

Een leven lang schoffelen?

Op welke wijze kunnen leerlingen van het VSO "de Zevensprong" eigenaar worden van het transitieproces van school naar werk?

Naam	Kasper Scholte Albers
Studentennummer	2156526
Opleiding	Master Special Educational Needs, Fontys OSO
Leerroute	Inspirerend leidinggeven aan innovatie
Begeleider	Saskia Helfensteijn en Marjan Plazier
Juni 2011	

Inhoudsopgave

	Blz.
Samenvatting	4
Introductie	6
Hoofdstuk 1	De aanleiding
	10
1.1	Aanleiding voor het onderzoek
	10
1.2	Transitie op de Zevensprong; de huidige situatie
	11
1.3	Gewenste situatie
	12
1.4	Doel van het onderzoek
	13
1.5	Opbrengsten
	13
Hoofdstuk 2	Theoretische onderbouwing
	15
2.1	Transitie
	15
2.2	Individuele transitie
	17
2.3	Transitie en assessment
	18
2.4	Relatie, competentie en autonomie
	19
2.5	Transitie en reflectie
	19
Hoofdstuk 3	Onderzoeksmethodologie
	21
3.1.	Inleiding
	21
3.2.	Onderzoeksvorm en aanpak
	21
3.3.	Hoofdvraag
	22
3.4.	Doelgroep
	22
3.5	Opbouw en gebruikte instrumenten
	23
Hoofdstuk 4	Data
	27
4.1.	Inleiding
	27
4.2.	De vragenlijst voor leerkrachten
	27
4.2.1.	Stage
	27
4.2.2.	Eigenaarschap
	29
4.2.3.	Versterkende activiteiten van de drie basisbehoeften
	30
	relatie, competentie en autonomie
4.2.4.	Transitie
	33

	4.3. De leerlinginterviews	34
	4.3.1. Schoolbeleving	35
	4.3.2. Eigenaarschapbeleving	36
	4.3.3. Toekomst en mogelijkheden	37
	4.4. De vragenlijst voor ouders	39
	4.4.1. Stage en eigenaarschap	39
	4.4.2. Eigenaarschap.	40
	4.4.3. Sterke, zwakke punten en/of verbeterpunten	41
Hoofdstuk 5	Data analyse en conclusie	42
	5.1. Inleiding	42
	5.2. Hoeveel zicht hebben de leerkrachten over de eigen competenties t.a.v. de drie psychologische basisbehoeften Relatie – Competentie – Autonomie?	42
	5.3. Hoe ervaren de leerlingen dat er wordt tegemoet gekomen aan hun basisbehoeften?	44
	5.4. Hoe belangrijk vinden de ouders dat er moet worden tegemoet gekomen aan de basisbehoeften van hun zoon/dochter?	46
	5.5. Ontwikkelingen; Micro-Meso-Macro	47
	5.6. Verder onderzoek doen naar Eindconclusie	49
Hoofdstuk 6	Reflectie	53
Nawoord		56
Literatuurlijst		57
Bijlage	1. Vragenlijst leerkrachten	62
	2. Resultaat vragenlijst leerkrachten	73
	3. Vragenlijst leerlingen (met resultaat)	84
	4. Vragenlijst ouders (met resultaat)	93
	5. Schema onderzoeksvorm	98
	6. Richtlijn ITP	99

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de master SEN opleiding “Inspirerend leiding geven aan innovatie”.

In 2006 is er op de Zevensprong (school voor ZML) te Beverwijk een gemeenschappelijke ambitie verwoord waarin wordt gesproken over de transitie van onze leerlingen naar de toekomst waarin onze leerlingen zo onafhankelijk mogelijk deelnemen op het gebied van wonen, werken, vrije tijd en burgerschap.

Sinds 2009 werk ik op deze school en ben ik vooral nieuwsgierig of die ambitie bij de collega's nog actueel is en hoe we die ambitie kunnen waarmaken.

Wie heeft hierin de regie? Is er een plan? Welke rol heeft de leerkracht?

Mijn onderzoeksvraag hieruit volgend is:

“Op welke wijze kunnen leerlingen van het VSO “de Zevensprong” eigenaar worden van het transitieproces van school naar werk?”

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader aangegeven waarin begrippen als transitie en eigenaarschap worden toegelicht en met elkaar worden verbonden. In transitieprocessen is de attitude van de leerkracht echt belangrijk en ik deel de mening van Schuman (2010) dat de professionals niet alleen met elkaar behoren samen te werken en kennis te delen maar daarnaast ook bereid moeten zijn een reflectieve houding aan te nemen waardoor weer nieuwe ideeën en veranderingen kunnen ontstaan zodat we onze leerling nog beter kunnen ondersteunen als hij erom vraagt.

Het onderzoek is uitgevoerd op de Zevensprong met leerlingen, oud-leerlingen, ouders en leerkrachten van het VSO.

In hoofdstuk 3 wordt het actieonderzoek beschreven en de keuze van de onderzoeksinstrumenten toegelicht. De gegevens uit het onderzoek worden met grafieken en vertellingen weergegeven in hoofdstuk 4 en vervolgens worden er in hoofdstuk 5 conclusies aan verbonden. Leerkrachten geven aan niet goed raad te weten met het begrip transitie en individuele transitieplannen. De leerkrachten hebben een duidelijk idee over welke concrete, betekenisvolle activiteiten voor de leerling nodig zijn om te werken naar een succesvollere toekomst voor onze

jongeren. Deze fantastische beelden zijn geen illusie maar worden directe werkelijkheid en bieden opnieuw inspiratie.

De aanbevelingen nodigen uit voor een verder onderzoek naar de dialoog tussen leerling en zijn opvoeder.

In hoofdstuk 6 reflecteer ik zelf als teamleider op dit onderzoek en het inspirerend leiding geven aan het transitieproces van veranderingen voor leerling (en zijn ouders), de leerkracht en de “tuinman”.

Op de voorpagina:

Bronzen standbeeld van
Mevrouw Leenderts-Kusters (1962).
Het beeld staat aan de Plesmanweg
in Beverwijk

Introductie

Inleiding

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van een masteropleiding SEN 'Inspirerend leidinggeven aan innovatie'. Omdat ik deze opleiding ben gaan doen, ben ik in staat geweest een onderzoek te doen naar een innovatieproces, dat op mijn school is ingezet.

Het onderwerp "leerlingen eigenaar laten zijn van hun ontwikkeling", is niet toevallig gekozen. Eigenaarschap en zeggenschap is iets wat mij al jaren bezig houdt.

In deze introductie geef ik een korte schets van mijn loopbaan tot nu toe, een motivatie met betrekking tot het bovengenoemde onderwerp en tot slot geef ik aan wat ik denk te bereiken.

Schoolloopbaan tot nu toe

Tijdens mijn pedagogische opleiding (1976-1979) heb ik voor het eerst kennis gemaakt met leerlingen die op een "buitengewone" school zaten. Dié leerlingen en leerkrachten had ik net nodig! Verrassing, bewondering, genieten, ontlading, dromen, plezier, kippenvel, nagenieten, enthousiasme, het je thuisvoelen.....waren gevoelens die iets in mij losmaakten en ik besloot de opleiding ook echt af te maken en werk te zoeken op een school voor leerlingen die de gewone weg niet konden bewandelen. De banen lagen in die tijd niet voor het oprapen. Meer dan honderd reacties op een vacature waren niet zeldzaam en door gewoon binnen te lopen bij een school voor moeilijk lerende kinderen (MLK) in Haarlem kon ik direct starten als vervanger. Ik kreeg er spoedig een vaste baan als leerkracht en later als adjunct-directeur. Het was een periode van gemoedelijkheid en gezamenlijkheid, door niet het accent te leggen op wat ze niet kunnen zoals bijvoorbeeld lezen, taal en rekenen maar juist veel te oefenen in bepaalde praktische vaardigheden. Veel oud-leerlingen op 'schoolbank.nl' vertellen dat ze het hierdoor bijzonder naar hun zin hebben gehad. Na 15 jaar kreeg ik de kans om als leerkracht/adjunct-directeur over te stappen naar een LOM school, voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden in Zaanstad. Al spoedig gingen we samen werken met een MLK-school en waren wij, ver voor de tijd van Weer Samen Naar School (WSNS) een geïntegreerde school voor Speciaal Basisonderwijs (SBO). De kinderen waren verdeeld over drie locaties. Op één ervan

werd ik de locatieleider. In het onderwijsveld stond deze school bekend als bruisend en ik maakte er vele veranderingen mee. Eén van deze veranderingen was bijvoorbeeld de kanteling van het onderwijsconcept naar 'de Leerwerkplaats', met als motto 'de leerlingen kiezen en de leerkrachten nodigen uit'. Ik heb gezien dat kinderen kunnen kiezen als de leeromgeving betekenisvol én dus uitdagend is. De leerlingen hadden de keuze uit diverse ateliers, zoals het atelier voor theater, techniek, koken, kunst, natuur, sport en de boerderij in de buurt waar we naar toe konden gaan dankzij de eigen "boerderij-busjes". Zelfs de meest drukke kinderen kwamen er tot werken en leren. In 2006 zijn we een nevenvestiging gestart van een ZMOK school uit Amsterdam en daarbij werden we ook lesplaats voor het project 'Op de rails', een project voor kinderen die helemaal buiten de boot waren gevallen en geen plek meer kregen binnen ons onderwijs. Terugkijkend op deze mooie periode heb ik gezien dat kinderen weer tot leren kunnen komen als je hen maar eigenaar laat zijn van hun eigen ontwikkeling en ze zèlf zeggenschap geeft. Nu werk ik vanaf 2009 als teamleider op VSO de Zevensprong, voortgezet speciaal onderwijs, met zeer moeilijk lerende kinderen (ZMLK) in de leeftijd van 13 tot 20 jaar. Deze jongeren gaan uitstromen naar vervolgonderwijs of werk (of vorm dagbesteding). Sander, mijn jongste zoon, is leerling van deze school.

Sander

Hij is inmiddels 19 jaar. Mijn vrouw, zijn broer Merijn en ik zijn blij met hem. Bij ons thuis draait het niet alleen om Sander met zijn verstandelijke beperking. Waar het bij ons om gaat is: Wie ben ik? - Wat wil ik? - Wat kan ik? Ook bij Sander. Hij telt mee, hij heeft een stem, een mening. Natuurlijk moet je meer je best doen, geduld hebben om daar achter te komen. Hij kan prima communiceren, maar de ander moet wel zijn best doen om dit met hem aan te gaan. Met de jaren krijgt hij geleidelijk een reëler beeld van zichzelf. Dat bewust worden van zijn eigen competenties en beperkingen gaat langzaam. Hij zegt nu zelf dat hij een handicap heeft, dat er altijd iemand bij hem moet blijven wonen en later....., dan is Merijn er altijd ook nog .

*Beide zoons ontwikkelen zich. Ze hebben ieder "een eigen boekje". Sander heeft een "defect". In onze samenleving, waarin wij nu leven, is een sterke focus ontwikkeld voor fouten, defecten, drama's, handicaps, beperkingen, afwijkingen, enz.. Aandacht voor een defect is misschien in eerste instantie prachtig, zeker als het verholpen kan worden. Bij jongeren zoals Sander moeten we niet uitgaan van de defecten maar van zijn **talenten**. En juist dat zetten we thuis flink in de verf!*

De school en ouders zijn bezig om samen met de leerling de dagen zodanig in te richten dat de leerling met zijn beperking optimaal wordt voorbereid op de toekomst. Het proces van school naar werk heet transitie en dit is terug te vinden in de ambitie van het Voortgezet Speciaal Onderwijs, de Zevensprong:

“Het is de ambitie van “de Zevensprong” het onderwijs zodanig in te richten dat de leerlingen die de school verlaten betrekkelijk efficiënte, evenwichtige jongvolwassenen zijn, met voldoende redzaamheid, kennis en kunde om op een volwaardige wijze, en zo zelfstandig (lees onafhankelijk) mogelijk, deel te nemen aan onze samenleving, met alle facetten (wonen, werken, vrije tijd en burgerschap) die het leven in onze samenleving te bieden heeft”.¹

In de praktijk betekent dit dat we samen met de leerling vastleggen wat straks het maximaal haalbare is op gebied van wonen, werken en vrijetijdsbesteding. Samen een plan maken waarin we beschrijven wat er in de resterende schoolperiode nog moet gebeuren om deze doelen te realiseren zodat hij goed kan participeren als burger in de maatschappij (burgerschap).

Alleen kijken naar werk is niet voldoende. Het is ook van belang te weten wat je nodig hebt om bijvoorbeeld een huishouden te runnen en ook wat je nodig hebt om je te kunnen handhaven bij de voetbalclub.

Het onderzoek en de opbrengsten.

De titel van dit praktijkonderzoek geeft aan dat ik nieuwsgierig ben naar de wijze waarop en in hoeverre we de leerling eigenaar kunnen laten zijn van zijn ontwikkeling en dan met name die van het proces van school naar vervolgonderwijs of werk.

Als teamleider van de VSO is er winst te behalen door de innovatie die is ingezet, verder te ontwikkelen en hierdoor ons handelen aan te passen zodat de leerlingen ervaringen opdoen op het gebied van werk maar ook in de sociale contacten en vrijetijdsbesteding. Het zou prachtig zijn als we komen tot meer concrete activiteiten in de school die hieraan bijdragen en te komen tot een eigen transitieplan voor elke leerling.

¹ Schoolplan Zevensprong

Mijn rol in dit proces is verwoord door Sir Ken Robinson (2006).

"Een leider hoort eigenlijk als een boer of tuinman te zijn. Je kunt planten niet dwingen om te groeien, je kunt wel de juiste condities voor groei creëren".

In dit onderzoeksverslag spreek ik voor de leesbaarheid over de leerling (of jongere) in de hij-vorm. Iedereen die dat wil kan daar ook "zij" lezen. En als ik spreek over ouders dan heb ik het ook over verzorgers.

Hoofdstuk 1 De aanleiding

Op de Zevensprong is een goede overgang van school naar regulier vervolgonderwijs, de arbeidsmarkt of een vorm van dagbesteding, belangrijk. Enige jaren geleden zijn er voor de vakgebieden Algemene technieken en Consumptieve technieken vakleerkrachten aangetrokken. De stagecoördinator is fulltime aangesteld.

Om recht te doen aan de verschillen tussen de leerlingen, maken we binnen ons VSO een onderscheid in drie uitstroomprofielen:

- a. Uitstroom naar vervolgonderwijs,
- b. Uitstroom naar arbeid
- c. (arbeidsmatige) dagbesteding.

In elk van de drie uitstroomprofielen is er sprake van transitie. Transitie als concept wordt gezien als de overgang naar de volwassenheid. Hiervoor gaat de school een plan op maat ontwikkelen voor elke leerling, passend bij onze school en naast de instrumenten die al in gebruik zijn.

In de voorbereiding op de toekomst is het van groot belang dat ouders meedenken. Ouders zijn eindverantwoordelijk en de school is de aanjager.

1.1. De aanleiding

Dé aanleiding om de focus te leggen op een succesvolle transitie is de Wet Kwaliteit Speciaal onderwijs². Deze nieuwe wet heeft als doel de kansen van leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs te vergroten. Daarbij hebben scholen de opdracht leerlingen voor te bereiden op regulier vervolgonderwijs, de arbeidsmarkt of een vorm van dagbesteding. De wet noodzaakt scholen al in een vroeg stadium het uitstroomperspectief van de leerling vast te stellen en gerichte acties te zetten op het “behalen” van het beoogde uitstroomprofiel. Voorts krijgen scholen een wettelijke nazorgplicht: leerlingen die de school verlaten worden geacht een duurzame plek te hebben gevonden en te behouden in vervolgonderwijs, arbeid of dagbesteding. Via nazorg wordt de leerling ook ná het verlaten van de school hierbij begeleid en gevolgd.

² Deze wet gaat vermoedelijk in op 1 augustus 2012

Naast de wet Kwaliteit Speciaal Onderwijs was een tweede aanleiding voor dit onderzoek een prikkelend citaat van Schuman (2010): 'We willen dat leerlingen uit dit type onderwijs de attitude meekrijgen om zich te blijven ontwikkelen, zodat ze ook op de lange termijn voor zichzelf een plek weten te creëren in de samenleving. Dat is een andere insteek dan iemand klaarstomen voor een leven lang schoffelen bij de plantsoenendienst. Ook hier speelt eigen verantwoordelijkheid en het zoeken van passende ondersteuning een rol.'

1.2. Transitie op de Zevensprong; de huidige situatie

De verschillende disciplines binnen de school (leerkrachten, stagebegeleiders, therapeuten, logopedie, vakleerkrachten, enz.) en buiten school (MEE, stagebedrijven, vervolgscholen, enz.) participeren in het transitieproces. In de leerlingbespreking staat het handelingsplan centraal en wordt er gewerkt met korte- en lange termijn keuzes en doelen. Alles gericht op wat de leerling gaat doen en welke stappen hierbij kunnen worden genomen binnen het totale traject.

Het assessment ten behoeve van de stage start op 15-jarige leeftijd. Als onderdeel van het assessment wordt een interesstest (AWIT)³ afgenomen. De uitslag van dit onderzoek levert een uitstroomprofiel op. Voor ieder uitstroomprofiel zijn er leerlijnen ontwikkeld. Deze leerlijnen bepalen de inhoud van het handelingsplan en het wordt opgenomen in het digitaal leerlingvolgsysteem (Datacare).

Het doen van stageactiviteiten heeft een belangrijke plaats binnen de Zevensprong. Leerlingen beginnen met de groepsstage, van intern naar extern. En daarna van groepsstage naar de eindstage: een externe individuele stage met een stageovereenkomst. De verschillende stappen zijn vastgelegd in een informatiebrochure voor zowel leerlingen als de ouders.

Wij laten de leerlingen zoveel mogelijk kennis nemen van diverse woonvormen (informatie-woonmarkt); oud-leerlingen zijn op school gevraagd om te vertellen over hun overgang van thuis naar zelfstandig wonen.

³ AWIT: Afbeeldingen Werkzaamheden Interesse Test. Het geeft leerlingen een beeld van de verschillende werkrichtingen, maakt de affiniteit van de leerling voor bepaalde branches duidelijk én maakt de leerling daarvan bewust. Bij de AWIT krijgt de leerling steeds twee foto's te zien van werksituaties en moet hij kiezen welk werk hij het leukste vindt. De leerling ziet bijvoorbeeld een foto van een jongere die staat af te wassen naast een foto van een jongere die planten water geeft. Het instrument is zo opgebouwd dat alle werkrichtingen tegenover elkaar worden gezet. Als de leerling alle keuzen heeft gemaakt, wordt zichtbaar voor welke richting hij het meest heeft gekozen.

Om kennis te maken met zinvolle vrijetijdsbesteding is er het project “Special Heroes”. De leerlingen gaan buiten de school sporten en op deze manier leggen zij contacten met sportverenigingen, dansscholen, enz. Daarnaast worden er activiteiten aangeboden in de vorm van workshops en kunnen leerlingen kiezen uit fotografie, computer, dansen, kanoën, zeilen, biljarten, muziek, kunst, natuur, wilgen knotten, enz. Voor deze workshops worden professionals uitgenodigd als de kennis niet in de school aanwezig is.

1.3 Gewenste situatie

Om een ideale transitieschool te worden is het belangrijk dat onze leerlingen veel ervaringen opdoen binnen en buiten de school op het gebied van werk en opleiding maar vooral ook in de sociale contacten en vrije tijdsbesteding. Het hierin zelf keuzes kunnen en mogen maken, versterkt de leerling en legt een basis voor het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Veel ervaringen opdoen die de leerling zelfvertrouwen geeft en waardoor hij sterker wordt.

Verder wil de Zevensprong het planmatig handelen binnen de scholen realiseren door het samenstellen en uitvoeren van een Individueel Transitie Plan (ITP).

Niemand op school zit echter te wachten op weer nieuwe instrumenten en formuleren. Het is van belang dat handelingsplannen, leerlingvolgsysteem, opgenomen in een IOP⁴, worden doorontwikkeld in het ITP. Het ITP richt zich vooral op arbeid en de toeleiding daarheen en IOP op onderwijs en de route daar doorheen. Het gehele transitieproces wordt op school gecoördineerd. De school heeft de regie in de uitvoering.

Voor het onderzoek is de volgende **onderzoeksvraag** geformuleerd:

“Op welke wijze kunnen de leerlingen van de Zevensprong VSO eigenaar worden van het transitieproces van school naar werk?”

Om de onderzoeksvraag goed in beeld te krijgen zijn er drie deelvragen geformuleerd op drie gebieden:

⁴ Individueel Ontwikkelings Plan

- Hoeveel zicht hebben de **leerkrachten** op de eigen vaardigheden met betrekking tot het tegemoet komen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van leerlingen?
- Hoe ervaren de **leerlingen** dat ze ondersteund worden in het versterken van hun psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie?
- Hoe belangrijk vinden de **ouders** dat er wordt tegemoet gekomen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van hun zoon/dochter?

In hoofdstuk 2 worden de begrippen Relatie – Competentie – Autonomie nader omschreven.

Twee nevenvragen zijn:

- o Hoe denken de leerkrachten, leerlingen en ouders over stage en eigenaarschap?
- o Hoe bekend zijn de leerkrachten met transitie en ITP?

1.4. Doel van het onderzoek

Het onderzoek richt zich op het transitieproces van VSO-leerlingen. Door het ontwikkelen van individuele transitieprofielen en plannen wordt er planmatiger samen gewerkt door leerlingen, ouders en school. Samen werken aan een succesvolle transitie naar vervolgonderwijs, arbeid of dagbesteding, naar een toekomstig leven waarin de leerling meer voor zichzelf zorgt in plaats van dat er voor hem wordt gezorgd. De leerlingen worden ondersteund bij het steeds meer zelf regisseren. Er wordt pas ondersteuning geboden als de leerling zelf om hulp vraagt als het niet lukt.

1.5. Opbrengsten

De belangrijkste opbrengst van het onderzoek is het inzicht krijgen in het transitieproces van school naar werk dat leerlingen doorlopen. Door de drie psychologische basisbehoeften Relatie, Competentie en Autonomie te onderzoeken, kan er informatie komen over hoeveel invloed het handelen van de leerkracht heeft op de intensiteit van dit proces bij leerlingen.

Het bovenstaande zal leiden tot concrete acties waarin de triade leerling-ouder-school de mate van eigenaarschap van de leerling kunnen vergroten. Hierdoor zal de transitie van school naar toekomst succesvoller verlopen.

Het onderzoek is succesvol als de opbrengst is, dat leerlingen meer eigenaarschap zullen ervaren en hierdoor een beter transitieproces doorlopen met behulp van een voor ieder op maat gemaakt plan.

Tot slot wordt verwacht dat dit onderzoek oplevert dat de opvoeders rondom de leerling zich bewust worden van de grote mate van belangrijkheid van een goede dialoog met de leerling in zijn voorbereiding op de toekomst.

Niet praten over maar mét de leerling. De leerling echt serieus nemen door hem een stem te geven. Niet zorgen voor de leerling maar zorgen dát de leerling....en pas ondersteuning bieden als de leerling erom vraagt.

Zelfrespect, zelfwaardering, uiting geven aan creativiteit, het dragen van verantwoordelijkheid zijn innerlijke waarden die sturing geven aan het leven en het leven zò de moeite waard maken. Hieruit haal je je kracht. En die kracht is nodig om goed om te gaan met de dingen die op je af komen en om de juiste beslissingen te nemen en om de problemen op te lossen. Empowerment!

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk wordt aangegeven wat verstaan wordt onder transitie van school naar werk en het eigenaarschap van de leerling in deze transitie.

De masteropleiding SEN heeft de titel 'Inspirerend leidinggeven aan innovatie'.

Tijdens het werken aan dit verslag is het goed na te denken over de manier van leidinggeven. Een manier van omgaan die ertoe bijdraagt dat collega's creatiever worden en vernieuwende activiteiten ontwikkelen. Door collega's te verbinden met elkaar en hen te motiveren door ze in hun kracht te zetten. Dus ook empowerment bij de leerkracht!

Blanchard (2005) zegt hierover; "Situationeel leiderschap is het zoeken van balans in ondersteuning en sturing, in relatiegericht gedrag en taakgericht gedrag. Naast de leerling die eigenaar is van zijn ontwikkeling, geldt dat ook voor de leerkracht".

Daarnaast geeft Mastenbroek (2004) aan dat top down gestuurde verbeteringen tot een fiasco leiden omdat inzet en creativiteit van de werkvloer te weinig aandacht krijgen.

2.1 Transitie

'Transitie van school naar werk' is een begrip dat sinds eind jaren negentig in Nederland wordt gehanteerd door met name scholen voor Voorgezet Speciaal Onderwijs (VSO).

Paul Wehman (1988) is hiervan één van de grondleggers.

Hij stelde dat het transitieproces enkele jaren duurt voordat de leerling terecht komt in werk of een vervolgschool. Het is een multidisciplinair proces waarbij ouders en leerling naast de verschillende professionals (van de school en de werkgevers) een belangrijke rol spelen.

Schuman (2010) omschrijft in zijn lectorale rede het verschil tussen multi- en interdisciplinair werken als volgt: "Multidisciplinair werken veronderstelt een vorm van samenwerking van professionals, afkomstig uit verschillende disciplines, die primair gericht is op kennisdeling" (Buntinx en Bijwaard, 2004).

"Interdisciplinair werken veronderstelt dat de samenwerkende professionals bereid en in staat zijn de ingebrachte kennis vanuit de afzonderlijke disciplines te integreren,

waardoor nieuwe kennis en innovatieve aanpakken kunnen ontstaan om een bepaald probleem adequater en effectiever op te lossen”.

Transitie als concept is breder en wordt gezien als de overgang naar de volwassenheid (Corbett & Barton, 1992). Het is een complex begrip.

De belangrijkste kenmerken⁵ van het concept Transitie zijn:

1. Jongere centraal: ondersteuning is gericht op de persoonlijke ontwikkeling van de jongere, er is afstemming in de activiteiten.
2. Vraaggestuurd: vorm en inhoud worden vormgegeven op basis van de leervraag van de jongeren; hun leervragen vormen het uitgangspunt.
3. Vroegtijdige start: vanaf de komst op het VSO.
4. Toekomstgericht: hoe ziet de jongere de invulling van zijn toekomst, wat is de droom van de jongere en van daaruit kijken naar eigen mogelijkheden, rekening houdend met individuele beperkingen.
5. Planmatig: regelmatig evalueren en bijstellen.
6. Samenhang: alle activiteiten hangen samen en worden op elkaar afgestemd vanuit het perspectief dat de jongere voor zijn toekomst voor ogen heeft.
7. Gericht op meerdere leefgebieden (wonen, onderwijs/werk/dagbesteding, vrijetijdsbesteding).

Voor een succesvolle transitie naar volwassenheid is de omgeving van de leerling heel belangrijk. De wereld als ‘groter geheel’ heeft zijn invloed op de leerling.

Bronfenbrenner (1977) ontwikkelde het (bio)ecologisch model. Hij zag de omgeving als een soort gelaagd iets, met iedere laag een andere omgevingsinvloed.

Uitgangspunt van zijn denken is dat de omgeving waar binnen kinderen opgroeien, grote invloed heeft op hun ontwikkeling en gedrag. Bronfenbrenner spreekt van de ecologie van het opgroeiende kind. Het model dat hij ontwikkelde is een alternatief voor de traditionele benaderingen in de ontwikkelingspsychologie, die weinig aandacht schenken aan de leefomgeving van kinderen. Nader ingevuld kan bij de onderscheiden systemen gedacht worden aan:

- *Microsysteem*: het geheel van relaties tussen het kind en zijn omgeving in een bepaalde setting bijv. het gezin. Settings kunnen gezien worden als fysische

⁵ Uit SLO: Kader voor Arbeidstoeleiding VSO

(huisvesting, ruimte, speelgoed) en sociale arrangementen (personen die direct en dagelijks met het kind te maken hebben).

- *Mesosysteem*: bijv. peuterspeelzaal, school etc. en hun invloed op het kind.
- *Exosysteem*: microsystemen functioneren in een bredere sociale en informeel/formele context bijv. werk van ouders, sociaal netwerk van ouders, de buurt waarin het gezin woont, etnische of religieuze gemeenschap.
- *Macrosysteem*: dit systeem is geen concrete of sociale structuur, want heeft betrekking op de cultuur of de heersende ideologie van de samenleving. Cultuur en/of ideologie komen tot uiting in het economische systeem, sociale voorzieningen etc. Makkelijk indenkbaar is bijv. de uiteindelijke invloed van een (religieuze) ideologie op de opvoeding en dus de ontwikkeling van kinderen.

Gesteld kan worden dat wij ons in ons handelen naar ouders en leerlingen sterk oriënteren op het microsysteem en dat de andere systemen in onze analyses van 'probleemsituaties' niet of nauwelijks afdoende aan de orde komen. Binnen het ITP zal meer aandacht moeten komen voor de andere systemen.

2.2. Individuele transitie

Het European Agency for Development in Special Needs Education⁶ heeft een denkkader voorgesteld voor de ontwikkeling van een individueel transitieplan (ITP) als transitie instrument. Dit ITP dient als hulpmiddel om aansluiting te realiseren tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor leerlingen in het VSO.

Het ITP wordt hierin als volgt gedefinieerd⁷;

“Een individueel transitieplan is een instrument, een hulpmiddel, in de vorm van een document waarin documentatie wordt bijgehouden over het verleden, het heden en de gewenste toekomst van de jongere. Het moet informatie bevatten over zijn levenswereld: familiesituatie, medisch verleden, vrije tijdsbesteding, waarden en culturele achtergrond – naast gegevens over onderwijs en opleiding’.

Het draagt bij tot het bereiken van de volgende resultaten⁸:

- Voor de jongere de kansen op duurzaam werk vergroten.

⁶ Het rapport getiteld Individuele Transitieplannen, Begeleiding bij de Overstap van School naar Werk is te downloaden op [www. European-agency.org](http://www.European-agency.org)

⁷ Rapport van het European Agency, (Individueel Transitieplan, p 22 e.v.)

⁸ Definitie is doorontwikkeld in het Praktijkonderwijs ondermeer door Work@Work.

- De interesses, wensen, motivatie, competenties, vaardigheden, attitudes en talenten van de jongere in overeenstemming brengen met de vereisten van beroep, werkomgeving en bedrijf.
- Autonomie, motivatie, zelfperceptie en zelfvertrouwen van de jongere vergroten.
- Een win-winsituatie creëren voor de jongere en de werkgever.

De basis voor transitie is vastgelegd in het Salamanca verdrag⁹ van de Unesco (1994). Dit verdrag verplicht alle landen om aan kinderen met een handicap volledige onderwijskansen te bieden. Het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking, dat vervolgens in 2006 is gemaakt en waarin is afgesproken dat mensen met een beperking net als ieder ander recht hebben op een goed leven en maatschappelijk kunnen participeren, is nog steeds niet door onze regering geratificeerd.

Ondertekening verplicht ons ervoor te zorgen dat mensen met een (functie)beperking gelijkwaardig aan de samenleving kunnen deelnemen. Het gaat hierbij om onderwijs, gelijke behandeling, toegankelijkheid van de fysieke ruimte en toegankelijkheid van informatie. Het zogenaamde ‘inclusieve beleid’ blijft dan niet langer een ongrijpbaar ideaal¹⁰.

2.3. Transitie en assessment

Om een individueel transitieplan te kunnen opstellen is inzicht nodig in de behoeften, mogelijkheden, wensen en interesses van de leerling. Vanaf 15 jaar wordt op de Zevensprong een praktijk georiënteerd assessmentinstrument “stagegeschiktheid” afgenomen om het niveau van kennis, vaardigheden en attitude zo objectief mogelijk vast te stellen. Het alleen afgaan op de mening van de leerling, de waarnemingen van de leerkracht en andere betrokkenen is vaak niet voldoende om een zo objectief mogelijk beeld te krijgen van de huidige mogelijkheden en de ontwikkelmogelijkheden van de individuele leerling.

De informatie die uit een assessment komt, is vervolgens nodig om het transitieplan te kunnen schrijven en mogelijke oplossingen aan te dragen voor de barrières die de jongere tijdens het transitieproces kan tegenkomen.

⁹ UNESCO, Salamanca Framework for Action, 1994, blz. 34

¹⁰ Volg de actualiteit op www.vnverdragwaarmaken.nl

2.4. Relatie, competentie en autonomie

Stevens (2004) plaatst deze drie basisbehoeften van de leerling in de context van het onderwijs. Hij benoemt drie psychologische basisbehoeften van de leerling. Als eerste noemt hij de behoefte aan relatie. “Het pedagogisch antwoord is als eerste het bieden van contact, als vorm van wederzijdse verbondenheid doordat de leerkracht beschikbaar is voor zijn leerlingen. Daarnaast heeft de leerkracht vertrouwen in de ontwikkeling van de leerling en is er sprake van wederzijdse responsiviteit tussen de volwassene en de jongere”.

De tweede basisbehoefte is de behoefte aan competentie (Stevens, 2004). Hiermee wordt bedoeld dat de leerling zich bekwaam voelt in de uitvoering van taken die hij heeft. Het pedagogische antwoord hierop is aanbod van uitdaging en ruimte en aanbod van ondersteuning en grenzen.

Als derde basisbehoefte benoemt Stevens de behoefte aan autonomie. Hij doelt hier op persoonlijke verantwoordelijkheid. Vergeer (2001) definieert autonoom handelen als “een activiteit van leerlingen op school, waarbij een leerling alleen en in overleg met medeleerlingen en vertegenwoordigers van de school een eigen voorkeur voor wat betreft zijn manier van leren kenbaar kan maken en - voor zover de school de gelegenheid biedt - ook kan uitvoeren” (Vergeer, 2001, p. 58).

Stevens (2004) vat het mooi samen:

“Je leerlingen zijn gemotiveerd om te laten zien wat ze kunnen (competentie), ze willen laten zien dat ze het zelf kunnen (autonomie) hoewel nooit alleen: ze vragen dat je beschikbaar bent en hen toegenegen (relatie) of, zoals een VSO-MLK leerling zei: “Ze moeten ook een beetje van ons houden”.¹¹

2.5. Transitie en reflectie

Alleen het geven van informatie ten aanzien van de aansluiting van het onderwijs op de toekomstige arbeidsplek is niet voldoende (Meijers 1995). Uit later onderzoek is ook bekend dat enkel en alleen het opdoen van ervaringen in de praktijk (stage)

¹¹ Stevens. Zin in school.

weinig effect heeft (Den Boer e.a., 2003, 2005) op de jongere. Het heeft wel resultaat als je de jongere ervaring laat opdoen op de werkplek én de verwerking hiervan door middel van reflectie. Kuijpers (2003, 2010) toont in een literatuurstudie aan om welke competenties het dan moet gaan, zoals: motieven, capaciteiten, werkexploratie, zelfsturing en netwerken. En de reflectie hierop.

Winters, Kuijpers en Meijers (2010) concluderen “dat er inderdaad vooral tegen en over leerlingen wordt gesproken, maar nauwelijks mét hen. In de dialoog mogen leerlingen dan al samen aan tafel gaan met begeleiders uit school en de praktijk, dit betekent nog niet dat zij aan dit gesprek (kunnen) deelnemen als gelijkwaardige partners. Veeleer heeft het gesprek, naast de rol als evaluatie, de bedoeling van overdracht van expertoordelen van de begeleiding naar de leerling”.

Voor de leerling van de Zevensprong betekent dit dat hij ervaring moet opdoen met veel verschillende stageplaatsen en hierover in gesprek gaat met stagebegeleiding, mentor, ouders en leerlingen.

In dit onderzoek wordt op basis van de drie basisbehoeften Relatie, Competentie en Autonomie onderzoek gedaan op welke wijze de leerlingen eigenaar worden van het transitieproces van school naar werk. Hiervoor worden leerkrachten, leerlingen en de ouders bevraagd.

In het volgende hoofdstuk is beschreven op welke wijze er onderzoek is gedaan.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk van het onderzoeksrapport wordt een beschrijving van de onderzoeksmethodiek gegeven. Naast een toelichting op de onderzoeksvorm worden de onderzoeksopzet en de gebruikte instrumenten toegelicht.

3.1. Inleiding

Vanuit de gedachte dat er binnen de organisatie al een aantal lijnen is uitgezet met betrekking tot transitie, wordt gekozen voor een actieonderzoek als type onderzoek. Dit type onderzoek heeft als voordeel dat het bij uitstek geschikt is voor professionals die de eigen praktijk willen onderzoeken met het doel die te verbeteren of te vernieuwen (Schuman, 2009).

3.2. Onderzoeksvorm en aanpak van het onderzoek

Dit onderzoek is een praktijkgericht onderzoek in de vorm van een actieonderzoek, volgens de aanpak van Schuman(2010).

Wat mij aanspreekt in deze aanpak is dat de verschillende stappen door elkaar lopen, zich ontwikkelen en in elkaar overgaan.

Aanpak van het onderzoek:

Afgebeeld in het model¹² zijn twee cycli en elke cyclus heeft min of meer vaste elementen:

- De formulering van het praktijkprobleem, waarbij gelijk ook de onderzoeksvraag wordt gedefinieerd.
- Het daadwerkelijk uitvoeren van het onderzoek waarbij gegevens worden verzameld.
- Het analyseren van de gegevens.
- Het evalueren en waarderen van de uitkomsten in het licht van het probleem, de vraagstelling en de theorie.
- Het opstellen van een actieplan dat tot verbetering moet leiden.
- Het daadwerkelijk uitvoeren van de verbeteracties en de implementatie ervan.
- Het evalueren van het resultaat.

¹² Zie figuur A in de bijlage 5

- Wanneer daar aanleiding toe is, de cyclus opnieuw doorlopen.

Dit onderzoek is vorig jaar gestart aan het begin van de eerste cyclus: het formuleren van het probleem. Hoe krijg je leerlingen (en de ouders) meer betrokken bij de ontwikkeling naar volwassenheid? Door gesprekken met collega's en de critical friends is de uiteindelijke hoofdvraag ontstaan.

3.3. Hoofdvraag

In dit onderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

“Op welke wijze kunnen de leerlingen van het VSO de Zevensprong eigenaar worden van het transitieproces van school naar werk?”

Onderzochte deelvragen zijn:

- Hoeveel zicht hebben de **leerkrachten** op de eigen vaardigheden met betrekking tot het tegemoet komen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van leerlingen?
- Hoe ervaren de **leerlingen** dat ze ondersteund worden in het versterken van hun psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie?
- Hoe belangrijk vinden de **ouders** dat er wordt tegemoet gekomen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van hun zoon/dochter?

Twee nevenvragen zijn:

- o Hoe denken de leerkrachten, leerlingen en ouders over stage en eigenaarschap?
- o Hoe bekend zijn de leerkrachten met transitie en ITP?

Deze vragen worden op drie manieren onderzocht. Invalshoeken zijn leerling (en oud-leerling), leerkracht en ouder.

Het doel is zicht te krijgen hoe school, ouder en leerling zich tot elkaar in deze verhouden.

3.4. Doelgroep

Het onderzoek wordt afgenomen bij:

- Het team van leerkrachten van het VSO, 15 collega's.

- Leerlingen met uitstroomprofiel b uit de bovenbouw; 6 leerlingen.
- Ouders van deze leerlingen.
- Drie oud-leerlingen van de school.

Omwillen van de eenduidigheid hebben alle leerlingen in dit onderzoek hetzelfde uitstroomprofiel: vervolgonderwijs of arbeid in regulier bedrijf en zijn ad random geselecteerd door de stagecoördinator. Vanwege de omvang in combinatie met de tijdsduur van dit onderzoek worden leerlingen met uitstroomprofiel a en c niet bevraagd.

3.5. Opbouw van het onderzoek en gebruikte instrumenten

In dit onderzoek is gekozen voor de vragenlijst (enquête) en bij de onderzoeksgroep van leerlingen een combinatie van een mondeling en schriftelijk interview. De vragenlijsten worden ingeleid door een brief aan de respondent, waarin de motivering wordt uitgelegd en de medewerking aan het onderzoek wordt gevraagd.

De vragenlijst is een schriftelijk, gestructureerd instrument met de bedoeling nauwkeurig informatie te verzamelen over het onderwerp. Elk onderdeel van de vragenlijst bevat een korte introductie waarin de vraag wordt toegelicht en de wijze van antwoorden wordt toegelicht.

De vragen in de vragenlijst zijn gemengd. Ze bestaan uit een aantal gesloten vragen aangevuld met enkele open vragen.

Naast een korte vragenlijst is het interview gekozen als instrument bij de leerlingen. Het is een gesprek tussen leerling en interviewer en om te voorkomen dat het gesprek alle kanten uit gaat, zijn er van tevoren vragen opgesteld, die tijdens het interview van volgorde kunnen wisselen. Dit maakt het interview semi-gestructureerd.

Hieronder wordt per deelvraag in het kort aangegeven hoe de opbouw is: een uitleg van het gebruikte instrument, de deelnemers, de inhoud, de organisatie, wijze van antwoorden en de wijze van dataverwerking.

3.5.1. Deelvraag 1: “Hoeveel zicht hebben de **leerkrachten** op de eigen vaardigheden met betrekking tot het tegemoet komen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van leerlingen?”

Twee nevenvragen zijn:

Hoe denken de leerkrachten, leerlingen en ouders over stage en eigenaarschap?

Hoe bekend zijn de leerkrachten met transitie en ITP?

Instrument: Vragenlijst

Deelnemers: 16 leerkrachten

Inhoud: Deel A : 8 gesloten vragen over de stage.
 Deel B : 6 gesloten vragen over eigenaarschap van de leerlingen.
 Deel C : open vragen over Relatie – Competentie – Autonomie.
 Deel D : 2 waarderingvragen over transitie en eigenaarschap.
 Deel E : 1 vraag over bekendheid met ITP.

Organisatie: De vragenlijst wordt persoonlijk met een korte toelichting overhandigd.
Het formulier begint met een uitnodiging aan de leerkracht om mee te werken aan dit onderzoek. Tevens is in deze brief een motivering voor het onderzoek gegeven.

Begrippen in de vragenlijst worden ter inleiding kort uitgelegd.

deel C wordt met een praktijkvoorbeeld extra toegelicht

Het inleveren gebeurt voor bepaald tijdstip, liefst digitaal.

Antwoorden: In deel A en B: 5 puntsschaal: 1=niet van belang, 2=beetje van belang,
3=van belang, 4=zeer van belang, 5=noodzakelijk
of

In deel C: open antwoorden

of

In deel D: waarderingcijfer 1 t/m 10.

of

In deel E: 4 puntsschaal : 1=nee, niet bekend, 2=een beetje bekend,
3=ja, het is mij bekend, 4=ja, het is mij erg bekend.

Data: De verwerking is met behulp van grafieken, tabellen en een vertelling.

3.5.2. Deelvraag 2: “Hoe ervaren de **leerlingen** dat ze ondersteund worden in het versterken van hun psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie?”

Instrument: Vragenlijst en interview.

Deelnemers: 6 huidige leerlingen en 3 oud-leerlingen.

Inhoud: Deel A: 12 gesloten vragen over de beleving van de stage.
5 gesloten vragen over beleving van eigenaarschap.
3 waarderingsvragen over stage/werk.
Deel B: 15 open vragen over mogelijkheden en toekomst.
Vragen dienen ter ondersteuning tijdens het interview en de volgorde ontstaat tijdens het gesprek.

Organisatie: Respondenten worden persoonlijk geïnformeerd en gevraagd om medewerking. Na toestemming wordt het gesprek opgenomen met een voicerecorder.
De plaats van het gesprek is een rustige kamer op school.

Antwoorden: 5 puntsschaal; 1=nee, 2=meestal niet, 3=soms, 4=meestal wel, 5=altijd of door middel van het gesprek/interview.

Data: De verwerking is met behulp van grafieken, tabellen en een vertelling.
Het interview wordt uitgeschreven en op hoofdlijnen weergegeven.

3.5.3. Deelvraag 3: “Hoe belangrijk vinden de **ouders dat er wordt tegemoet gekomen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van hun zoon/dochter?**

Instrument: Vragenlijst.

Deelnemers: 6 ouders van de leerlingen die meewerken aan het onderzoek.

Inhoud: Deel A; 8 gesloten vragen over de stage.
Deel B; 7 gesloten vragen over eigenaarschap.
Deel C; 5 gesloten vragen over eigenaarschap.
Deel D; 2 open vragen. Wat gaat goed en wat kan beter.

Organisatie: Ouders van de leerlingen die meedoen aan het onderzoek worden telefonisch benaderd en gevraagd mee te werken aan het onderzoek.
De vragenlijst met een retourenvelop worden toegestuurd.

Antwoorden: Op een 5-punts schaal kunnen de ouders aangeven in welke mate van belang zij eraan geven: 1 = niet van belang, 2 = beetje van belang, 3 = van belang, 4 = zeer van belang, 5 = noodzakelijk.
Daarnaast geven de ouders aan wat er wel en niet moet veranderen/verbeteren ten aanzien van stage/werk.

Data: De verwerking is met behulp van grafieken, tabellen en een vertelling
De antwoorden op de open vragen worden uitgeschreven en op
hoofdpijnen weergegeven.

Hoofdstuk 4 Data

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de gegevens gepresenteerd die door middel van het in hoofdstuk 3 beschreven onderzoek gevonden zijn. De analyse van die informatie volgt in hoofdstuk 5. Er worden antwoorden gezocht op de onderzoeksvraag zoals geformuleerd in hoofdstuk 1.

De presentatie van de data wordt mede aan de hand van grafieken en tabellen gedaan. Deelnemers aan dit onderzoek is toegezegd dat zij anoniem zullen blijven. In dat kader wordt bij de presentatie gekozen de kwalitatieve gegevens zo weer te geven dat het niet te herleiden is over welke leerling, ouder of leerkracht het gaat.

4.2. De vragenlijst voor de leerkrachten

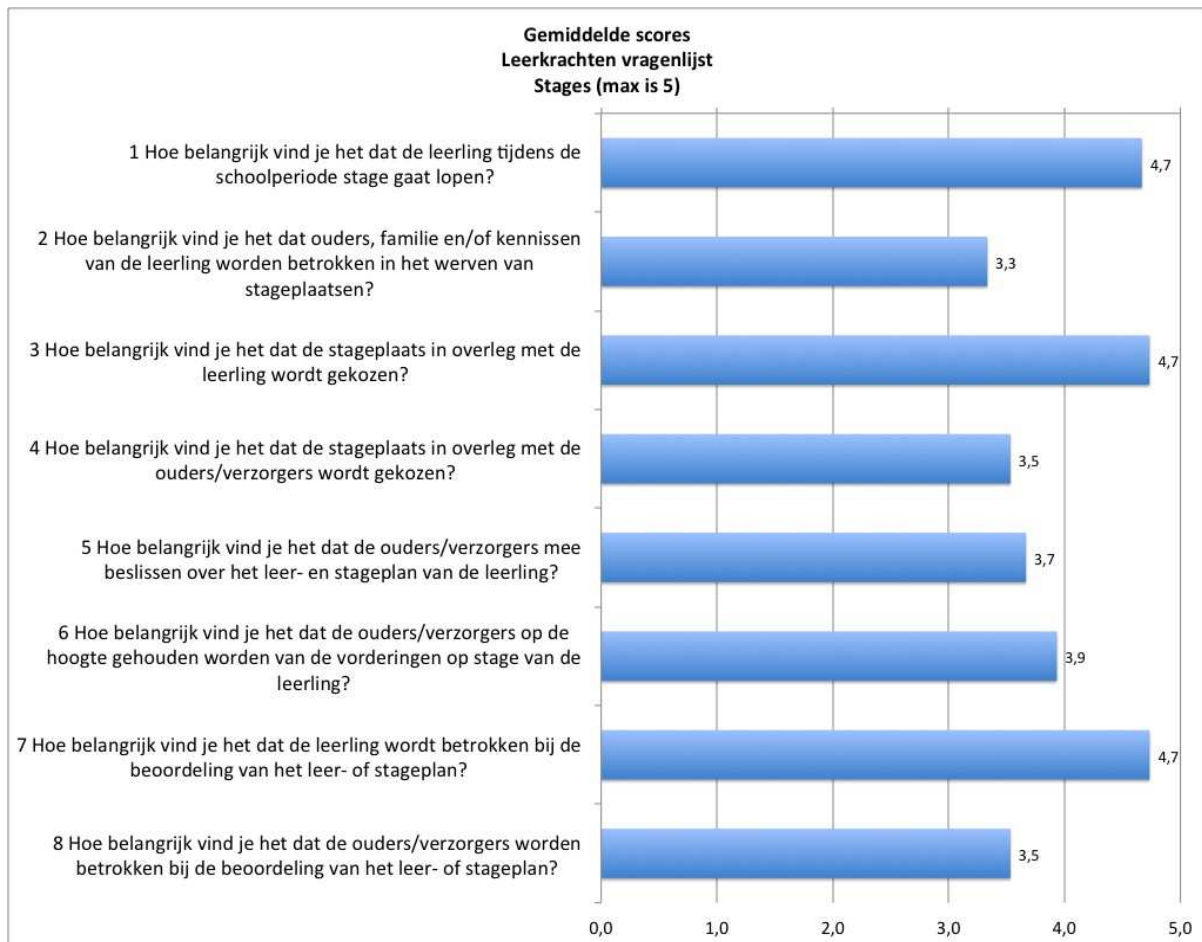
De vragenlijst is, na een korte toelichting, aan ieder persoonlijk overhandigd. Er zijn 16 vragenlijsten uitgezet met een respons van 15.

4.2.1. Stage.

In deel A 8 vragen over de stage met als antwoordmogelijkheid:

1 = niet van belang. 2 = beetje van belang, 3 = van belang, 4 = zeer van belang, 5 = noodzakelijk.

De kwantitatieve antwoorden van de leerkrachten geven scores die daarna zijn omgezet naar gemiddelden in de volgende grafiek:

Figuur 4.2.1.a leerkrachten over de stage.

Leerkrachten antwoordden op vragen over de stage in meerderheid “van belang tot noodzakelijk”.

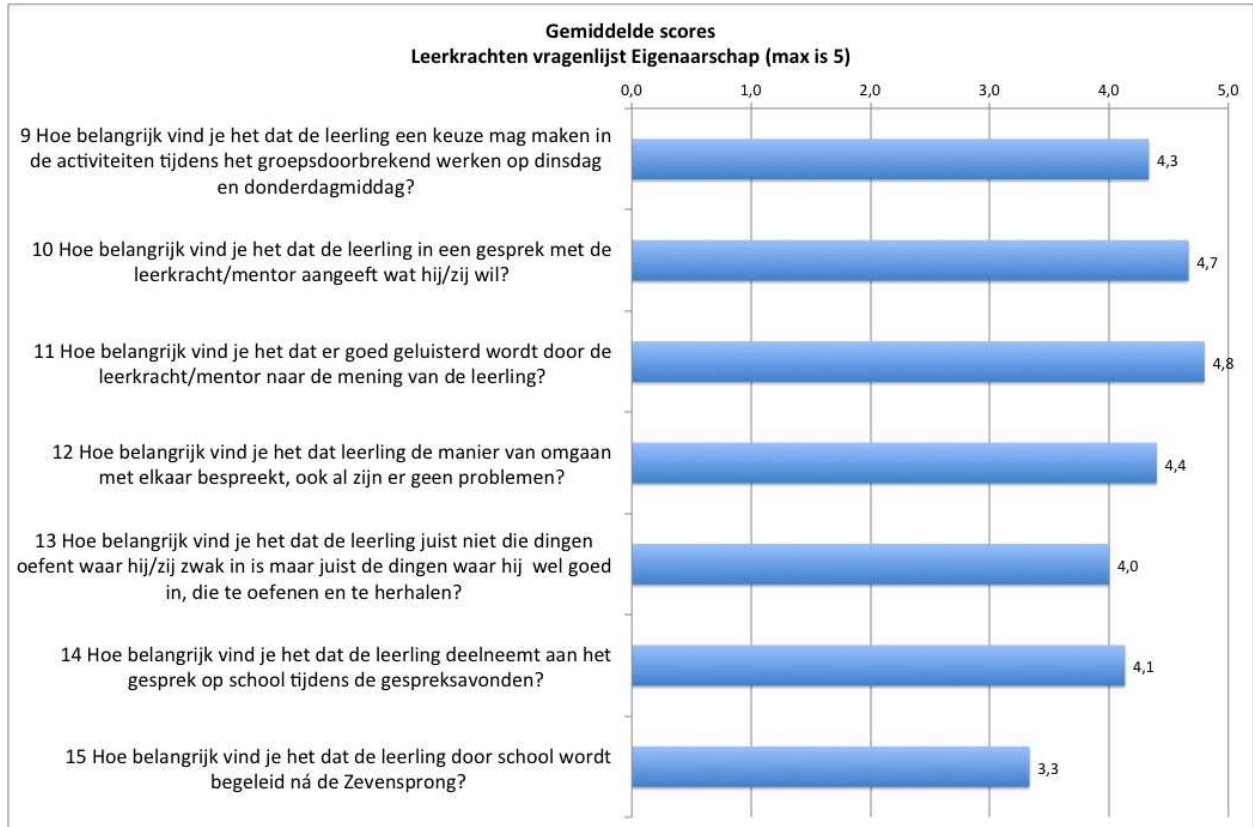
Noodzakelijk is dat de leerlingen op stage (vraag 1) gaan en de stageplaats in overleg met de leerling wordt bepaald (vraag 3). Leerkrachten vinden het noodzakelijk dat leerlingen worden betrokken bij de beoordeling van hun stage (vraag 7).

Wat verder opvalt is de uitslag op vraag 2, 4 en 5; De inbreng van ouders in het meehelpen zoeken en de definitieve keuze van de stageplaats wordt niet als noodzaak ervaren maar als van belang.

Tot slot blijkt uit vraag 6 dat leerkrachten het belangrijk vinden dat we ouders informeren over de vorderingen op de stage.

4.2.2. Eigenaarschap

In deel B de volgende 7 vragen met dezelfde antwoordmogelijkheid: 1 = niet van belang. 2 = beetje van belang, 3 = van belang, 4 = zeer van belang, 5 = noodzakelijk.

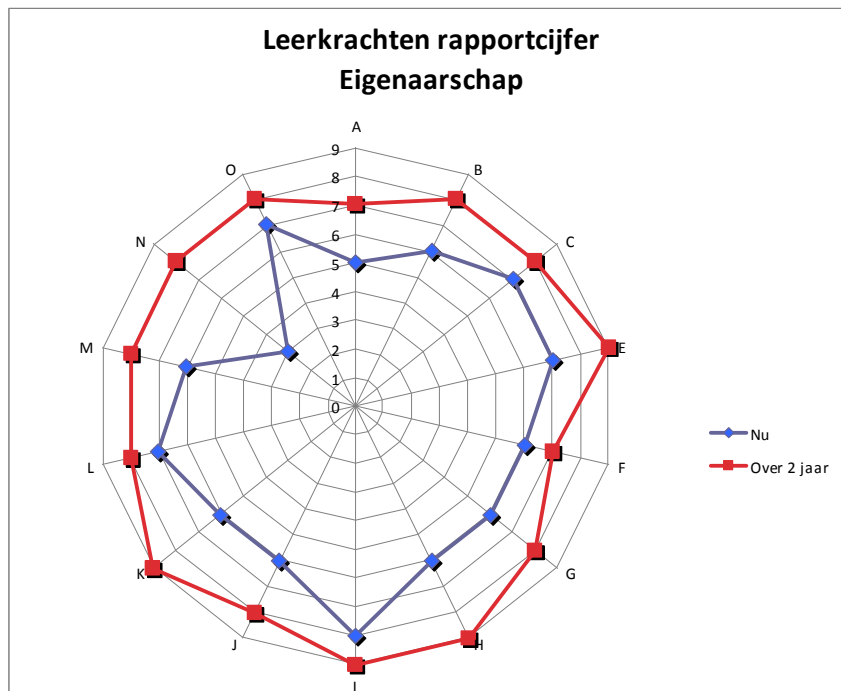
Figuur 4.2.2.a Leerkrachten over eigenaarschap van de leerling.

Leerkrachten geven aan dat zijn het zeer van belang vinden dat de leerlingen hun activiteiten mogen kiezen. De leerling mag aangeven wat hij wil. Goed kunnen luisteren naar de mening van de leerling en deelname aan het oudergesprek wordt ook als zeer van belang ervaren. Onderlinge gesprekken (12) over de stage wordt gezien als van belang. Het oefenen (13) en verder ontwikkelen van de dingen waar de leerling goed in is wordt ook hoog gewaardeerd.

De begeleiding van de leerling nadat ze van school zijn, scoort het laagst: leerkrachten vinden het minder van belang.(15)

Een vervolg over het eigenaarschap is er in deel D: Een vraag over de waardering ten aanzien van eigenaarschap: heden en over twee jaar. De beoordeling/verwachting is gegeven door middel van een cijfer van 1 t/m 10.

A t/m O zijn de leerkrachten. De beoordeling/verwachting is weergegeven met een stip in het web.

Figuur 4.2.2.b Leerkrachten over de eigenaarschap.

Leerkrachten beoordelen het eigenaarschap als voldoende. Alle collega's denken dat de kwaliteit van eigenaarschap over twee jaar is toegenomen.

4.2.3. Activiteiten die bijdragen aan het versterken van de drie basisbehoeften relatie, competentie en autonomie:

In deel C: open vragen over Relatie – Competentie – Autonomie.

Voor de presentatie van de antwoorden op de open vragen wordt gebruik gemaakt van Wordle¹³. Dit instrument genereert de meest gebruikte woorden uit alle tekst en/of antwoorden naar "woordwolken". Deze wolk versterkt die woorden die de geïnterviewden willen benadrukken.

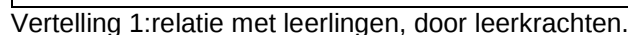
De antwoorden van de leerkrachten zijn exact overgenomen en daarna is de tekst omgezet naar een "vertelling".

Leerkrachten geven in dit deel van de vragenlijst vele voorbeelden over activiteiten die volgens hen de drie basisbehoeften kunnen versterken.

Opvallend is de grote hoeveelheid versterkende items die zijn opgeschreven. In de bijlage is de complete tekst opgenomen. Bij elk item geven ze de eigen voorbeelden

¹³ www.wordle.net

Hoeveel zicht hebben de **leerkrachten** op de eigen vaardigheden die de relatie met de leerlingen versterken?

31

[illegible]

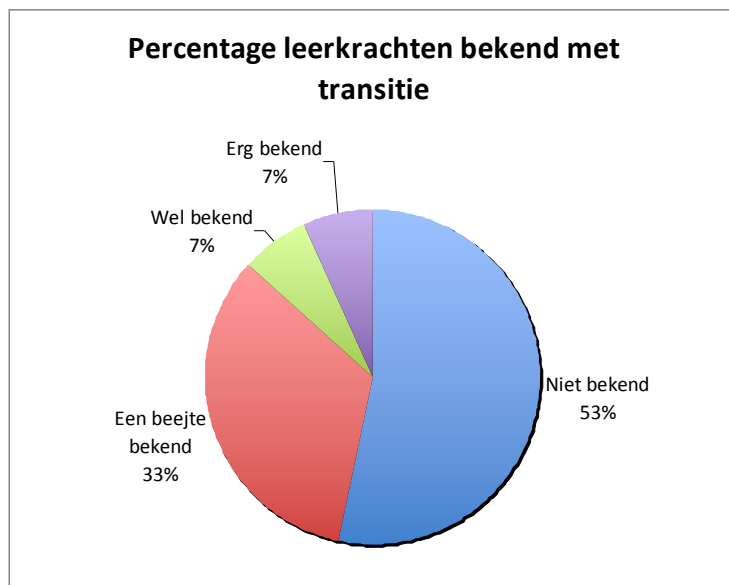
In vertelling 2 is te zien dat leerkrachten benadrukken dat de leerling trots moet kunnen zijn op zichzelf omdat zij activiteiten doen die ze aankunnen en hierdoor zeker succes opleveren. De leerlingen plezier laten beleven aan het eigen kunnen door ze in hun kracht te zetten.

32

In vertelling 3 is te zien dat leerkrachten benadrukken dat de leerlingen de taak zo zelfstandig mogelijk uitvoeren. Leerkrachten handelen op een manier dat de leerlingen verantwoordelijk zijn voor hun eigen werk. De leerling zoveel mogelijk zelf de klussen te laten uitvoeren en pas ondersteunen als hij erom vraagt. Leerkrachten benadrukken dat de leerling zelf het plan maakt, een weektaak heeft in een individueel rooster. Dat maakt bij de leerling: “ik kan het zelf”. Reflecteren is hierbij voorwaarde. Van je fouten kun je leren.

4.2.4. Transitie

In deel D van de vragenlijst is aan de leerkrachten gevraagd hoe bekend ze zijn met het begrip transitie?

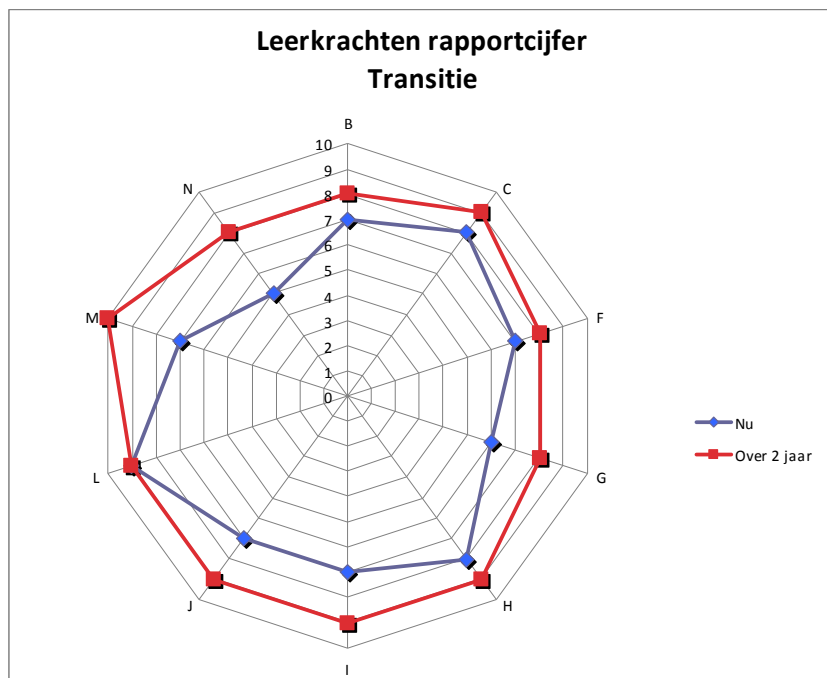
Figuur 4.2.4.a Leerkrachten over transitie.

Meer dan de helft van de ondervraagde leerkrachten geven aan niet bekend te zijn met transitie.

Een vraag die hierop volgt is hoe de leerkrachten de kwaliteit van de transitie waarderen.

De waardering is als het geven van een rapportcijfer van 1 t/m 10.

In het volgende webfiguur zijn de leerkrachten weergegeven door middel van een letter en de waardering met een stip.

Figuur 4.2.4.b Leerkrachten (a t/m o) over de transitie.

Door de onbekendheid van deze term zijn er 5 leerkrachten die de kwaliteit van de transitie niet kunnen beoordelen. Zij hebben niets ingevuld. Logisch hieruit volgend is dat deze 5 respondenten ook niet aan kunnen geven waar ze over twee jaar willen zijn.

Een trend die hierin is te zien is dat 53 % onbekend is met transitie en in dit onderzoek merkt 66% van de deelnemers op dat ze wel mogelijkheden zien tot verbetering van die transitie. Wel geeft men aan verder te kunnen én te willen met transitie.

De term ITP is bij 8 van de 15 leerkrachten te onbekend (niet opgenomen in grafiek).

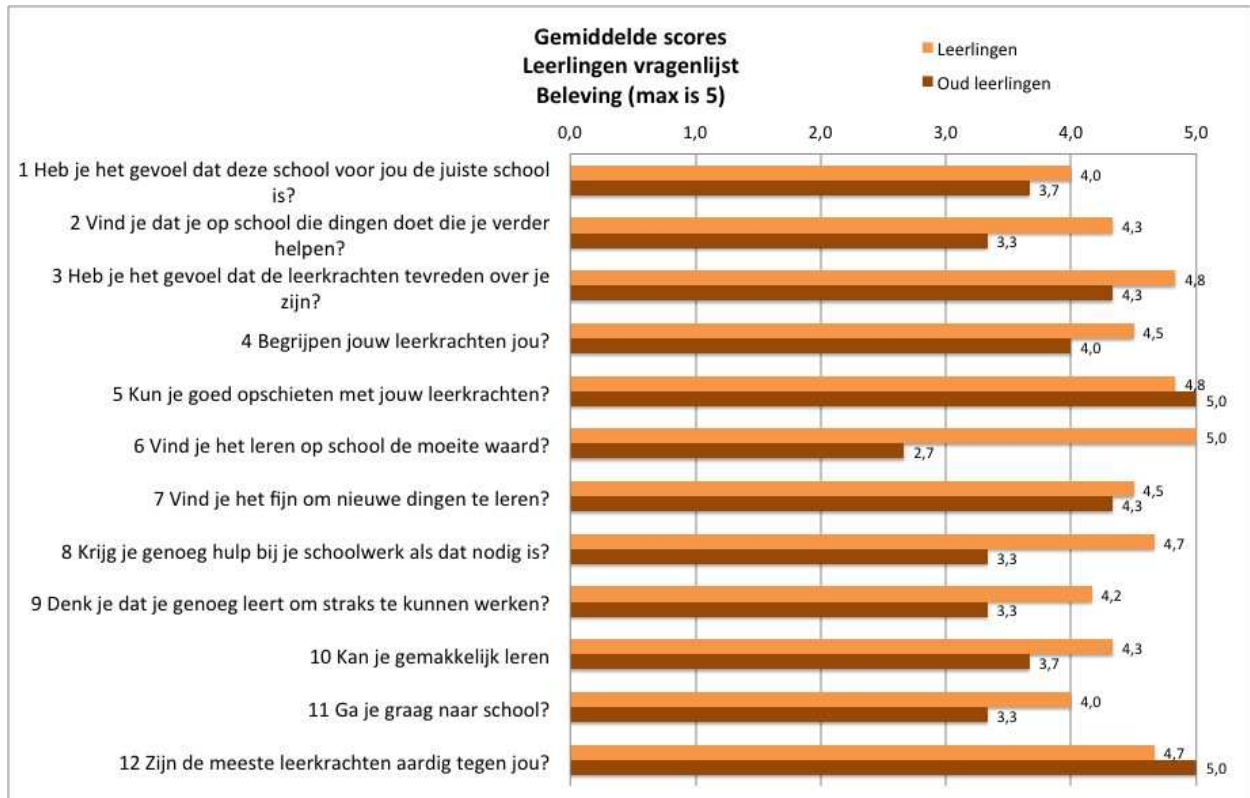
4.3. De leerlingeninterviews

Gedurende 2 weken zijn op verschillende tijdstippen de 9 leerlingen geïnterviewd. Deze onderzoeksgroep bestaat uit 2 groepen: huidige leerlingen en oud-leerlingen. Voor een betere onderlinge vergelijking zijn de leerlingen en oud-leerlingen in één grafiek geplaatst. De vragen voor oud-leerlingen zijn opnieuw geformuleerd in de verleden tijd.

Na een korte gewenning aan- én uitleg van de voicerecorder werd er gestart met een belevingsvragenlijst.

4.3.1. Schoolbeleving

De 12 vragen over de schoolbeleving maakten de leerlingen zelfstandig en zij hadden de keuze uit: 1 = nee, 2 = meestal niet, 3 = soms, 4 = meestal wel, 5 = altijd. De scores zijn per vraag opgeteld, vervolgens omgezet naar een gemiddelde en in de grafiek geplaatst.

Figuur 4.3.1.a Alle leerlingen over schoolbeleving.

De huidige leerlingen beleven de school allen gemiddeld hoger dan 4,0 en de oud-leerlingen scoren gemiddeld lager.

Alle leerlingen zijn heel tevreden over de leerkrachten. (vraag 3, 4 en 5)

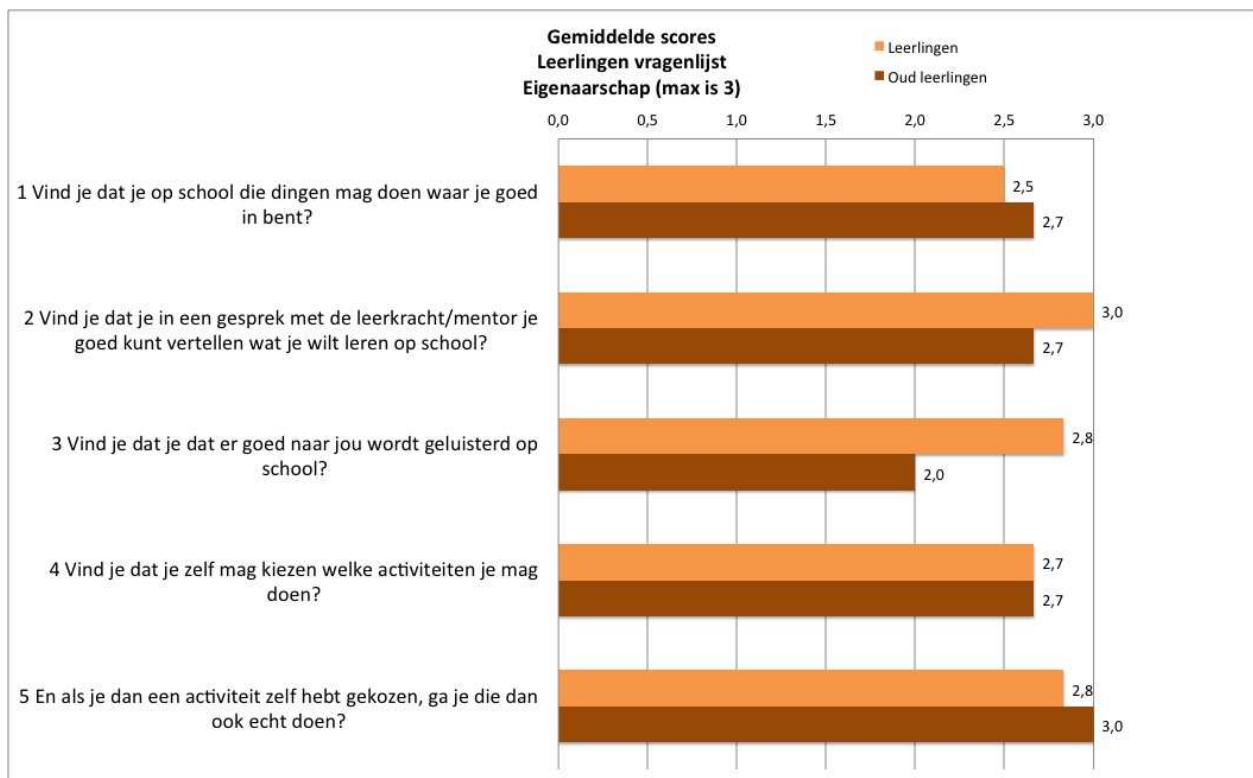
Het antwoord op vraag 6 verschilt in deze onderzoeksgroep het meest.

Over de laatste drie vragen waarin ze de school, stage of werk beoordelen met een rapportcijfer kan opgemerkt worden dat oud-leerlingen het nog beter naar hun zin hebben op hun werk dan vroeger de stage tijdens de schoolperiode. (= niet in grafiek opgenomen). Zie hiervoor de bijlage.

4.3.2. Eigenaarschapbeleving

De 5 vragen over de beleving van eigenaarschap hebben de leerlingen zelfstandig gemaakt en zij hadden de keuze uit: 1 = nee, 2 = soms, 3 = vaak.

De scores zijn per vraag opgeteld en daarna omgezet naar een gemiddelde en in onderstaande grafiek geplaatst.

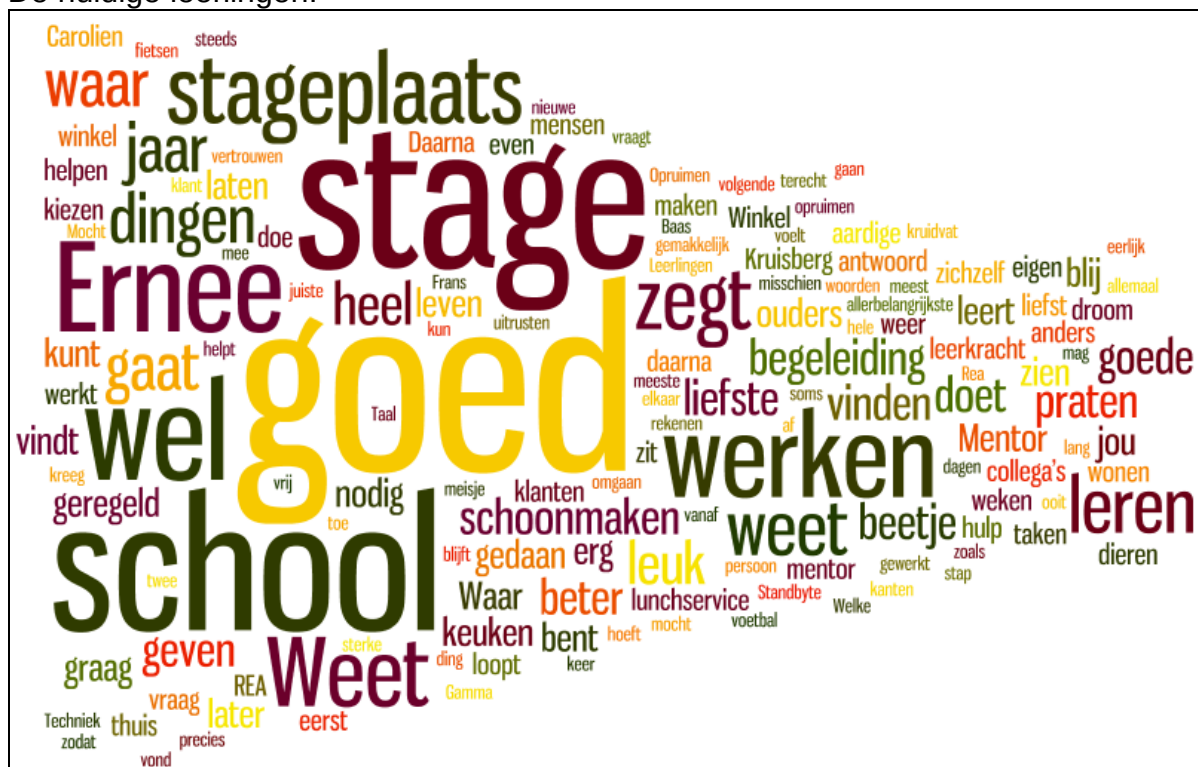

Figuur 4.3.2.a Alle leerlingen over eigenaarschap

Leerlingen doen de dingen waar ze goed in zijn, mogen vertellen wat ze willen leren, kiezen zelf hun activiteiten en mogen die dan ook echt doen. Leerlingen vinden vaak dat ze goed kunnen vertellen wat ze willen leren op school. Er wordt vaak goed naar hen geluisterd en leerlingen mogen de gekozen activiteiten vervolgens ook echt uitvoeren.

Tijdens de interviews toonden alle leerlingen zich heel serieus, dachten goed na, namen de tijd voordat er een antwoord kwam.

De huidige leerlingen:

Vertelling 4: door de huidige leerlingen.

Alle leerlingen hebben een stageplaats en voelen hierbij de ondersteuning van school, stagebegeleiding en ouders. Ze vinden de stageplaatsen goed.

Hetzelfde is gedaan met de teksten van de gesprekken met de oud-leerlingen.

Vertelling 5: door de oud-leerlingen.

Tijdens het interview tonen de oud-leerlingen zelfvertrouwen. Ze hebben vertrouwen in de toekomst en nemen verantwoordelijkheid voor hun keuze.

Ze voelen zich competent. Met andere woorden ze hebben vertrouwen in eigen vaardigheden, zelfvertrouwen; “ik weet wat ik kan” (Stevens, 2007).

Oud-leerlingen vinden het contact met school na hun afscheid erg prettig. Ze vertellen graag over hun werk en vooral ook over hun toekomst.

Oud-leerlingen kunnen aangeven wat ze moeten kunnen op hun stage of werk. In een winkel bijvoorbeeld geduld hebben en eerlijk zijn tegen je klanten.

Ze zijn blij met hun baas op stage/werk en noemen die ook als iemand waar je altijd terecht kan. Vragen over hun sterke en minder sterke kanten vonden ze nog het meest lastig en ook welke verandering ze wensen. Op de vraag naar hun minder sterke kant weet elke leerling wel iets op te noemen. Leerling F dacht heel lang na over waar hij niet goed in was en noemde toen verrassend zijn “woordvindingsprobleem”.

Eén leerling noemt als kritiek dat hij vooraf wil weten hoe lang de stageperiode is en een oud-leerling had achteraf gezien toch wel huiswerk willen hebben, want hij gaat nu naar de avondschool. Uit dit onderzoek komen geen andere verbeterpunten. In ieder geval kunnen de leerlingen deze niet benoemen.

4.4. De vragenlijst voor ouders en verzorgers

De ouders van de leerlingen, die hebben meegedaan aan de interviews, zijn gevraagd de vragenlijst in te vullen. Ouders van oud-leerlingen werden niet gevraagd de vragenlijst in te vullen. Twee vragenlijsten zijn niet teruggestuurd.

4.4.1. Stage en eigenaarschap

In onderstaand figuur zijn opgenomen de antwoorden op 15 vragen over de stage en eigenaarschap met als antwoordmogelijkheid:

1 = niet van belang. 2 = beetje van belang, 3 = van belang, 4 = zeer van belang, 5 = noodzakelijk.

De kwantitatieve antwoorden van de ouders geven scores die daarna zijn omgezet naar gemiddelden in de volgende grafiek:

Figuur 4.4.1.a Ouders over stage (t/m 8) en eigenaarschap (van 9 t/m 15).

Alle antwoorden zijn boven het gemiddelde van 3. Ouders vinden de stage van belang.

Het meest van belang is dat het kiezen van de stage in overleg met de leerling moet worden gedaan.

Ouders scoren het laagst op de vragen over hun betrokkenheid in de stagekeuze en mee helpen werven van stageplaatsen. Als de leerling eenmaal een stageplaats

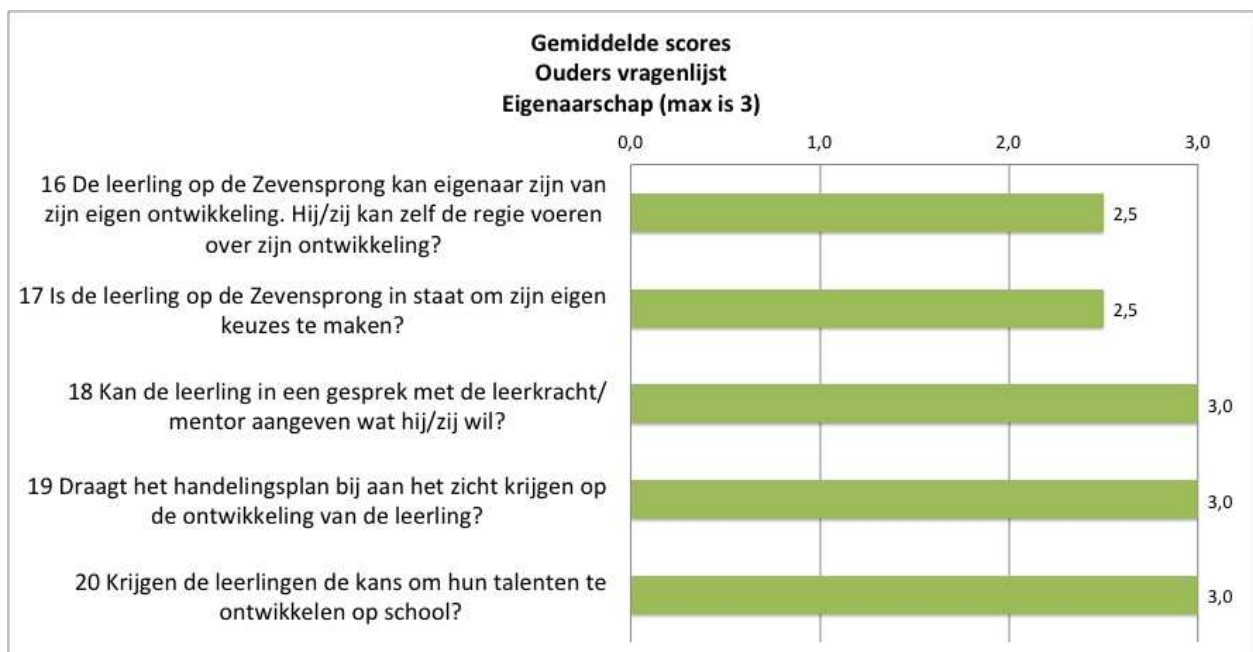
heeft willen ouders betrokken zijn bij het stageplan. Zij willen dit plan samen bespreken met hun zoon/dochter.

4.4.2 Eigenaarschap.

In het tweede deel 5 vragen over eigenaarschap met als antwoordmogelijkheid:

1 = nee. 2 = soms, 3 = vaak.

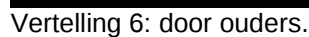
De kwantitatieve antwoorden van de ouders geven scores die daarna zijn omgezet naar gemiddelden in de volgende grafiek:

Figuur 4.4.2.a Ouders over eigenaarschap.

De ouders geven aan dat hun kind vaak de kans krijgen hun talenten te ontwikkelen en dat ze vaak mogen aangeven wat ze willen. Het handelingsplan draagt hiertoe bij. Twee ouders beoordelen dat hun kind soms de regie kan voeren over zijn eigen ontwikkeling en hetzelfde voor het maken van eigen keuzen.

De antwoorden van de ouders zijn exact overgenomen en daarna is de tekst omgezet naar deze “vertelling”.

Twee ouders zijn kort en bondig; alles gaat goed. Geen veranderingen gaan doen, het gaat goed zo!

De gesprekken met de leerlingen en antwoorden van ouders en leerkrachten (indien mogelijk omgezet in tabellen) zijn opgenomen in de bijlage.

Hoofdstuk 5 Data analyse en conclusies

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de deelvragen. Daarnaast worden er conclusies \geformuleerd uit de data, per doelgroep afzonderlijk en/of in samenhang met elkaar.

De onderzoeksvraag is

“Op welke wijze kunnen de leerlingen van het VSO de Zevensprong eigenaar worden van het transitieproces van school naar werk?”

Antwoorden worden aan elkaar gekoppeld en uit de drie onderzoeksgebieden kom ik tot een aantal aanbevelingen op micro-, meso- en macroniveau.

5.2 Hoeveel zicht hebben de leerkrachten op de eigen vaardigheden met betrekking tot het tegemoet komen aan de psychologische basisbehoeften: Relatie – Competentie – Autonomie van leerlingen?

Hoe denken de leerkrachten over stage, eigenaarschap?

Hoe bekend zijn de leerkrachten met transitie en ITP?

Gezien het grote aantal antwoorden (zie vertelling 1, 2 en 3 en volledige tekst in de bijlage 2) kunnen leerkrachten de drie basisbehoeften relatie,competentie en autonomie tijdens het werken met de leerling een goede invulling geven.

De leerkrachten vertalen de basisbehoeften van leerlingen duidelijk en goed naar concrete activiteiten in de praktijk. Enkele voorbeelden hierin zijn

de groepsdoorbrekende activiteiten waarin leerlingen uit verschillende groepen en stromen een gekozen activiteit doen. Het aanbieden van workshops op gebied van vrije tijdsbesteding; zeilen, kanoën, biljarten, vogels spotten, tafeltennis, enz.

Ook het werken met een tutor in de vorm van meester-gezel en het vormgeven van een weekrooster door leerling en mentor zijn prachtige versterkende activiteiten.

Het bespreken van het stageboek moet een grotere plaats innemen. Te denken valt aan het opnemen van dit stageboek in een portfolio waar de leerling echt trots op kan zijn.

Winters, Kuijpers en Meijers (2010): “ Het gaat om het ervaren, de verwerking van die ervaringen, het reflecteren op zichzelf en het erover hebben met de leerling. Niet over de leerling praten. De leerling participeert en de school biedt ondersteuning”.

Het afgelopen schooljaar vertellen de leerlingen uit de bovenbouw over hun stage-ervaringen op de diverse werkplekken aan de jongste VSO-leerlingen met behulp van de film die is gemaakt op de stageplaats. De leerlingen komen op die manier in gesprek en beantwoorden de vragen van de medeleerlingen. De jongere leerlingen maken zo voor het eerst kennis met de stage door middel van de zelfgemaakte stagefilms.

In het ondersteunen van de leerling benadrukken leerkrachten het grote belang van een goed gebruik van de sociale media en het omgaan met seksualiteit. In het groepsdoorbrekend werken is er een groep gevormd die met elkaar in gesprek gaat over dit onderwerp.

Uit figuur 4.2.1.a is af te leiden dat de leerkrachten stage noodzakelijk vinden.

Leerkrachten geven aan het belangrijk te vinden dat de leerlingen, waar mogelijk, zelf de regie hebben. De rol van de ouders komt op de tweede plaats.

Nazorg, de begeleiding van leerling nadat ze van school zijn, wordt vanaf 2012 verplicht. Leerkrachten geven aan de nazorg minder van belang te vinden. In het ITP wordt de nazorg opgenomen. De school denkt na over de vorm en organisatie van nazorg.

De leerkrachten geven aan dat de leerlingen meer dan voldoende eigenaarschap (zie figuur 4.2.2.a en 4.2.2.b) ervaren over het eigen leren en de stage. Daarnaast blijkt ook uit figuur 4.2.2.b dat alle leerkrachten over twee jaar nog verder denken te zijn in dit proces. Senge (2003) noemt het als een discipline van Lerende scholen; teamleren door groepsinteractie. "Via technieken als dialoog en gespreksvaardigheden transformeren kleine groepen mensen hun collectieve denken en ze leren hun energie en daadkracht te mobiliseren om een gemeenschappelijk doel te bereiken. De gezamenlijke intelligentie en het denkvermogen van de groep is groter dan van individuele talenten".

In dit proces van samenwerken richten we ons niet alleen op het delen van alleen kennis. (Schuman 2010) Door interdisciplinair samenwerken wordt de kennis over transitie geïntegreerd waardoor nieuwe kennis en innovatieve aanpakken ontstaan om de jongeren adequater te ondersteunen in de overgang naar volwassenheid.

Uit figuur 4.2.4.a en 4.2.4.b blijkt dat transitie en ITP relatief onbekende begrippen zijn. Het is belangrijk dat we als team met leerling en ouders dezelfde taal spreken en

elkaar begrijpen. Senge (2003) noemt hiervoor een andere discipline; mentale modellen. “Het gaat erom dat we ons bewust worden van elkaars attitude en invalshoeken. Het met elkaar delen van deze mentale modellen is een prima voedingsbodem voor een verandering op school”.

Ook het hanteren van dezelfde terminologie is belangrijk. In het onderwijs kennen we veel afkortingen waardoor ouders afschrikken: ITP, OPP, IOP. Beter is te kiezen voor een woord i.p.v. een afkorting.

Collega's geven aan graag spoedig nader geïnformeerd te willen worden over transitieprocessen en dan met name van school naar werk. In een bijeenkomst onder leiding van het Lectoraat Helioskoop wordt transitie nader gepresenteerd.

Collega's denken dat de ontwikkeling in transitie en eigenaarschap over twee jaar verder is. De school is in een verandering. Tijdens deze opleiding is er door het managementteam van de Zevensprong onderzoek gedaan naar “Schoolcultuur, waar staat mijn school?” De conclusie hierin is dat het team in een overgangsfase verkeert: Van de cultuurfase “Regelen en zorgen voor de ander” naar de volgende fase, die van “samenwerking, naar een lerende organisatie”. (Galenkamp blz. 57.) Hetgeen ook een transitie is.

“Bij veranderen horen transitieprocessen”, (Swieringa 1996).

Die ontwikkeling is vaak een krachtige “powerrijke” uiting van een lerende organisatie. Zo een organisatie wordt gekenmerkt en versterkt door beelden dat leerkrachten en leerlingen zich autonomer en besluitvaardiger gaan voelen en zich gesterkt weten in de overtuiging dat ze zelf keuzes kunnen maken en beslissingen kunnen nemen. Gevolg hiervan is in de regel een sterk gevoel van competentie. Nodig zijn, volgens Stevens (2004) goede relaties tussen leerlingen en leraren, voldoende uitdaging voor leerlingen die bovendien aansluit bij wat ze al kunnen (zone van de naaste ontwikkeling), en ruimte voor de leerlingen om autonome keuzes te maken, het eigen leerpad uit te stippelen en daarvoor verantwoordelijkheid te nemen.

5.3. Hoe ervaren de leerlingen dat er wordt tegemoet aan hun basisbehoeften?

Uit figuur 4.3.1.a is af te leiden dat de huidige leerlingen de stage een positievere belevingsscore geven dan de oud-leerlingen. Uit dezelfde figuur blijkt dat oud-leerlingen de school minder de moeite waard vonden. (vraag 6)

Oud-leerlingen staan kritischer tegenover school. Ze hebben een realistischer beeld van zichzelf en zijn positief over zichzelf, nadat ze nu een jaar van deze school af zijn. Door opgedane nieuwe ervaringen en werkervaring zijn ze neutraler in hun antwoord. Ze hebben meer afstand kunnen nemen van de schoolervaringen. Alle leerlingen waarderen de leerkracht/mentor/stagebegeleiding van de school. Ze kunnen goed met elkaar overweg. Sinds een half jaar is het mentorschap voor bovenbouwleerlingen tot stand gekomen en leerlingen noemen hun mentor regelmatig als iemand waar je terecht kunt met je vragen en dat er sprake is van een wederzijds vertrouwen.

In figuur 4.3.2.a valt op dat leerlingen zich meer dan voldoende eigenaar voelen van hun ontwikkeling. Ze kiezen de activiteiten en voeren die ook uit. Huidige leerlingen vinden dat er beter naar hen wordt geluisterd dan de oud-leerlingen (vraag 3)

In gesprek met de oud-leerlingen is duidelijk dat zij op dit moment hun droom doen. Ze vertellen enthousiast over hun werk en zij dromen zelfs verder, naar een andere baan in de toekomst. Ze hebben plannen voor later, over een paar jaar.....

Sebastiaan leeft zijn droom in zijn eigen dreamcar

Sebas is oud-leerling van de Zevensprong en komt regelmatig op visite met zijn eigen auto.

Competenties hebben een belangrijke rol gekregen binnen assessments, stages en profielen. Onze leerlingen krijgen allemaal te maken met competentiesystemen en zo een systeem lijkt in te druisen tegen het maatwerk dat er wordt geboden. We

gebruiken generaliserende omschrijvingen ten opzichte van individuele kenmerken van de leerlingen, die erg verschillen vanwege hun beperking.

Over competenties is veel gepubliceerd en er zijn vele definities.

Onder competentie wordt verstaan: “het vermogen dat kennis, inzicht, attitude en vaardigheidsaspecten omvat om in concrete taaksituaties doelen te bereiken”.

Het gaat in elk geval om dat wat je moet kunnen als je straks een beroep gaat uitoefenen. Je wordt geacht beroepsproblemen adequaat te kunnen oplossen en daarvoor heb je gereedschap nodig.¹⁴

Dat gereedschap kan van alles zijn, bijvoorbeeld een schoffel. Het goed leren schoffelen leer je door het veel te oefenen en vaak te doen. Eenmaal aan het werk oefen je het schoffelen dagelijks. Het versterken van deze vaardigheidcompetentie dat aansluit bij je beroep van plantsoenwerker is belangrijk. Schuman (2010) zegt in zijn interview over “trends in transitie” dat specifieke vakkennis minder belangrijk is dan de generieke competenties. Het is belangrijker dat de jongere weet hoe je het oplost als je de taak niet begrijpt. En hoe om te gaan met je collega's.

Het is goed de nadruk te leggen op deze overstijgende competenties. De toekomstige werknemer komt hierdoor sterker in het leven te staan.

Een conclusie uit het onderzoek van Meijers, e.a. (2010) is dat werkgevers aangeven juist die competenties belangrijker te vinden dat het “goed kunnen schoffelen”. Dat leren ze wel als ze eenmaal aan het werk zijn.

5.4. Hoe belangrijk vinden de ouders dat er moet worden tegemoet gekomen aan de basisbehoeften van hun zoon/dochter?

Ouders vinden de stage (figuur 4.8) tijdens de schoolperiode erg van belang. Ouders geven aan betrokken te willen worden bij de stage en de toekomst van hun kind. In vergelijking tussen ouders-leerkrachten vinden de leerkrachten dat ouders iets minder stem hebben (zie figuur 4.1) als het gaat om bijvoorbeeld de keuze van de stage en het bespreken van het stageplan.

Leerlingen zijn nu deelnemer in het (ouder)gesprek over het handelingsplan. Het ITP is in ontwikkeling en het is goed hierin op te nemen op welke momenten er met de leerling individueel wordt gesproken en wanneer met leerling plus de ouders. De leerling echt de verantwoording geven in het nemen van besluiten en de

¹⁴ www.carrieretijger.nl/opleiding/ho/competentiegericht/competentie

consequenties die daaruit volgen heeft tot gevolg dat de ouders niet bij alle gesprekken betrokken hoeven te worden.

Ouders hebben ook recht op die informatie. Informeren kan ook door middel van een overzichtelijke rapportage waarin de vorderingen in de stage op duidelijke wijze inzichtelijk gemaakt kunnen worden.

5.5. Ontwikkelingen

Verbeteractiviteiten vragen om acties op drie niveau's; micro-, meso- en macroniveau. Hierdoor wordt er een goed inzicht verkregen in de relevantie en samenhang van de verschillende onderdelen die allemaal hun neerslag hebben op het werken van de leerkracht.

Door het doen van onderzoek is een aantal ontwikkelingen in gang gezet die de basisbehoeften van onze leerling én die van zijn ondersteuner mogelijk zullen gaan versterken, power geven!

Deze indeling is niet één dimensionaal, de fases lopen in elkaar over.

5.5.1. Micro: op klassenniveau

- In de bovenbouw wordt gewerkt met een individueel rooster.
- Iedere leerling vanaf 15 jaar heeft een mentor die door coachingsgesprekken stimuleert en aanzet tot zelfstandig, proactief gedrag
- Leerkrachten hebben kennis gemaakt met "Werktank", een praktisch programma waarmee arrangementen op maat gemaakt kunnen worden voor de leerling.

5.5.2. Meso: op schoolniveau

- Het inrichten van een restaurant. Het team, werkzaam in de bovenbouw heeft samen met de werkgroep "natuurlijk leren" een stappenplan gemaakt. Er worden fondsen aangeschreven voor extra financiën. De eerste offertes voor verbouw en inrichting zijn binnen.
- Het inrichten van een huiskamer; een multifunctioneel lokaal waarin leerlingen betekenisvolle activiteiten kunnen doen rondom wonen. Tevens wordt de huiskamer gebruikt voor theater/toneel activiteiten, de groenploeg komt er bij elkaar en leerkrachten kunnen er gezellig lunchen als ze geen gebruik willen

maken van het restaurant en/of personeelskamer. Het omtoveren van lokaal naar huiskamer wordt door de leerlingen zelf gedaan.

- Het oprichten van een leerlingenraad. Een leerkracht is in samenwerking met het Lectoraat hierover een onderzoek gestart. Er is een stappenplan gemaakt en de verwachting is dat de leerlingenraad na de zomer (september 2011) wordt gekozen en bijeenkomt.
- Studiedagen van het VSO-team met als onderwerp “Transitie; wat hebben zij nodig om onze leerlingen optimaal te ondersteunen bij transities, waarbij zelfregie van de leerling het uitgangspunt is. Kunnen we greep krijgen op die aspecten in het leerkrachtgedrag die leiden tot “empowerment” van de leerling?
- De intern begeleider streeft er naar dit schooljaar per uitstroomprofiel de doelen en leerinhouden geformuleerd te hebben volgens de nieuwe VSO-wet. Elk kind een eigen plan, waarbij de school alleen de regie heeft in uitvoering. Zie Richtlijn in de bijlage, opgesteld volgens PDCA cyclus.
- Certificaat voor Groen en/of Horeca: Leerkrachten gaan zich professionaliseren bij KPC. Leerlingen uit stroom I kunnen op de Zevensprong een certificaat behalen voor deze vakgebieden.
- De schoolkrant “Cool” heeft door een nieuwe redactie van leerlingen, met ondersteuning door een klassenassistent, een grote facelift ondergaan.

Terugkomend op Mastenbroek (2004) zijn de op gang gekomen ontwikkelingen ontstaan door de inzet én creativiteit van collega’s. Door initiatieven aan te moedigen, de dromen van mensen te concretiseren en successen te vieren, jagen we geen illusies maar tastbare resultaten na. (Galenkamp, blz. 63).

Door bijvoorbeeld de verhalen en beelden van het “restaurant” zijn collega’s geïnspireerd om andere leerinhouden praktisch vorm te geven (een vliegwiel-effect); het inrichten van een huiskamer waar diverse aspecten van “wonen” aan bod komen.

5.5.3. Macro: Overheid, stad, bestuur/samenwerkingsverband

- De Belevings Vragenlijst (BVS)¹⁵ is in ontwikkeling op de Zevensprong. Voor deze leerlingen is de BVS opnieuw geformuleerd in eenvoudige taal. Het

¹⁵ BVS door Das, T & Wagenaar, K

wordt in drie groepen afgenomen. Na een evaluatie zal worden gezien of we de BVS invoeren en gebruiken binnen het ITP. Hierdoor is het mogelijk antwoord te krijgen op de vraag: Hoe empowerd voelt de leerling zich? En hiermee ontdekken of er ook inderdaad een toename is in zijn empowerment.

- Netwerk IB informeren elkaar over Transitie en uitstroomprofielen.
- Het ITP zal verder vorm en inhoud gegeven worden. De Zevensprong gaat in overleg met Heliomare voor eenduidigheid en het spreken van dezelfde taal. Elke leerling zijn eigen plan. Er is een richtlijn ontworpen; zie bijlage.
- Hans Schuman houdt, namens het lectoraat, een presentatie over transitie (juni 2011) op de Zevensprong.
- Onderzoeker en stagemedewerker van de Zevensprong hebben deelgenomen aan de studiereis naar Denemarken over transitie.(maart 2011)
- Deelname aan workshop van Prof. Dr. Caren Sax (juni 2011) "Person Centered Planning", samen met andere collega's die zich binnen Helioskoop bezig houden met transitie van jongeren naar de toekomst.

Hetgeen hier genoemd, op deze drie niveaus voldoet in meerdere mate aan de kenmerken (zie blz. 16) van het werken naar een succesvolle transitie. Door Bronfenbrenner (1977) is duidelijk dat op ieder systeemniveau de effecten van dit niveau van de leerling aan de orde moet komen.

Onderwerpen als mediawijsheid, de vele digitale sociale netwerken en hoe hiermee om te gaan, horen er zeker bij.

5.6. Verder onderzoek doen naar:

- o de scholingsbehoefte van leerkrachten in het voeren van coachingsgesprekken. In samenwerking met Heliomare komen tot een scholingsaanbod op de eigen locatie.
- o naar de effecten van de coachingsgesprekken. Ervaren de leerlingen die ook als versterkend en ondersteunend voor zijn zelfregie?
- o hoe ouders kunnen bijdragen aan een succesvolle transitie en ook welke partners buiten de schoolorganisatie van belang zijn voor een succesvolle transitie.
- o de ontwikkeling van een model (digitaal) portfolio.

- o Mediawijsheid; duidt op het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld. Hoe onze jongeren omgaan met chatten, msn, profielsites (hyves, facebook, enz.) En hoe om te gaan met de andere kant van de media, bijvoorbeeld pesterijen, online grooming.
- o de onderbouwing van het Eigen Initiatief Model. (EIM)¹⁶
Dit model gaat uit van de supportvisie: “in deze visie zijn mensen met een verstandelijke beperking burgers die, net als ieder ander, zelf kiezen op welke wijze zij hun eigen leven willen invullen. Ze hebben recht op professionele ondersteuning om te leren hoe ze hun keuzes kunnen maken en daarvoor verantwoordelijkheid kunnen dragen, te leren hoe zij de regie kunnen nemen over hun leven”.
Als de leerling een attitude heeft verkregen die hierop berust, werkt het transitieproces beter en is de leerling meer betrokken bij zijn toekomst.

Om met Sir Robinson te spreken; “menselijk talent moeten we niet verspillen”. Juist onze leerlingen ontdekken op latere leeftijd welke talenten ze hebben. Geef ze dan ook de kans die te ontplooiën.

Wat het betekent voor de school:

Het bezig zijn met dit onderzoek, het met elkaar spreken over ‘wat de leerling beweegt?’, de leerling de regie, eigenaarschap, naar een succesvollere toekomst, enzovoorts heeft veranderingen tot stand gebracht

De opbrengst is dat transitie, de overgang naar de toekomst, naar volwassenheid beter direct zichtbaar wordt in de school. Leerlingen en leerkrachten realiseren een restaurant en een huiskamer en ook een leerlingenraad is door de werkgroep in voorbereiding. Activiteiten die empowerment versterken.

Het komende schooljaar wordt het ITP voor iedere leerling toegepast.

¹⁶ Model van Timmer is doorontwikkeld naar “Begeleid ontdekkend leren”. Het Eigen Initiatief Model in zes stappen.

Tijdens de gesprekken in het kader van het persoonlijk ontwikkelingsplan geven collega's aan zich te willen ontwikkelen in jobcoaching, coachingsgesprekken en omgaan met moeilijk verstaanbaar gedrag.

Naast de studiedagen, werkgroepen en intervisiebijeenkomsten wordt er gestart met bijeenkomsten in elke bouw afzonderlijk en het thema in deze bijeenkomsten is transitie. Elke bouw maakt een actieplan over wat de leerlingen nodig zou kunnen hebben op het gebied van werken, wonen, vrijetijdsbesteding en burgerschap.

“Voor het op afdelingsniveau werken aan resultaatverbetering is een grote mate van zelforganisatie vereist. Teams moeten hun eigen verantwoordelijkheid oppakken en zelf aan de slag gaan met het uitvoeren van verbeteracties” (Mastenbroek, blz. 147). De modellen en instrumenten voor een actieplan zijn hulpmiddelen en worden flexibel gehanteerd.

Een lang leven schoffelen. Is dat vanzelfsprekend voor deze mannen van de Meergroep?

Op de foto gezet worden vonden ze goed, want “wij doen prima werk” ...

Tijdens het praatje in de koffiepauze gaf de ene schoffelaar aan blij te zijn met zijn collega's en vooral het plezier dat ze met elkaar hebben. “Schoffelen is niet echt leuk werk maar moet door iemand gedaan worden”.

Een lang leven schoffelen is niet vanzelfsprekend wanneer je de werknemers aanmoedigt en kansen geeft om zich te ontwikkelen.

De basis voor een leven lang leren is immers vastgelegd in het Salamanca verdrag en vervolgens in het VN-verdrag voor rechten van mensen met een beperking. Dit verdrag is wel door Nederland ondertekend maar nog niet van kracht geworden.

Nederland loopt hiermee heel erg achter op de rest van Europa. Ratificatie moet snel gebeuren.

Denemarken is een goed voorbeeld van hoe jongeren later nog de kans krijgen zich te ontwikkelen nadat ze de school hebben verlaten.

Eindconclusie

Het is zo gemakkelijk gezegd; leerlingen eigenaar laten zijn van hun ontwikkeling en het hebben van de eigen regie.

Hoe bereik je dat leerlingen taken kunnen kiezen en verantwoording krijgen in de taken die al jaren gedaan zijn door zijn opvoeders?

Het eigenaarschap van de transitie van school naar werk hoort nadrukkelijk bij de leerling. De leerkracht is ondersteunend en sturend.

De jongere heeft de regie. Zijn opvoeders ondersteunen als hij erom vraagt. Dat betekent niet dat we alle initiatieven toejuichen en erin meegaan. Onze leerlingen nodigen uit om geholpen te worden. Maar zijn deze jongeren er echt mee geholpen als we ze alleen maar helpen en voor hun zorgen?

De leerling kan eigenaar zijn van zijn ontwikkeling als de attitude van de opvoeder het eigenaarschap toestaat en vanuit die ambitie leerlingen ondersteunt in het transitieproces naar volwassenheid. De leerling durven vertrouwen.

Als school hebben we de regie over de uitvoering. Hiervoor is een richtlijn “OPUS-P¹⁷” opgesteld. Dit document is opgenomen in de bijlage.

Het ondersteunende is deel van de pedagogische taak die we als school hebben.

Dat houdt in dat we ons handelen passend maken bij de persoon, dus met iedere leerling verschillend moeten omgaan. De leerkracht gaat in dialoog met de leerling waarom hij eventueel bepaalde verschillen moet hanteren. Het vormen van de persoon en het ontwikkelen van je identiteit laat zich niet persen in de vorm van een restaurant, huiskamer of een ITP maar kan wel ontwikkelen door een permanente dialoog tussen deze jongeren en volwassenen. Als het vergroten van de zelfregie van de leerling belangrijk is, verwachten we ook van de leerkracht een veranderende houding.

(Jutten 2007) ‘Natuurlijk leren’ in een lerende school is dan vanzelfsprekend.

Een voorwaarde is dat we beginnen bij onszelf.

Een eerste voorwaarde is “eigensturing” en coaching. Om anderen te kunnen coachen is nodig dat je jezelf kunt coachen. Reflectief handelen, steeds weer opnieuw en door middel van duidelijke en kritische vragen nieuwe ideeën durven te ontwikkelen. Dat is de kunst; jezelf spiegelen en jezelf coachen.

¹⁷ OntwikkelingsPerspectief UitStroom-Profiel

Hoofdstuk 6 Reflectie

“Het is duidelijk te zien dat je een onderwerp hebt gekozen dat dicht bij je hart ligt” is een regel uit het reflectieverslag op de final draft van dit werkstuk door mijn begeleider.

Eigenaarschap, zeggenschap en empowerment zijn aspecten die mij echt bezig houden. Het zelf verantwoordelijk zijn voor je eigen handelen is iets wat er voor mij werkelijk toedoet.

Mijn drijfveer zijn onze jongeren op school zo goed mogelijk te ondersteunen door ze in hun kracht te zetten. Ik focus op betrokkenheid, contact en echtheid. Geluk voel je als je weet dat je ertoe doet en daardoor ontwikkel ik mij gemakkelijker. Ik krijg energie als ik mensen zie opbloeien, groeien, zich sterker voelen.. Dat is mooi om te zien.

Onderzoeksproces:

Het doen van een praktijkonderzoek is nieuw voor mij. Het is een ontwikkeling geweest van denken, wegstrepen, aanvullen en opnieuw veranderen. Het gaf mij inspiratie en energie om er mee bezig te zijn, om hét erover te hebben. Ik heb een flinke worsteling gehad met dit onderzoek. Op de vele interactieve momenten waren het de ‘critical friends’ die mij weer op weg hielpen. Het critical friend zijn voor collega’s gaf nieuwe inzichten om verder te kunnen met dit verslag.

Dat zoveel collega’s met grote spoed en uitgebreid de vragenlijst hebben ingevuld verraste mij en gaf me de kans om het onderzoek, eerder dan volgens de planning, af te ronden.

Het type onderzoek, het actieonderzoek en de ontwikkelingen die het op school teweeg heeft gebracht, maakte het ook voor mij tot een transitieproces.

Door deze ervaring heb ik een meer onderzoekende houding ontwikkeld en kan ik deze attitude goed gebruiken voor het werken aan veranderingen in de toekomst.

Onderzoeksinstrument:

Inzicht verkrijgen en het kiezen van de juiste onderzoeksinstrumenten nam veel tijd in beslag. Het maken van een instrument voor dit onderzoek was een tijdrovend en een inzichtverrijkend proces.

Nadat een critical friend de vragenlijstlijst voor leerkrachten heeft ingevuld zijn de vragen en de opzet diverse keren veranderd. Het is gebleken dat de juiste vragen stellen en interviewen niet eenvoudig is. In gesprek leg je toch al snel onbewust een antwoord vast in je vraag. Tijdens het beluisteren van de opgenomen gesprekken schrok ik van mezelf. Ik was te gejaagd. Ik duw met mijn nieuwe vraagstelling de leerlingen naar een antwoord en kan niet tegen te lange stiltes in het gesprek. Ik voelde me er niet prettig onder. Deze frustratie heb ik gedeeld met een paar collega's en er is afgesproken dat we ons willen professionaliseren in de gesprekstechnieken. We hebben niet het gevoel van 'moeten' maar willen het beste uit onszelf halen.

Evengoed waren de interviews een gezellig moment. De geïnterviewde leerlingen genoten ook van dit gesprek.

De vragenlijst voor leerkrachten zou ik anders ingedeeld hebben. Vooral informatie uit de open vragen is waardevol maar niet eenvoudig te verwerken.

Ik heb erg geworsteld met de vraagstelling naar vaardigheden ten aanzien van de basisbehoeften. Maar van wie? Van de leerkracht of van de leerling? De deelvragen zijn regelmatig veranderd. Ik vond het moeilijk om dit specifiek te maken in dit onderzoek.

Over de opbrengsten ben ik meer dan tevreden.

Klein maar mooi voorbeeld: In de zomervakantie komt er een deur in de tussenmuur naar het restaurant en kunnen we het na de vakantie met leerlingen en ouders inrichten.

Er is intussen echt onderzoek gedaan naar de menu wensen van leerlingen en collega's.

Wat het betekent voor mij als teamleider:

"Actie leidt meestal wel tot inspiratie, maar inspiratie niet altijd tot actie", is een spreuk op de coachingskalender.

Tijdens het werken aan dit onderzoek werd ik geïnspireerd door het team en de vele acties die inmiddels zijn gestart. In gesprekken met hen werd mij duidelijk dat ook zij al jaren zoeken naar hetzelfde en het nu wel eens willen zien gebeuren in de school. Praten over elkaars drijfveren heeft een aantal praktische resultaten opgeleverd dat de kwaliteit van ons onderwijs verbetert. Gewoon DOEN ...een restaurant en een

gezellige huiskamer in de school. Praten over 'wat is nu goed voor onze leerlingen', concreet samen eraan werken, inspireert!

Het levert op dat ik het naar mijn zin heb.

Bij de start van de opleiding is er bij mij een Birkman Assessment afgenomen met als uitkomst dat ik behoor tot de groep "doeners". Het geeft mij energie als ik zelf actief deelneem aan de vernieuwingen.

In gesprekken over "mijn levensscript" werd ik mij bewust dat ik ben opgegroeid in termen van "doorgaan, hard werken en niet opgeven als het even tegenzit; kortom niet zeuren maar doen". Mijn werkstijl is er vooral één van opschieten en ook zeker een van mensen plezieren.

En dat maakt dat ik op de Zevensprong VSO de collega's in hun kracht kan zetten door de regie bij hen te laten. De strategie van empowerment werkt ook bij het team. Werken aan zeggenschap en zelfsturing is immers voor alle burgers.

Samen werken we naar een goede transitieschool. Uit onderzoek blijkt dat het mislukken van een verandering in cultuur of gedrag van medewerkers voor 80% te wijten is aan slecht leiderschap. Werken aan transitie, zeggenschap en zelfsturing van leerling en leerkracht leidt tot acties die dit versterken. Het gaat om het verbinden van de collega's. Geen "wij en zij" cultuur creëren, maar juist de mensen met elkaar verbinden en samen DOEN. En op die manier ben ik gewoon die tuinman waar ik het in de introductie over had. Ik kan de leerkrachten en leerlingen met hun ouders niet dwingen om te groeien maar ik kan wel de juiste condities creëren.

Nawoord

Sander is 20 jaar inmiddels. Een jaar ouder geworden. En in dat jaar heeft dit onderzoek plaats gehad.

Onderzoeken heeft tijd nodig. Het is een proces dat je doormaakt. Het is voor mij als vader en teamleider ook een transitie geweest, een geleidelijke overgang om vanuit een aanleiding te komen tot het doen van onderzoek en het beschrijven ervan.

Dè aanleiding zit op dit moment in onze tuin, met IPod aan zit hij op zijn favoriete speeltuig: de schommel.

“Wat een gezellige dag heb ik vandaag!” Hij zegt het echt terwijl hij de hele dag aan zijn lot is overgelaten. We hadden even geen tijd voor hem, de hele dag niet.

De dagen erna laat ik hem ook lekker zijn eigen dingen doen en hij is er heel vrolijk onder.

Vrolijk ben ik ook over mijn onderzoek. Ik weet nu wat het is om “critical friends” te hebben. Dat zijn er veel. Naast het overleg in mijn eigen leerteam heb ik diverse gesprekken gehad met andere “friends” die geen moeite hadden met die attitude. Deze vrienden wil ik hartelijk bedanken. Op dit moment niemand extra of persoonlijk, We gaan het vieren, dat is zeker.

Sander, in naam van alle leerlingen van de Zevensprong wil ik wel in het bijzonder noemen. Hij is de eigenlijke aanleiding geweest.

Inmiddels is hij van school en verder op weg; onderzoekend en ontdekkend naar zijn plaats in deze maatschappij, hierbij ondersteund door ouders, vrienden, familie, burens, leerkrachten en begeleiders van de dagbesteding. Hij heeft een leuke vrijetijdsbesteding en krijgt de kans zijn talenten te ontwikkelen.

“Om gelukkig te zijn, moet je iets doen waar je gelukkig van wordt”, is gemakkelijk gezegd. Geluk is existentieel. De essentie van geluk is het idee dat je ertoe doet!

Hij heeft ook geleerd wat zijn barrières zijn, kan daar inmiddels over praten en heeft in al zijn groei een rijke kwaliteit van leven bereikt. Daar ben ik als ouder, samen met mijn vrouw, trots op!

Literatuurlijst

Besten den, C. & Vulpen van, A. (2009) *Begeleid ontdekkend leren. Het Eigen Initiatief Model in zes stappen.*

Blanchard, K. & Zigarmi, P&D (2005) *Situationeel leiderschap II en de One minute manager.* Amsterdam/Antwerpen

Boer, P. den & Rovers, M. & Sentjens, M. (2010) *Klaar voor werk?* IVA Tilburg.

Braake H. te & Poell, J. (2007) *Onderwijs persoonlijker maken. The Big Picture, One Kid at a Time.* KPCgroep

Emst A. van (2009) *Koop een auto op de sloop. Paradigmashift in het onderwijs.* APS

Emst A. van, (1999). *Professionele cultuur in onderwijsorganisaties.*

Galenkamp H. & Vollenhoven M. (2003). *Als scholen een gezicht krijgen; de cultuur als voedingsbodem voor een lerende organisatie.* Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies.

Graaf A. de, & Kunst K. (2008). *Einstein en de kunst van het zeilen; een zoektocht naar de nieuwe rol van leidinggevende.*

Guhrs M. & Nowak C. (2001). *Het constructieve gesprek; Een praktische leidraad voor overleg, onderwijs en leidinggeven vanuit de Transactionele analyse.*

Harinck, F. (2009) *Basisprincipes Praktijkonderzoek.* Garant.

Jansen J. & Swieringa J. (2005). *Gedoe komt er toch; Zin en onzin over organisatieverandering.* Schiedam: Scriptum Management.

Jutten, J (2007). *Natuurlijk leren. Systeemdenken in een lerende school.* Uitgave Jan Jutten training en ontwikkeling / Natuurlijk Leren.

Lang, R. de & Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2010) *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals.* Garant

Poell, J. & Braake H. te (2008) *Onderwijs persoonlijker maken. Big Picture Learning in Nederland; tien scholen, één gedachte.* KPCgroep

Mastenbroek, W. (2004) *Verandermanagement. Heemstede HPB*

Schouten, E. (2005) *Onderwijs persoonlijker maken. De Coachclub.* KPCgroep

Schouten, E. (2006) *Onderwijs persoonlijker maken. Het persoonlijk leerplan.* KPCgroep

Schuman H, (2010) *Inclusief onderwijs.* Garant

Senge, P. en andere auteurs (2003). *Lerende Scholen, het vijfde discipline handboek voor onderwijzers, ouders en iedereen die betrokken is bij scholing*. Den Haag: Academic Service.

Stevens, L. (2002) *Zin in leren*. Antwerpen/Den Haag

Stevens, L. (2004) *Zin in school*. CPS

Weggeman M. (2007). *Leidinggeven aan professionals? Niet doen! Over kenniswerkers, vakmanschap en innovatie*.

Artikelen/nota's/plannen:

Bakker, J. & Boer, den P. (2008) Het Individueel Transitie Plan, tussen idee en stappenplan. [Electronic version]

http://www.praktijkonderwijs.nl/news_download.php?itemID=7541

Barton, Len & Corbett Jenny (1992) *A struggle for choice: Students with special needs in transition to adulthood*. Routledge (London and New York)

Brandsma, J. e.a. Padua zevenennegentig. HvU maart 2008, blz. 60-61

Bronfenbrenner, (1977) *Ecologische diagnostiek vanuit het denken van Bronfenbrenner*. [electronic version]

<http://www.sbo-agora.nl/index.php?section=54&page=157&jpgparent=4>

Buntinx W.H.E. en Bijwaard M.(2004) *Professionaliteit in de zorg voor mensen met functiebeperkingen. Kenmerken, rol en voorwaarden*. VGN

Das, T & Wagenaar, K (2011) *Scholieren, Balans in hun context*. Trainings- en begeleidingscentrum De Praktijk.

Everaars, E. *Uitstroom VSO Zevensprong 2009 en 2010*

Everaars, E. & Duijn, van C. *Visieontwikkeling op "de Zevensprong"*.

Geldergroep, de AWIT (Afbeeldingen Werkzaamheden Interesse Test) Alkmaar

Helioskoop, *Schoolvoering Handreiking*, deel B8a, b en c Transitie.

Kapitein, J. (2008) *Persoonlijker leren op de praktijkschool*.

Korthagen, F (2002) <http://educatie-en-school.infonu.nl/diversen/62449-reflectie-korthagen.html> [Electronic version]

KPCgroep , Publicatie (2004) *Het individueel ontwikkelingsplan (IOP) in het Praktijkonderwijs*

Meerdink, J. (2011) Iedereen is anders, kinderkwaliteitscriteria van inclusief onderwijs

Brochure Wetsvoorstel. Het wetsvoorstel kwaliteitsverbetering van het (voortgezet) speciaal onderwijs. [electronic version]

www.lobo.nl/public/cms/lists/upload/brochure-kwaliteitsverbetering-van-het--v-so-wec-raad-november-2010_1.pdf

Min. Van OC&W, Kerndoelen VSO. Voorstel december 2010

Mijland, E. (2010) Tien trends in transitie. Tijdschrift Vector, nummer 14, 2010.

[electronic version] <http://www.ernomijland.com/docs/trendsintransitie.pdf>

MT Zevensprong, Schoolverslag Zevensprong 2009-2010

MT Zevensprong, Schoolplan Zevensprong 2011-2015

Schuurman, M. (8 feb 2010) Tekenen en dan.....? Publicatie in opdracht van de Coalitie voor Inclusie naar aanleiding van het VN-Verdrag. [Electronic version] <http://www.coalitievoorinclusie.nl/documenten/Studie-stand-van-zaken-VN-Verdrag.pdf>

Schuman, H. e.a. Verslag van de studiereis Denemarken (2011) Thema; Transitie

Schuman, H. Het lectoraat Interdisciplinair werken als kennissamenleving

Fontys OSO Tilburg 2011

[electronic version] <http://www.vgn.nl/media/download/index/mediaid/4ca5c21337a34>

Schuman, H. (2007) Zicht op vaardigheden. Nadruk op mogelijkheden.

<http://burgemeestre.ex-tra.org/content/view/92/338/>

Schuman, H. (2010) Interview in Vector, nr 14, blz 30-32. Tien trends in transitie

Struik, J. (2010) Studiedag Inclusie. Fontys OSO, PowerPoint presentatie

UNESCO, *Salamanca Statement and Framework for Action on special needs education (1994), Adopted by the World Conference on special needs education: access and quality*, Salamanca Spain

Vergeer, F. (2001). Autonomie en welbevinden. Een onderzoek naar de relatie tussen autonoom handelen van leerlingen en hun welbevinden op school. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

September 1, 2009 [electronic version]

http://webdoc.ubn.kun.nl/mono/v/vergeer_f/autoenwe.pdf

Winters, A., Kuipers, M., Meijers, F. (2010) Loopbaanoriëntatie en –begeleiding: de rol van communicatie. [Electronic version] http://www.frans-meijers.nl/cmsuploads/1227867558_Winters%20K%20M%20loopbaanorietatie.pdf

Zandebergen, M. (2011) De lat omhoog in het (voortgezet) speciaal onderwijs.

Uitgave publicatie door Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zon. W.M.T. van (2003) Kader voor Arbeidstoeleiding VSO. Context, structuur en doelen. Voorstel. SLO. Enschede

Geraadpleegde websites:

www.bigpicture nederland.nl
www.coaltievoorinclusie.nl
www.stichtingkoei.nl/
www.kpcgroep.nl
www.liesa.nl
www.lvc3.nl
www.minocwduo.nl
www.onderwijsenhandicap.nl
www.passendonderwijs.nl
www.poraad.nl
www.sbo-agma.nl
www.slo.nl
www.voxonderwijs.nl
www.wajongwegwijzer.nl
www.werk.nl
www.werkenmeteenbeperking.nl
www.werknemerinopleiding.nl
www.werktank.nl
www.wespweb.nl

Bijlagen

1. Vragenlijst leerkrachten.
2. Resultaat Vragenlijst Leerkrachten.
3. Vragenlijst leerlingen (met resultaat).
4. Vragenlijst ouders (met resultaat).
5. Schumans model van actieonderzoek.
6. Richtlijn ITP.

Bijlage 1. Vragenlijst leerkrachten

Beverwijk, april 2011

Beste collega, Beste

Zoals je weet ben ik bezig met een Master SEN opleiding bij Fontys, samen met Maurien en Bert en enkele andere collega's binnen Helioskoop.

Als belangrijke opdracht binnen deze opleiding "Inspirerend leiding geven aan innovaties" doe ik een onderzoek naar de volgende:

Onderzoeksvraag

"Op welke wijze kunnen de leerlingen van de Zevensprong VSO eigenaar worden van het transitieproces van school naar arbeid?"

Relatie, competentie en autonomie.

Ik ben nieuwsgierig hoe jij denkt, als leerkracht van de Zevensprong, over deze drie basisbehoeften van de leerling en op welke manier jij onze leerlingen hierin kan betrekken zodat zij eigenaar zijn van de overgang van school naar een eigen leven, op het gebied van werken, wonen en vrije tijd. Ik wil graag weten wat jij nodig hebt, wat jij kunt bijdragen, zodat de leerling de regie heeft over zijn ontwikkeling. Wat zijn je verwachtingen en hoe kijk jij naar onze leerlingen.

Daarnaast bevraag in dit onderzoek ik de leerlingen en ouders met de vraag hoe zij deze drie basisbehoeften ervaren op school, wat ze belangrijk vinden op school zodat ze straks met nog meer succes de school gaan verlaten. Wat heeft de leerling daarvoor nodig en wat kun jij eraan doen zodat de leerling de regie heeft over zijn ontwikkeling.

Omdat ik van jou wil horen wat jij er van vindt heb ik een vragenlijst gemaakt en wil je vragen deze in te vullen.

Uitleg van de vragenlijst:

De vragenlijst bestaat uit 3 delen, A, B, C, D en E. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 30 minuten. Uiteraard worden de vragenlijsten anoniem verwerkt en zal er zorgvuldig worden omgegaan met de presentatie van de resultaten. Er zijn geen goede- of foute antwoorden. Het gaat om jouw mening. Omcirkel het antwoord wat voor jou het meest van toepassing is.

Met school wordt in alle vragen onze school bedoeld; de Zevensprong VSO. En waar "hij" staat bedoel ik natuurlijk ook "zij".

Steeds is er ruimte gelaten om het een en ander te verduidelijken, aan te vullen en ik hoop dat je de tijd ervoor kan vinden om dat ook echt te doen. Bij enkele onderdelen wordt er gevraagd om een toelichting. Als je meer ruimte nodig hebt, ga dan verder op de achterkant van die bladzijde.

Ik stel je medewerking zeer op prijs en wil je alvast bedanken voor het meewerken aan dit onderzoek.

Graag ontvang ik de ingevulde vragenlijst **voor 27 april 2011** retour in mijn postvak.

Kasper Scholte Albers,
teamleider VSO de Zevensprong
(06 22512858)

Persoonlijke gegevens:

Wil je hieronder een aantal persoonlijke gegevens invullen?
In het verslag van het onderzoek worden de persoonlijke gegevens niet opgenomen.
Gegevens uit deze vragenlijsten worden anoniem verwerkt.
Wil je helemaal anoniem blijven dan vul je natuurlijk niets in.

Naam :		Functie : Omvang :	
Leeftijd :		Groep :	
Aantal jaren dat ik les op deze school :		Geslacht :	Man / vrouw

De vragenlijst

Over de leerlingen op de Zevensprong

De volgende 15 vragen a.u.b. beantwoorden door een cijfer te omcirkelen.

Je kunt kiezen uit 1,2,3,4 of 5 en hieronder lees je wat er met de cijfers wordt bedoeld:

- 1 = niet van belang
- 2 = beetje van belang
- 3 = van belang
- 4 = zeer van belang
- 5 = noodzakelijk

Bij het invullen van de antwoorden denkt u steeds vanuit de mogelijkheden van onze leerlingen.

Deel A: Over de stage.

1	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling tijdens de schoolperiode stage gaat lopen?	1	2	3	4	5
2	Hoe belangrijk vind je het dat ouders, familie en/of kennissen van de leerling worden betrokken in het werven van stageplaatsen?	1	2	3	4	5
3	Hoe belangrijk vind je het dat de stageplaats in overleg met de leerling wordt gekozen?	1	2	3	4	5
4	Hoe belangrijk vind je het dat de stageplaats in overleg met de ouders/verzorgers wordt gekozen?	1	2	3	4	5
5	Hoe belangrijk vindt u het dat de ouders/verzorgers mee beslissen over het leer- en stageplan van de leerling?	1	2	3	4	5
6	Hoe belangrijk vind je het dat de ouders/verzorgers op de hoogte gehouden worden van de vorderingen op stage van de leerling?	1	2	3	4	5
7	Hoe belangrijk vindt u het dat de leerling wordt betrokken bij de beoordeling van het leer- of stageplan?	1	2	3	4	5
8	Hoe belangrijk vind je het dat de ouders/verzorgers worden betrokken bij de beoordeling van het leer- of stageplan?	1	2	3	4	5

Deel B; vraag 9 t/m 15

9	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling een keuze mag maken in de activiteiten tijdens het groepsdoorbrekend werken op dinsdag en donderdagmiddag?	1	2	3	4	5
10	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling in een gesprek met de leerkracht/mentor aangeeft wat hij/zij wil?	1	2	3	4	5
11	Hoe belangrijk vind je het dat er goed geluisterd wordt door de leerkracht/mentor naar de mening van de leerling?	1	2	3	4	5
12	Hoe belangrijk vind je het dat leerling de manier van omgaan met elkaar bespreekt, ook al zijn er geen problemen?	1	2	3	4	5
13	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling juist niet die dingen oefent waar hij/zij zwak in is maar juist de dingen waar hij wel goed in, die te oefenen en te herhalen?	1	2	3	4	5
14	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling deelneemt aan het gesprek op school tijdens de gespreksavonden?	1	2	3	4	5
15	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling door school wordt begeleid ná de Zevensprong?	1	2	3	4	5

Hierna volgt deel C; z.o.z.

Deel C;

Instructie:

Je begint na het lezen van deze instructie op de volgende bladzijde in deel A van de vragenlijst en die bestaat uit de drie onderdelen:

- Relatie
- Competentie
- Autonomie

Geef bij elke onderdeel een aantal voorbeelden van activiteiten die volgens jou op school (en/of in relatie tot onderwijs) gebeuren en/of moeten gaan gebeuren. Telkens noteer je bij elk voorbeeld je eigen waardering van 1 t/m 5 waarin je de mate van belangrijkheid aangeeft voor deze activiteit; omcirkel a.u.b. een cijfer.

Hieronder lees je wat er met de cijfers wordt bedoeld:

- 1 = niet van belang
- 2 = beetje van belang
- 3 = van belang
- 4 = zeer van belang
- 5 = noodzakelijk

Ik vraag je om voorbeelden van activiteiten te geven. Blijft niet te lang nadenken over tot welke van de 3 basisbehoeften je voorbeeld behoort. Het is geen kenniskwis. Er is ruimte voor telkens 5 voorbeelden. Minder voorbeelden geven mag ook en meer voorbeelden geven is natuurlijk prima. (ga door op de achterkant van je blad)

Voorbeeld.

Om je een idee te geven van de werkwijze volgt hier volgt een voorbeeld-vraag en een mogelijk antwoord:

Welke activiteiten/items dragen bij aan het versterken van ZELFSTANDIG KOKEN van de leerling?
--

vb	Het zelfstandig kunnen boodschappen doen is een activiteit die bijdraagt aan het versterken van het zelfstandig kunnen koken.					
		1	2	3	4	⑤
<i>Eventuele toelichting:</i> Ik vind het noodzakelijk dat de leerling hiervoor zelfstandig boodschappen kan doen.						

Op het volgende blad begint de vragenlijst van deel C.

DEEL C:**RELATIE.****Inleiding:**

Stevens (2004) plaatst het begrip basisbehoeften in de context van het onderwijs.

Als eerste psychologische basisbehoefte noemt hij de behoefte aan RELATIE.

Het bieden van contact en het geven van vertrouwen in de ontwikkeling van de leerling. **“Ik wil het samen met anderen”.**

Bij **relatie** gaat het erom dat het voor de leerling erg belangrijk is dat hij merkt dat het een ander iets kan schelen hoe het met jou gaat. (en omgekeerd natuurlijk).

Welke activiteiten/items, in relatie tot het onderwijs, dragen bij aan het versterken van de RELATIE met de leerling?

Hieronder kun je 5 activiteiten opschrijven.

1		1	2	3	4	5
Eventuele toelichting:						

2		1	2	3	4	5
Eventuele toelichting:						

3		1	2	3	4	5
Eventuele toelichting:						

4		1	2	3	4	5
Eventuele toelichting:						

5		1	2	3	4	5
Eventuele toelichting:						

COMPETENTIE.

Als tweede basisbehoefte is er de behoefte aan COMPETENTIE.

Hiermee wordt bedoeld dat de leerling zich bekwaam voelt in de uitvoering van taken die hij heeft.

Wat is het aanbod van uitdaging

en ruimte en aanbod van ondersteuning en grenzen. ***“Ik ben ergens goed in”.***

Bij **competentie** draait het om het geloof hebben in- en het plezier beleven aan het eigen kunnen.

Welke activiteiten/items, in relatie tot het onderwijs, dragen bij aan het versterken van de COMPETENTIE van de leerling?

Hieronder kun je weer 5 activiteiten opschrijven.

1		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

2		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

3		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

4		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

5		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

AUTONOMIE

Als derde behoefte noemt Stevens de behoefte aan AUTONOMIE. Hij doelt hier op de persoonlijke verantwoordelijkheid van de leerling.

“Ik kan het zelf”

Autonomie is het gevoel dat je iets kunt ondernemen zonder dat anderen je daarbij moeten helpen; onafhankelijk kunnen zijn van het oordeel en het toezicht van opvoeders, door zelf activiteiten uit te voeren, doelen te stellen en na te streven en door te beoordelen in hoeverre je daarmee succes hebt.

Welke activiteiten/items, in relatie tot het onderwijs, dragen bij aan het versterken van de AUTONOMIE van de leerling?

Hieronder kun je 5 activiteiten opschrijven.

1		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

2		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

3		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

4		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

5		1	2	3	4	5
<i>Eventuele toelichting:</i>						

Deel D: bestaat uit 2 deelvragen.

In dit deel ga je geen waarderingscijfer geven van 1 t/m 5, nu kies je een rapportcijfer tussen 1 en 10.

Als vraag b vul je je mening in waar we als school naar toe moeten en waar we over twee jaar staan als Zevensprong.

Voordat je gaat antwoorden lees a.u.b. eerst de definitie hieronder:

Transitie is synoniem voor toekomstgericht onderwijs. Het transitie denken is erop gericht om een zo naadloos mogelijke overgang tussen school en vervolg te garanderen. "De eerste werkdag moet er net zo uit zien als zijn laatste schooldag". Transitie omvat meer dan alleen de overstap van school naar arbeid. Het is ook de overgang naar een eigen leven in een samenleving waarin de leerling participeert als burger.

In het kader van dit onderzoek beperken we ons echter tot de arbeidstoeleiding. Maar natuurlijk horen wonen en vrijetijdsbesteding daarbij.

Hoe goed vind jij dat de transitie op de Zevensprong verloopt?

Als je de transitie van school naar werk zou omzetten in een rapportcijfer, welk cijfer geef je nu? Omcirkel een cijfer.

10 staat voor de ideale situatie en haalbaar op jullie school,

9, je hebt nog enkele verbeterpunten, de 8 voor een aantal verbeterpunten, de 7 voor... enzovoort.

1	Op dit moment geef ik de kwaliteit van de transitie op school het volgende cijfer:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

1b	Waar zou het naar toe moeten gaan? Over twee jaar wil ik zijn ...en geef cijfer?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Wat vind je goed gaan in de transitie?

Wat zijn de sterke punten bij ons op school?

Wat vind je minder goed gaan in de transitie en wil je graag verbeterd zien?

Welke kansen zie je nog?

Heb je verbeterpunten?

Vervolg van deel D:

Eigenaarschap:

De leerling toerusten met vaardigheden die hen in staat stellen om nieuwe kennis eigen te maken. De leerling begeleiden tot zelfsturing en toepassing van het geleerde in nieuwe situaties. Zelf verantwoordelijk zijn en begeleiding zoeken als het niet lukt.

“We maken hiermee van elke zorgleerling zo een kansleerling”.

Het gaat om de rol van de leerling die is gericht op zelf de regie voeren en zelf-empowerment.(=het geloof in de kracht van mensen om hun lot zelf in handen te nemen)

Hoe goed vind jij dat de leerlingen op de Zevensprong eigenaar zijn?

Als je het zou omzetten in een rapportcijfer, welk cijfer geef je nu?

10 staat voor de ideale situatie en haalbaar op jullie school,

9, je hebt nog enkele verbeterpunten, de 8 voor een aantal verbeterpunten, de 7 voor... enzovoort.

2	Op dit moment geef ik de mate waarin onze leerlingen eigenaar zijn van hun eigen ontwikkeling het volgende cijfer:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2b	Waar zou het naar toe moeten gaan? Over twee jaar wil ik zijn ...en geef cijfer?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Wat vraagt dat van onze leerling? Wat is ervoor nodig om eigenaar te zijn?

Hoe denk jij over eigenaarschap van leerlingen op onze school?

En wat vraagt dat van jou als leerkracht?

Kun je voorbeelden geven?

Deel E: Het laatste deel.

De volgende vraag a.u.b. beantwoorden door een cijfer te omcirkelen.

Je kunt kiezen uit 1,2,3, of 4 en hieronder lees je wat er met de cijfers wordt bedoeld:

- 1 = nee, niet bekend
- 2 = een beetje bekend
- 3 = ja, het is mij bekend
- 4 = ja, het is mij erg bekend

Zet er een rondje om:

1	In hoeverre ben je bekend met de inhoud van een "individueel transitieplan"?	1	2	3	4
---	--	---	---	---	---

Welk beeld heb je zelf bij de term "individueel transitieplan"?
Welke documenten moeten er volgens jou in zitten?

Heb je een vraag aan mij?
Of wil je nog iets kwijt wat je niet kon opschrijven in deze vragenlijst?

Heb ik je te weinig ruimte gegeven voor al je opmerkingen die je aan mij kwijt wil? Schroom niet en gebruik de achterkant van de vragenlijst>

Einde van de vragenlijst.

Nogmaals hartelijk dank voor je moeite.

Het zou mij erg goed uitkomen als het je lukt om de vragenlijst voor de meivakantie ingevuld te hebben.

*Graag ontvang ik de ingevulde vragenlijst **voor 27 april 2011** retour in de bijgeleverde envelop.*

Hartelijk bedankt voor je medewerking.

Kasper Scholte Albers
(06 22512858)

Bijlage 2. Resultaat Vragenlijst Leerkrachten

Deel A; Vragen over stage in scores en het gemiddelde: (zie figuur: 4.1)

	1 = niet van belang, 2 = beetje van belang, 3 = van belang, 4 = zeer van belang, 5 = noodzakelijk	1	2	3	4	5	totaal	gem
1	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling tijdens de schoolperiode stage gaat lopen?			1	3	11	70	4,7
2	Hoe belangrijk vind je het dat ouders, familie en/of kennissen van de leerling worden betrokken in het werven van stageplaatsen?	1	1	6	6	1	50	3,3
3	Hoe belangrijk vind je het dat de stageplaats in overleg met de leerling wordt gekozen?				4	11	71	4,7
4	Hoe belangrijk vind je het dat de stageplaats in overleg met de ouders/verzorgers wordt gekozen?			8	6	1	53	3,5
5	Hoe belangrijk vind je het dat de ouders/verzorgers mee beslissen over het leer- en stageplan van de leerling?			6	8	1	55	3,7
6	Hoe belangrijk vind je het dat de ouders/verzorgers op de hoogte gehouden worden van de vorderingen op stage van de leerling?			1	7	7	59	3,9
7	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling wordt betrokken bij de beoordeling van het leer- of stageplan?				4	11	71	4,7
8	Hoe belangrijk vind je het dat de ouders/verzorgers worden betrokken bij de beoordeling van het leer- of stageplan?		2	5	6	2	53	3,5

Deel B; Vragen 9 t/m 15 over eigenaarschap van de leerling in scores: (zie figuur: 4.2)

9	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling een keuze mag maken in de activiteiten tijdens het groepsdoorbrekend werken op dinsdag en donderdagmiddag?			1	8	6	65	4,3
10	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling in een gesprek met de leerkracht/mentor aangeeft wat hij/zij wil?				5	10	70	4,7
11	Hoe belangrijk vind je het dat er goed geluisterd wordt door de leerkracht/mentor naar de mening van de leerling?				3	12	72	4,8
12	Hoe belangrijk vind je het dat leerling de manier van omgaan met elkaar bespreekt, ook al zijn er geen problemen?				9	6	66	4,4
13	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling juist niet die dingen oefent waar hij/zij zwak in is maar juist de dingen waar hij wel goed in, die te oefenen en te herhalen?			5	5	5	60	4,0
14	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling deelneemt aan het gesprek op school tijdens de gespreksavonden?			2	9	4	62	4,1
15	Hoe belangrijk vind je het dat de leerling door school wordt begeleid ná de Zevensprong?	2	8	3	2		50	3,3

deel C: Versterkende activiteit uitgeschreven: (zie vertelling.1)

Welke activiteiten/items, in relatie tot het onderwijs, dragen bij aan het versterken van de RELATIE met de leerling?		
1	Leerlingen betrekken bij hun eigen leerproces; 'wat zou jij willen leren'.	5
1	Leerlingen betrekken bij evaluatiemomenten van hun leerproces	5
1	De leerlingen in hun kracht zetten door hun sterke kanten naar voren te halen. Gebruik maken van waar ze goed in zijn	5
1	Zelfstandigheid bevorderen, als je iets zelf kunt voel je je competent. Verantwoordelijkheden uitbreiden. De juf ziet dat ik het zelf kan.	5
1	Sova training om de leerlingen te leren dat jijzelf maar ook de ander belangrijk is. Leren belangstelling te hebben in elkaar, complimenten geven,	5

	elkaar ondersteunen	
2	Tijdens gesprekken over stages(start) de leerlingen heel serieus nemen en naar hun luisteren. Bijvoorbeeld tijdens het afnemen van de AWITT, samen met de coachingkaartjes	5
2	Meedenken/ praten en ondersteunen wanneer er onrust/ problemen ontstaan tijdens de stage om samen tot een oplossing te komen. Leerlingen komen naar me toe wanneer er iets is gebeurd	5
2	Schoolkamp met een niet al te grote groep. Je ziet en spreekt elkaar op een andere manier	5
2	Afspraken met leerlingen nakomen	5
2	Sexualiteit lessen.	5
2	Interne begeleiding; Binnen de veiligheid ontstaat vertrouwen. Discreet omgaan met: Leerlingen met een moeilijke achtergrond waar soms problemen in de groep ontstaan, kunnen bij de achterwacht terecht waar ze rust en veiligheid ondervinden	5
3	Samen koken, eten, afwassen en opruimen. Ontwikkelen van het "wij"-gevoel.	4
3	Succeservaringen laten opdoen. Kijk, ik kan het en ik kan jou wel helpen	4
3	Vertrouwen schenken aan leerlingen. Ik klaar de klus en doe er mijn best voor	4
3	Elkaar in "de waarde te laten. Elkaar nemen zoals je bent met al je goed en minder goede eigenschappen	4
3	Vragen durven stellen. Waarom doe je het zo en kan het anders?	4
4	Kringgesprek, naar elkaar luisteren	5
4	Individueel contact met de leerling. Maak eens een praatje apart	5
4	Samen feesten als er aanleiding is zoals verjaardagen en bij behaalde successen. Vieren met elkaar.	5
4	Opbouwen van vertrouwen door vragen van leerlingen echt te beantwoorden en actie ondernemen als dat nodig is	5
4	Bepaalde dingen gewoon weten van de leerling zoals wat doen ouders, gezinsrelaties, enz dat geeft een vertrouwd gevoel	5
5	Samen eten. En bereiden en verzorgen van de lunch	5
5	Korte presentaties houden voor elkaar en vertellen wat je bezig houdt	5
5	Complimentenrondjes houden versterkt het zelfvertrouwen	5
5	Problemen groepsgericht aanpakken. Zeggen wat je op je hart hebt en daar als leerkracht ook echt iets mee doen	5
6	Bij binnenkomst/ de start van de schooldag aandacht voor de leerling	5
6	Kring; ervaringen delen	4
6	Aandacht op maat ipv standaardacties en procedures	5
7	Zoveel mogelijk werken in groepen	4
7	Leren van de "peer"groep. Leeftijdsgenoten hebben veel invloed	5
7	Verslag doen aan elkaar	4
7	Geven/hebben van een mening. In discussie laten horen	5
7	Leren omgaan met besluitvormingsprocessen en leren verantwoordelijkheid te nemen	5
8	Groepsafspraken over sociale regels waardoor veiligheid ontstaat in de	4

	omgang met elkaar	
8	Samenwerken aan opdracht en complimentenrondje	4
9	Samen aan een opdracht werken. Je leert dat een ander anders is (denken/uiten/gedrag), dat je van elkaar kunt leren en dat je vaak een ander nodig hebt om iets voor elkaar te krijgen (dat je niet in je eentje redt) Leren omgaan met verschillen vind ik erg belangrijk	5
9	Aandacht/tijd/geduld hebben voor l.l. en schouderklopje uitdelen	5

9	Een leerling vragen om iemand te helpen (met wat hijzelf al kan) Prima hulpje om met elkaar in gesprek te gaan. Tutor-leerling	5
10	Gesprekken, oprecht geïnteresseerd zijn in de belevingswereld van de leerling	5
10	Je afspraken met de leerling nakomen en zo vertrouwen opbouwen	5
10	d.m.v. duidelijkheid, openheid en eerlijk zijn veiligheid creëren voor de leerling	5
10	De ouder betrekken bij het functioneren van de leerling. Het liefst samen met de leerling erbij en niet alleen bellen bij negatieve ervaringen	5
10	Inspelen op de behoeften en interesses van de leerlingen	5
11	Groepsdoorbrekend werken; leerlingen zoveel mogelijk met elkaar in contact laten komen	5
11	Combinaties van leerlingen in één groep	5
12	<u>Samen</u> (leerkracht en leerling) (overleg, gesprek) persoonlijke taken vaststellen en inplannen. Bij alle opmerkingen in deel C heb ik de leerlingen voor ogen gehad van VSO BA en BB. Het is steeds aan de leerkracht om, bij een bepaalde leerling, de keuze te maken voor de mate van coaching (Model: van instructie naar coaching, van leiden naar begeleiden. De leerkracht houdt uitdrukkelijk rekening met de persoonlijk leer- en werkstijl van de leerling)	5
12	<u>Samen</u> (les/instructie/voorbeeld) voorbereiden uitvoering taken.	5
12	<u>Samen</u> (toezicht/coaching) voorgenomen taken uitvoeren	5
12	<u>Samen</u> (gesprek) product en proces evalueren.	5
12	<u>Samen</u> (overleg/gesprek) nieuwe (evt. bijgestelde) taken vaststellen en inplannen.	5
13	Ik wordt erkend, gezien	5
13	Keur ongewenst gedrag af, maar de persoon nooit	5
13	Fouten maken mag, ik bedoel moet	5
13	Laat zien wat de leerling <u>goed</u> kan (zie ook bij competentie)	5
13	Maak eens een dolletje en laat ook jezelf eens dollen	5
14	Contacten leggen en werkelijke belangstelling. Iedereen dus ook onze leerlingen willen gehoord worden. Wat is je mening en durven ze die te geven en wat is daarvoor nodig	5
14	Gesprek met de leerling nav stageboek; geen overhoring maar ingaan op hun ervaring	5
14	Mentorgesprek; wekelijkse evaluatie hoe het gaat, waar werk je aan en waar heb je ondersteuning nodig	5
14	Evaluatie gesprek (3 à 4x) met ouders en leerling, leerling is partner. Hierin inzicht geven in de ontwikkeling, voortgang en belemmeringen	5
14	Vieren als je iets behaalt hebt en presenteren wat je doet, bv de stagefilms.	5

	Niet van school gaan via de achterdeur maar vieren met ouders en leerlingen	
15	Weerbaarheidstraining MEE Ik heb met de klas weerbaarheidstraining gedaan, dan laten de meesten zichzelf wel zien. Daar leer je van. Je leert het meeste van de leerlingen die zich niet laten zien, dan kun je weer op een ander moment dan de training contact zoeken met elkaar.	5
15	Groepsdoorbrekende activiteiten die de leerlingen bij mij doen: computeren en koken in het buurthuis. Tijdens deze activiteit heb je het met de leerlingen ook over hun privé dingen (hyven, sportvereniging, thuissituatie). Ik vertel dan ook iets over mezelf. Ik merk dat ze dat leuk vinden, ze zien dan dat er ook een mens achter de juf schuilt.	5

COMPETENTIE.

Welke activiteiten/items, in relatie tot het onderwijs, dragen bij aan het versterken van de COMPETENTIE van de leerling?		
1	De leerlingen in hun kracht zetten. Uitbreiden van datgene waar ze goed in zijn	5
1	Verantwoordelijkheden geven; ik kan dat.	5
1	Meer mogelijkheden tot het aanpassen van het onderwijsaanbod aan individuele leerlingen, bv meer praktijklessen/gymlessen	
1	Richting kiezen groen, techniek, verzorging, enz.	5
2	Stage lopen: intern/ groep/ externe stage. Straks certificaten geven wanneer de leerling overgaat in een andere type stage	5
2	Stageboekje (reflecteren). Er staan zaken in wat bijvoorbeeld goed ging, wat iemand nieuw geleerd heeft. (het stageboekje wordt besproken in de groep en op individuele basis	5
2	Stagefilms maken en leerlingen laten presenteren in andere groepen.	5
3	Je eigen inkopen kunnen doen, jezelf redden in het dagelijks leven	4
3	Je eigen potje kunnen koken; gezond en afwisselend eten en ervan kunnen genieten	4
3	Eenvoudige apparaten kunnen bedienen, keukenmateriaal kunnen hanteren. In de kookles en ons eigen restaurant straks	4
3	Hygiëne bewust worden; zorgen voor jezelf, je kleding, enz	4
4	Nadruk leggen op wat de leerling wel kan	5
4	Na een bepaalde tijd de leerling zelf laten bepalen of hij door wil gaan met bep activiteiten en dan samen met de leerling een plan maken	5
4	Complimenten geven en waardering	5
5	Arbeidstraining. Zonder druk oefenen in datgene waar de leerling goed in is.	5
5	Boodschappen doen. Wegwijs worden/raken in een winkel in voorbereiding op zelfstandigheid	5
5	Routes wandelen in de omgeving en leerling vertrouwd maken met het verkeer op een overzichtelijke wijze	5
5	Reizen met openbaar vervoer	5
5	Spreken voor een groep (zich presenteren) de leerling wordt zich bewust van zijn houding en leert zijn mening over te brengen	5

6	De sterke kanten van de leerling op een positieve manier inzetten	5
6	Elkaar vanzelfsprekend helpen	5
6	Kleine haalbare stapjes; zone van de naaste ontwikkeling	5
6	Houding; trots op jezelf ipv ik ben trots op jou	5
6	Betekenisvolle activiteiten voor de vso-ers	5
7	Ontwikkelen van je sterke punten	5
7	Zelfstandig werken; omgaan met planning en gestalte geven aan de uitwerking van je kwaliteiten	4
7	Herhaling	
7	Evaluatie van de behaalde resultaten; je mag trots zijn op jezelf	
8	Taken laten doen waar leerlingen goed in zijn en/of wat ze leuk vinden	4
9	Een leerling vragen om iemand te helpen (met wat hijzelf al kan) Goed voor zelfvertrouwen en zelfbeeld Iemand helpen wil eigenlijk iedereen wel: dat ze jou daarvoor vragen!	5
9	Bovenbouw leerling als assistent mee laten werken. Gebeurt ook dat een bovenbouw leerling zelf aanbiedt om te helpen bij een lagere groep: het wordt dus best belangrijk gevonden	4
9	Leerling het vertrouwen geven om met gereedschappen en machines om te gaan	4
10	De leerlingen het gevoel geven dat ze het zelf bedacht hebben. Dat ze iets goeds doen door jezelf de rol toe te bedelen van diegene die iets niet kan of weet.	5
11	Aanbod op maat, succeservaringen	5
11	Interesses en talenten aanmoedigen/stimuleren	5
11	Veilige sfeer in de klas	5
12	<u>Samen</u> (overleg/gesprek) nieuwe (evt. bijgestelde) taken vaststellen en inplannen.	5
12	Samen (les/instructie/voorbeeld) voorbereiden uitvoering taken. Ruimte scheppen voor <u>de leerling</u> om eigen (uitvoerings)strategieën voor te stellen/te bespreken	5
12	Samen (toezicht/coaching) voorgenomen taken uitvoeren. <u>De leerling</u> in de gelegenheid stellen (toezicht zo veel als voor die leerling mogelijk is op afstand) de taak uit te voeren volgens plan.	5
12	Samen (gesprek) product en proces evalueren. De evaluatie van <u>de leerling</u> is leidend (zoveel als mogelijk, mede afhankelijk van het niveau van de leerling). De leerkracht/coach heeft zoveel mogelijk een neutrale inbreng.	5
12	Samen (overleg/gesprek) nieuwe (evt. bijgestelde) taken vaststellen en inplannen. De wensen van <u>de leerling</u> zijn, zoveel als mogelijk voor die leerling, leidend/richtinggevend.	5
13	Laat zien wat de leerling <u>goed</u> kan (zie ook bij relatie) (zet 'm in zijn kracht)	5
13	Laat de leerling zijn goede competenties zien en maak dit mogelijk via stage en/of werk	5
13	Laat zijn goede kanten met anderen delen	5
13	Maak 'm tutor	5

13	Beloon het gedrag	5
14	Inzicht in vooruitgang en ontwikkeling en in de sterke/zwakke kanten. Maak het inzichtelijk voor de leerling	5
14	Resultaten zichtbaar maken voor de leerling; boter bij de vis; certificaat	5
14	Niet bevoogdend, van sturen naar coachen	5
14	Contact met de buitenwereld. Ken elkaar ook door stage te koppelen aan dienstverlening in bv verzorgingshuis	5
14	Vrije tijd en wonen; inzicht in toekomst en mogelijkheden	5
15	Leerlingen een boodschap laten doen Bij groepsdoorbrekend koken de leerlingen mee laten denken over het gerecht, het boodschappenlijstje en ze zelf de boodschappen laten doen.	
15	Leerling die goed is in computeractiviteiten op mijn verzoek anderen laten helpen. Wel met nadruk op mijn verzoek, betreffende leerling moet ook weten dat anderen het ook eerst zelf moeten kunnen uitzoeken.	
15	In het algemeen leerlingen die ergens goed in zijn, leerlingen die daar niet zo sterk in zijn laten helpen. Dit kan zijn bij zelfstandig werken activiteiten: rekenen, taal etc. Maar ook bij het spelen van spelletjes.	

AUTONOMIE		
Welke activiteiten/items, in relatie tot het onderwijs, dragen bij aan het versterken van de AUTONOMIE van de leerling?		
1	Zelfstandig werken met een zelf te controleren component	5
1	Uitbreiden van de verantwoordelijkheden, taken, klussen	5
1	Lessen 'voor jezelf' zorgen, koken, huishouding, boodschappen doen, zelfverzorging, onderhouden vriendschappen	5
1	Competentiegericht werken	5
2	Individuele en/of weekrooster	5
2	Stageboekje, Het reflecteren van eigen handelen	5
2	Het reflecteren van eigen handelen, Bijvoorbeeld klussen bedenken om geld te verdienen voor het schoolkamp in Frankrijk	5
2	Leerlingenraad opzetten. In het verleden is het al eens geprobeerd. Er is toen, op verzoek van leerlingen, besproken en aanvaard dat er op bepaalde momenten en op een bepaalde leeftijd gerookt mocht worden	5
2	Groepsdoorbrekend, zelf keuzes kunnen maken	5
3	Het opstellen van een weekrooster, zelf invullen wat je wilt leren i.o.m. de leerkracht	4
3	Reflecteren op je houding en werk; wat gaat goed en wat kan nog beter	4
4	Zo vroeg mogelijk beginnen met zelfstandig zijn en de leerlingen de dingen zelf laten doen	5
4	Werken volgens het EIM model; deze training geeft leerkracht een handvat om leerlingen eigen verantwoordelijkheid te laten nemen	5
4	Samen met leerlingen plannen maken zodat ze zo zelfstandig als mogelijk werken. Bv een feest organiseren wat, waar en hoe door de leerlingen zelf laten bepalen.	5

5	Met behulp van stappenplan handelingen uitvoeren, te handelen.	5
5	Vooraf doelen stellen mbv leerkracht/ouders. Doelen moeten uit de leerlingen komen en niet gestuurd door volwassenen.	5
5	Activiteiten aanpassen aan de doelen en met hoogstens drie een half jaar oefenen (en tussentijds evalueren met de leerling)	5
6	Binnen de mogelijkheden de leerlingen verantwoordelijk maken voor klussen. Dus ook zelf probleemeigenaar worden	5
6	Succes laten ervaren en zelf laten benoemen	5
6	Met leerlingen in gesprek over; 'wat heb je nodig om....'.	5
7	Eigen plan maken geeft houvast	5
7	Ook soepel kunnen samenwerken; essentieel voor positief gevoel	4
7	Vorderingen bijhouden in overzicht motiveert	5
7	Zelf aangeven welk vak/klas je nu gaat doen	4
8	Waar mogelijk taken zelfstandig laten uitvoeren	4
9	Een opdracht (of deel ervan) op maat aanbieden. Soms verrassend hoe een "luie" leerling opeens actief wordt als hij niet voorgekauwd wordt maar zelf met een (begrijpelijke) opdracht aan de slag kan gaan	5
9	Boodschap doen bij de fietsenmaker of bouwmarkt	5
10	Zelf zorg dragen voor je spullen. Hierin is rol begeleider/ouder heel belangrijk	5
10	Je kunt dat gevoel krijgen als de omgeving duidelijk is. Dit geeft de leerling veiligheid	5
11	Eigen werkkast met taken in de klas	5
12	Samen (overleg, gesprek) persoonlijke taken vaststellen en inplannen. <u>Inbreng van de leerling is groot/leidend.</u>	5
12	Samen (les/instructie/voorbeeld) voorbereiden uitvoering taken. <u>Ruimte scheppen voor de leerling</u> om eigen (uitvoerings)strategieën voor te stellen/te bespreken.	5
12	Samen (toezicht/coaching) voorgenomen taken uitvoeren. <u>De leerling in de gelegenheid stellen</u> (toezicht zo veel als voor die leerling mogelijk is op afstand) de taak uit te voeren volgens (eigen, zie boven) plan.	5
12	Samen (gesprek) product en proces evalueren. <u>De evaluatie van de leerling</u> is leidend (zoveel als mogelijk, mede afhankelijk van het niveau van de leerling). De leerkracht/coach heeft zoveel mogelijk een neutrale inbreng	5
12	Samen (overleg/gesprek) nieuwe (evt. bijgestelde) taken vaststellen en inplannen. <u>De wensen van de leerling</u> zijn, zoveel als mogelijk voor die leerling, leidend/richtinggevend.	5
13	Geef de leerling de ruimte (ga niet "boven op 'm" zitten)	5
13	Breng het besef bij dat hij zoveel mogelijk zelf verantwoordelijk is voor zijn eigen handelen	5
13	Maak 'm eigenaar	5
13	Laat 'm regelmatig zijn successen vieren	5
14	Werken met individuele roosters, weektaak en straks arrangementen	5
14	Verantwoordelijkheid krijgen bv in de leerlingenraad	5

14	Ruimte voor vrije keuze; wat doe ik als ik klaar ben. Activiteiten stimuleren	5
14	Samen lunchen; eten is een sociale activiteit dus je mag praten terwijl je eet	5
14	Onderwijs afstemmen op zelfstandig werken. Leerlingen zijn nog te afhankelijk	5
15	Zelfstandig werken aan de weektaak	5

Transitie +goed, - minder goed, =kansen

2	startdocument assessment(samen met leerling en ouders). -groep van 15/ 16 jarigen betrekken bij voorbereiden stageactiviteiten(films presenteren). - contacten met instelling/ organisaties Wat zijn de sterke punten bij ons op school? Sfeer, we bieden meestal een veilige sfeer, luisteren naar leerlingen en acceptatie	
2	Veel meer leerlingen zelf laten denken/ meepraten/ beslissingen nemen, keuzes laten nemen etc.... Welke kansen zie je nog? Afhankelijk van het team en gezamenlijk achter visie en missie staan dan genoeg kansen.	
4	+over stages wordt goed nagedacht en aangepast aan de behoeften van de leerlingen	
4	-nazorg; het is leuk om te weten hoe het verder gaat en dan weet je ook wat eventueel beter kan	
5	+stage en begeleiding	
5	-weten niet goed hoe het met de leerling gaat als hij van school is.	
5	=leerkracht volgt de leerling zelf voor een jaar =op school nabootsen van een werkdag tijdens laatste schooljaar	
6	-Zelf te weinig zicht op	
6	+werken met uitstroomprofielen is een goede keuze	
7	+stagetraject	
7	-te weinig specialisatie. Meer vakmensen in de diverse stromen.	
8	+ Dat leerlingen het stage lopen steeds meer uitbreiden, totdat ze gaan werken en de opbouw van de stages	
8	= Interne stages, handreiking collega's op welke punten ze leerlingen kunnen aanspreken, wat hun leerpunten zijn.	
9	Heb er onvoldoende zicht op. Wel positief dat we op school niet stilstaan maar gericht zijn op toekomst en verbetering +Workshops, plannen voor restaurant en meer praktisch werken in bovenbouw (werktank enz.)	
10	+goede opbouw in stages. Goede oudercontacten	
12	Bijna iedere leerling verlaat de school met uitzicht op werk. +Een stagebegeleider, die genoeg tijd heeft om te coördineren, en die de leerlingen kent. +In de hoogste groepen is veel aandacht, en zijn er veel kansen, voor stage	
12	Een stagebegeleider die niet alleen voldoende tijd heeft om te coördineren,	

	maar ook om persoonlijk (zo nodig intensief) te coachen. -Niet alleen de school naar het bedrijf laten gaan, maar ook het bedrijf naar de school te halen. -Niet alleen in de laatste jaren van het VSO <i>wonen, werken en vrije tijd</i> richtinggevend laten zijn, maar gedurende de gehele VSO-periode. Daarin voor elke leerling een persoonlijk traject uitzetten	
13	+ Het resultaat. Nagenoeg alle leerlingen krijgen een werkplek	
13	+ De inzet en visie van de stagecoördinator. Er wordt maatwerk geleverd	
13	- De betrokkenheid en inzet tbv de stage ligt nog teveel bij de coördinator. De mentoren moeten wat mij betreft een belangrijker inbreng krijgen	
13	- Transitie van VSO-klas naar VSO-klas kan "naadlozer". De eerste aanzet naar werk moet al in VSO SK zichtbaar worden	
14	+van intern naar externe stage en het kunnen omgaan met de beperkte mogelijkheden bij ons op school	
14	-Leerlingen missen het inzicht waarom ze iets doen. Wonen en burgerschap heeft nog te weinig plaats in ons onderwijs. Werken met ontw.perspectief biedt kansen en ook het op schoolkamp gaan meer uitbuiten.	
14	=werken met portfolio. Eigenaarschap leidt tot bewustwording. Cruciaal is het zicht krijgen op de eigen ontwikkeling	
15	Ik heb het gevoel dat ik met dit item (nog) niet goed uit de voeten kan. Dat kan komen doordat ik pas dit jaar als leerkracht werk, pas sinds dit jaar werkzaam in het VSO. Misschien is dan het verbeterpunt dat bewustwording van dit item al in de SK een item zou kunnen worden.	

Eigenaarschap +goed, - minder goed, =kansen

1	Leren omgaan met verantwoordelijkheden Leren inzicht krijgen in eigen handelen. Leren reflecteren; wat vind ik leuk waar ben ik goed in? Het zou goed zijn voor de eigenwaarde, motivatie, enz. al zie ik wel dat niet alle leerlingen dit aan kunnen. Sommige leerlingen voelen zich niet veilig genoeg om losgelaten te worden. Het moet ze geleerd worden en van de leerkracht vraagt dat leren loslaten,coachen en de leerlingen als gelijkwaardig beschouwen. Meer inzicht krijgen in de ontwikkeling naar zelfstandigheid en onafhankelijkheid.	
2	Leerlingen zouden zicht moeten krijgen op wie ze zijn, wat ze kunnen, hun handelen. Keuzes maken, jezelf accepteren, blij zijn met jezelf. Ouders bij betrekken. IK denk dat 95% van de leerlingen in staat is om in meer of mindere mate eigenaar te zijn. En wat vraagt dat van jou als leerkracht? Flexibiliteit, Loslaten, Aanpassen Coachen daar waar dat kan.	
4	Vraagt inzicht in eigen handelen en inzicht in vaardigheden en is iets voor de hoger functionerende leerlingen +stageboekjes werken goed; ze moeten zelf nadenken wat ze hebben gedaan	

5	=plan opstellen en samen met de leerling/ouders bijsturen waar nodig	
6	+ positief maar gebonden aan nivo/mogelijkheden van de leerlingen	
6	+geen hulp bieden in de vorm van kant-en-klare oplossingen maar meer coachende houding	
7	-is nog beperkt, meer zorg op maat bieden. +traject vanaf 17 jaar is glashelder	
8	Leren zelf keuzes te maken Leren hulp vragen, Eenvoudig format	
9	+Het vraagt naar mijn idee vooral inzet (coachen) vanuit onze kant: wij moeten ervoor zorgen dat bij de leerling het kwartje gaat vallen dat het aan hen is om kansen te pakken. Net als bij volwassenen per individu heel verschillend. Persoonlijke aanpak door leerkracht	
10	+leerlingen betrekken in gesprekken met de ouders uitgaande van hun belevingswereld	
11	Hoe hoger de groep/leeftijd hoe beter het gaat. Onderbouw is nog beginnend	
12	Dat hij het vermogen heeft ontwikkeld, of heeft kunnen ontwikkelen, om zelfstandig te beslissen over zijn eigen leven. Als ik naar onze groep leerlingen kijk denk ik dat er leerlingen zijn die een bijzonder grote mate van zelfstandigheid zullen kunnen ontwikkelen. Er zijn er echter ook die altijd op leiding en begeleiding zullen moeten rekenen. En het hele scala ertussen. Dat je je er rekenschap van geeft dat je een persoonlijke relatie met een leerling aangaat, en dat je je 'lesgeven' zo organiseert dat de individuele leerling de ontwikkeling kan doormaken die voor hem of haar optimaal is. Valkuilen: 1. omdat je een groep in je lokaal hebt, klassikaal gaan 'lesgeven'. 2. dat je zó op zelfstandigheid mikt, dat je 'vergeet' te begeleiden. Op een school is er altijd sprake van begeleiding of coaching, al is het uiteindelijk op afstand. De coach zal altijd precies op de hoogte moeten zijn van het leerproces, al is het alleen maar om het op de juiste wijze te kunnen evalueren	
13	- Stoppen met pampieren. Laat de leerling svp fouten maken. Van fouten leer je	
13	Alle leerlingen zijn eigenaar over hun eigen handelen; ook de zgn. IBL-ers	
14	Van sturen naar coachen, inzicht in sterke/zwakke punten en bewustwording van toekomstmogelijkheden vraagt extra inzet maar vooral begrijpen hoe belangrijk autonomie voor onze leerlingen is.	
14	-ruimte, mogelijkheden en middelen; werktank. Gecertificeerde trajecten enz	
15	Ik denk dat je leerlingen zich vooral bewust gemaakt moeten worden van de mogelijkheden die er voor ze zijn. Als een leerling zich daar nu al bewust van is, dan moet je als leerkracht ook eerlijk zijn als je kunt inschatten dat iets niet tot de mogelijkheden zou behoren. Bijvoorbeeld een leerling die op 18 jarige leeftijd nog steeds hoopt op een plek in een voetbalploeg die op hoog niveau speelt, zonder dat hij ooit in clubverband heeft gevoetbald.	

2	Assessment.Uitstroomprofielen. Eventueel een portfolio.	
5	In samenspraak met de leerling een plan maken gericht op de toekomst. Hierbij moeten vaardigheden wel binnen de mogelijkheden passen. Ouders en leerkrachten mogen tips geven.	
5	Misschien is het handig om het transitieplan traject aan het team uit te leggen	
7	Maak een helder overzicht van de do's en don'ts van de laatste drie jaar	
8	Ik vind het woord niet zo lekker klinken. Combineren met Ontwikkelingsperspectief Uitstroomprofiel Eindverslag	
9	Term transitieplan is nieuw voor mij. Maar de hele schooltijd is gericht op later en eigenlijk een groot transitieplan op zich	
10	Onderwerp is belangrijk. Term ITP nog niet bekend	
11	ITP is een persoonlijk toekomstplan	
13	* ontwikkelingsperspectief (v/h handelingsplan) * uitstroomprofiel (voor wonen, werken en vrije tijd) * stageplan * verslagen van de overgangsbesprekingen * eigen ideeën van de leerling zelf * portfolio	
14	Ontwikkelingsplan,assessment, rapporten, portfolio, evaluatieverslagen	
15	Ik denk dat bij een aantal items de activiteiten in de SK "kleiner" gezien moet worden. Activiteiten in de klas, keuzes maken en zelfstandigheid bevorderen.	

Bijlage 3. Vragenlijst leerlingen (met resultaat)

Interview

Een interview met de leerling is een methode om informatie te krijgen.

Dit interview bestaat uit een deel gestructureerde vragen en een deel open vragen.

De interviewer gaat in gesprek en stelt de vragen en noteert de antwoorden. Er worden geluidsopnamen gemaakt en eerst gaan we dat apparaatje even uitproberen zodat de leerling ervaart wat er gaat gebeuren.

Het interview duurt ongeveer een half uurtje.

Introductie:

De leerlingen kennen mij. Het is geen test. Het is belangrijk dat de leerlingen weten dat er geen foute of goede antwoorden zijn op de vragen. We gaan met elkaar in gesprek.

De leerling wordt verteld dat er onderzoek gedaan wordt op school naar de stage en het werk dat hij/zij er doet.

Doen we de dingen goed? Of kan de leerling ons helpen zodat we het op school beter gaat doen.

Aan het einde van het gesprek wordt de leerling bedankt voor zijn/haar medewerking.

Nadat de gegevens zijn verwerkt, wordt de uitkomst verteld; de conclusie wat nog beter kan, anders moet op school en in je stage.

En merken ze al dat er veranderingen zijn? m.a.w. dat we er op school ook inderdaad iets mee hebben gedaan.

Naam	
Jongen/meisje	
Leeftijd	
Groep	
Hoeveel jaren op deze school	
Welke stage doe je nu	
op welke plaatsen heb je al stage gedaan:	

Deel A: met resultaat berekening

In dit eerste deel geven de leerlingen hun mening d.m.v. een cijfer.

Bij de leerlingen die kunnen lezen ligt er een kaart met deze cijfers.

Als hulpmiddel heb ik 5 kaartjes met de cijfers en voor leerlingen die dit lastig vinden

zijn er picto-kaartjes (, enz)

1 = nee, 2 = meestal niet, 3 = soms, 4 = meestal wel, 5 = altijd.

Vragen over de beleving op de school; de Zevensprong

	Leerling	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1.	Heb je het gevoel dat deze school voor jou de juiste school is?	4	5	5	1	5	4	5	3	3
2.	Vind je dat je op school die dingen doet die je verder helpen?	4	5	5	3	4	5	3	4	3
3.	Heb je het gevoel dat de leerkrachten tevreden over je zijn?	5	5	4	5	5	5	5	3	5
4.	Begrijpen jouw leerkrachten jou?	5	5	3	5	4	5	4	5	3
5.	Kun je goed opschieten met jouw leerkrachten?	5	5	5	4	5	5	5	5	5
6.	Vind je het leren op school de moeite waard?	5	5	5	5	5	5	3	2	3
7.	Vind je het fijn om nieuwe dingen te leren?	5	5	5	5	3	4	3	5	5
8.	Krijg je genoeg hulp bij je schoolwerk als dat nodig is?	5	5	5	5	5	3	2	5	3
9.	Denk je dat je genoeg leert om straks te kunnen werken?	4	4	4	5	3	5	5	3	2
10.	Kan je gemakkelijk leren	4	5	4	4	5	4	4	3	4
11.	Ga je graag naar school?	5	5	3	3	3	5	2	4	4
12.	Zijn de meeste leerkrachten aardig tegen jou?	5	5	5	3	5	5	5	5	5

In gemiddelden: (zie figuur 4,6)

Leerlingen	A	B	C	D	E	F	Tot	G	H	I	Tot	Tot
1	0,7	0,8	0,8	0,2	0,8	0,7	4,0	1,7	1,0	1,0	3,7	11,7
2	0,7	0,8	0,8	0,5	0,7	0,8	4,3	1,0	1,3	1,0	3,3	12,0
3	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	4,8	1,7	1,0	1,7	4,3	14,0
4	0,8	0,8	0,5	0,8	0,7	0,8	4,5	1,3	1,7	1,0	4,0	13,0
5	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	4,8	1,7	1,7	1,7	5,0	14,7
6	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	5,0	1,0	0,7	1,0	2,7	12,7
7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	0,7	4,5	1,0	1,7	1,7	4,3	13,3
8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	4,7	0,7	1,7	1,0	3,3	12,7
9	0,7	0,7	0,7	0,8	0,5	0,8	4,2	1,7	1,0	0,7	3,3	11,7
10	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7	4,3	1,3	1,0	1,3	3,7	12,3
11	0,8	0,8	0,5	0,5	0,5	0,8	4,0	0,7	1,3	1,3	3,3	11,3
12	0,8	0,8	0,8	0,5	0,8	0,8	4,7	1,7	1,7	1,7	5,0	14,3

	Leerling (zie figuur: 4.7)	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1.	Vind je dat je op school die dingen mag doen waar je goed in bent?	3	2	3	2	3	2	3	3	2
2.	Vind je dat je in een gesprek met de leerkracht/mentor je goed kunt vertellen wat je wilt leren op school?	3	3	3	3	3	3	3	2	3
3.	Vind je dat je dat er goed naar jou wordt geluisterd op school?	3	3	3	2	3	3	2	2	2
4.	Vind je dat je zelf mag kiezen welke activiteiten je mag doen?	3	2	2	3	3	3	3	3	2
5.	En als je dan een activiteit zelf hebt gekozen, ga je die dan ook echt doen?	3	3	3	3	2	3	3	3	3

		A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Vind je het leuk op school?	9	10	8	7	8	10	9	8	8
2	Hoe graag ga je naar school?	9	10	7	7	7	10	5	8	6
3	Hoe vind je het op je stage?	6	10	8	10	9	10	7	10	10
3a	Hoe vind je het op je werk?							10	10	8

Deel B:

Open vragen over je toekomstverwachting en je mogelijkheden.

Wat wil/kun je vertellen?

De gesprekken zijn hieronder samengevat weergegeven en opgenomen in vertelling 2.

		A	B	C
1	Wat is je stageplaats? Waar, bij wie? Wat doe je?	Vogelopvang	kruidvat	Kruisberg
2	Wie heeft die stageplaats voor je geregeld?	Ernee, beetje ouders	Ernee	Ernee
3	Is het een goede stageplaats voor jou?	Een beetje	Ja	Ja
4	Mocht je de stageplaats zelf kiezen?	Ja	Weet niet	Nee
5	Met wie kun je praten over je stage?	Meester Frans ouders	Jitske, Ernee carolien	Stagebegeleider moeder
6	Zijn er plekken waar je het liefste stage loopt?	keuken	supermarkt	Metaalbedrijf IJmuiden
7	Wat kan er nog beter voor je geregeld worden op school?	Einddatum stage	Engels wiskunde	Weet niet
8	Weet je wat je moet kunnen om het goed te kunnen werken op je stage?	Ja	Ja	Ja

9	Heb je goede hulp/ begeleiding op je stage?	Een beetje	Ja	Ja als hij erom vraagt
10	Wat wil je later het liefste doen na deze school?	Rea	Rea	Techniek vak
11	Wie helpt jou het meeste om je te helpen zodat je goed kunt leren en werken?	Ouders vooral En ook de leerkrachten én ik help mezelf ook wel.	Sommige collega's Carolien	Ernee
12	Wie is de allerbelangrijkste persoon in je leven, waar je op kunt vertrouwen?	Ouders en zus	Zus	Moeder
13	Welke dingen in je leven wil je anders doen?	niets	NVT	Weet niet
14	In welke dingen ben je goed of misschien wel heel erg goed? Ook als je thuis bent, vrij bent. Je sterke kanten.	Geheugen, uitrusten	Hard kunnen doorwerken Met theezakjes knutselen, ballet	Techniek Afwassen
15	Waar ben je niet goed in?	opruimen	Opruimen schoonmaken	Opruimen afruimen

VERVOLG Leerlingen D, E en F

		D	E	F
1	Wat is je stageplaats? Waar, bij wie? Wat doe je?	Gamma Autowasstraat	Fietsen werkplaats	blokker
2	Wie heeft die stageplaats voor je geregeld?	Ernee en zelf.	Ernee	Ernee
3	Is het een goede stageplaats voor jou?	Ja	Ja, eerst 7 weken op proef	Ja
4	Mocht je de stageplaats zelf kiezen?	Ja met Ernee	In gesprek met Ernee,	Ja
5	Met wie kun je praten over je stage?	Mentor Richard	Mentor	Baas mentor
6	Zijn er plekken waar je het liefste stage loopt?	Gamma	Met computer	Winkel
7	Wat kan er nog beter voor je geregeld worden op school?	Eerder verzamelen voor de voetbal	Weet niet	Taal. Kan niet de juiste woorden vinden.
8	Weet je wat je moet kunnen om het goed te kunnen werken op je stage?	Ja, netjes eruit zien, klantvriendelijk en geduldig zijn	Ja, goed gedrag en in omgang	Geduld hebben en eerlijk zijn tegen de klanten
9	Heb je goede hulp/ begeleiding op je stage?	Ja	Ja	Ja
10	Wat wil je later het liefste doen	In de Bouw	Waarschijnlijk	Winkel

	na deze school?		in magazijn maar wil liefst in free record shop	
11	Wie helpt jou het meeste om je te helpen zodat je goed kunt leren en werken?	Mentor, Carolien en teamleider	Mentor Ernee Carolien	Begeleiding En zijn Baas
12	Wie is de allerbelangrijkste persoon in je leven, waar je op kunt vertrouwen?	ouders		Vriendin. Juf meesters
13	Welke dingen in je leven wil je anders doen?	Weet niet	Weet niet	rekenen
14	In welke dingen ben je goed of misschien wel heel erg goed? Ook als je thuis bent, vrij bent. Je sterke kanten.	Werken, rekenen, voetbal	Weet het niet.	Voetballen Goed met geld
15	Waar ben je niet goed in?	Horeca. Ballet, tennis	Weet zelf niets te noemen. Het gaat wel goed genoeg	Taal. Woordvindings problemen

Leerlingen vinden het leuk om mee te doen en geven heel serieus antwoord. Het begrip van de vragen is wisselend. Vaak is er een verdere vraag nodig en gevaar is dat je dan het antwoord al in de vraag legt.

A is een meisje van 17 jaar. Ze zit vanaf 24-08-1998 bij op de Zevensprong. Ze is trots dat ze dat zo precies weet. Ze heeft het ooit eens op een lijst zien staan en altijd onthouden. "Dat heb ik wel vaker, dat ik van die dingen onthoud".

"schoonmaken is niet mijn ding", is haar conclusie als ze vertelt over haar stage-ervaringen:

Ze is begonnen met interne stage met huishoudelijke taken binnen de school.

Daarna is ze werkzaam geweest in de lunchservice en omdat de juf op haar formulier steeds meer NVT ging invullen, is ze overgestapt naar een externe stage in een schoolrestaurant van Heliomare, genaamd "De Roos".

Nu loopt ze stage bij het vogelhospitaal, waar ze ook weer veel moet schoonmaken.

Ze zegt: "maar met dieren ben ik wat flexibeler". Ze doet haar werk daar omdat die beestjes ziek zijn en daar doe je het allemaal voor. "Ze bedanken je niet echt maar je voelt het gewoon, dat ze blij zijn dat ze kunnen eten. Ik ook!" Dan is zij ook blij.

Een andere uitspraak van haar is: "ik ben een autist. Ik merk soms aan mensen dat ik er niet door heen kom en dan raak ik van de rel". Als ik vraag naar een voorbeeld zegt ze dat ze altijd heel grondig wil zijn, erg nauwkeurig en hierdoor iets langzamer werkt. De andere stagiaires worden dan boos en als zij dan ook boos wordt, werkt dat weer averechts. Dat weet ze, want ze gaat al 17 jaar met zichzelf om. Later nog een keer terugkomend over haar autisme zegt ze "maar het beheerst me niet".

In de vogelopvang wil ze niet gaan werken. Ze leert er wel veel. Vervelend is dat er veel wisselend personeel/stagiaire is.

Ernee heeft het haar daar laten zien en gevraagd of ze het er leuk vond. Je moet wel goed met de dieren om kunnen gaan, om de dieren geven en tegen vies worden kunnen.

Haar begeleidster heeft geen ervaring in het omgaan met mensen met een beperking en snapt dan niet dat ik niet snel kan overschakelen

Als kritiek punt noemt ze dat ze niet weet hoe lang de periode is. Ze wil een einddatum.

Met haar ouders en mentor meester Frans kan ze goed over de stage praten en ze zegt navraag te doen over die datum. Op school geven ze haar de kans om te kijken naar wat je wil. Ze laten haar de keus, je mag het zelf indelen en dat vindt ze normaal, zoals het hoort te zijn.

Ik leer hier heel veel. Deze school heeft een label. Het verschilt heel erg tussen de leerlingen.

Tot nu toe is het werken in de keuken haar het meest goed bevallen. Ze wil later in een keuken werken of in een dierentuin en daar in de keuken voor de beesten. Ze vindt zichzelf niet goed in opruimen en ze is wel goed in uitrusten en daar bedoelt ze mee dat zich even gaat afzonderen, een muziekje luisteren na een drukke dag. Haar talent is haar geheugen!

Ze wil later op een eigen plek wonen, zichzelf redden in doen en laten en dat ze niet altijd begeleiding nodig heeft, niet altijd verantwoording hoeft af te leggen. Maar er zal altijd wel iemand nodig zijn om op terug te kunnen vallen maar die me niet behandelt als een kleuter of zo.

Van school af wil ze nog niet. Ik wil hierna naar een andere school waar mijn niveau standaard is en ik wil een diploma halen. Dat hoeft hier nog niet.

Ik wil laten zien dat ik het kan!

B is een meisje van 18 jaar en zit vanaf haar zesde bij ons op school.

Ze heeft stage gedaan eerst de lunchservice en daarna bij IJmond groen; bij knip&stek (vond ze zwaar vanwege het vroege tijdstip en de afstanden nu bij het kruidvat. Ze weet precies te vertellen wat die twee dagen haar taak is; vegen, grote prullenbak buiten zetten, drinkvak bijvullen, stickers prijsjes en met de prijstang. Ze is blij met de taken die ze doet. Ze is blij met haar stage en vindt dat ze het ook goed doet.

Het wisselen van de taak zegt ze moeilijk te vinden maar ze wil dat wel graag leren en denkt ook dat ze het gaat leren.

Ze wil op school dingen leren die ze straks verder gaat leren op het REA college, om mij klaar te maken voor het REA. Wat ze hier niet leert, leert ze wel op het REA. Ze wil nog meer leren. "Ik houd van studeren".

Ze omschrijft enkele competenties voor haar stage zoals vriendelijk zijn, de klanten het de zin maken. Ik trek gewoon een big smile ook al vind ik het niet leuk..

Ze vraagt om hulp als ze het niet snapt en het wordt goed uitgelegd.

Ze weet niet goed antwoorden te geven of ze haar stageplaats zelf mocht kiezen.

Eigenlijk wil ze een volgende keer wat meer bedenktijd.

Ze wil het graag proberen in een supermarkt.

C is een jongen van 18 jaar en zit ongeveer 8 jaar op school bij ons. Hij heeft stage gedaan intern bij de lunchservice en daarna bij Hotel Assumburg; veel schoonmaken, stofzuigen, dweilen, enz.

Nu bij Gasterij de Kruisberg. Dat geeft hij nu een acht. Zijn begin in stage was een drie..

Hij heeft als taken; afwassen, bedienen, groente snijden en soms een hamburger bakken. Hij heeft aardige collega's.

Hij wordt goed begeleid en kan praten over zijn werk. Hij heeft het niet nodig om er nog eens op school met iemand over te praten.

Het liefste doet hij iets met techniek, bv stoelen in elkaar zetten.

Zijn volgende stage is de autowasserij.

D (18) is nu voor zijn 10^e jaar op school. Hij heeft achtereenvolgens stage gedaan in de Horeca Kruisberg, Winkel; kleding/schoenen, Botenbouw, Doe het zelf zaak en autowasstraat. Hij is nog twee dagen op school.

Het liefst werkt hij in de winkel en zijn droom is timmerman worden in de Bouw.

Vader heeft liever dat hij automonteur wordt want die is er nog niet in de familie.

Maar hij blijft zijn eigen weg volgen.

Hij gaat redelijk graag naar school; maar het ligt aan het weer, zegt hij. En aan de leerkracht; de leerkracht wil je mening veranderen en daar kan ik niet tegen.

Als de leerkracht het uitlegt dan weet ik het maar als ik zelf aan de gang moet, dan weet ik het niet meer.

Opeens zegt hij; "Deja vu", ik heb hier al eens eerder antwoord op moeten geven.

Maar weet niet meer wanneer.

E (18) is op na de kleuterschool gekomen en voelt zich hier beter. We doen het stap voor stap en doen hier leuke dingen. Vooral vroeger was het gemakkelijk. Veel zwemmen enz. maar nu is het allemaal wel moeilijker.

Hij is nu bezig met het zoeken naar een goede stageplaats en op bezoek geweest bij een fietsenwerkplaats (voor gevonden fietsen, die gefikst moeten worden) en gaat er 7 weken proefdraaien. Als het bevalt beslist hijzelf of hij er blijft. Samen met de mentor en de stagecoördinator. Hiervoor heeft hij nootjes ingepakt en een tuincentrum. Hier werkte hij in de kantine; alles aan kant maken. Daarna Standbyte; eerst vervelen en daarna gaf het een kick omdat Ernee langs is geweest. Toen kreeg hij opdrachten en mocht muziek bewerken. Daarna bij Fietsmasters; een aparte werkplaatsen waar nieuwe fietsen in elkaar werden gezet. De situatie was er niet na om het leuk te vinden; "ik was er het groentje". En hij moest er hard werken. En hij kreeg steeds een nieuwe werkbegeleider die geen Nederlands kon spreken.

Als overbrugging deed hij de theeservice.

De begeleiding op school vindt hij goed. Hierdoor verwacht hij goed terecht te komen.

Hij voelde zich het meest thuis bij Standbyte, computers. Het was er gezellig en kon er zijn eigen ding doen om te leren.

Op school wordt aan zijn toekomst gewerkt en ook in het trainingshuis, elke 4 weken is hij er een hele week. Hoe het is om op mezelf te wonen. Hij leert er te wonen en zegt nog niet zelf de was te kunnen doen.

Het liefst wil hij werken..... even lang stil

Zijn dromen zijn een beetje vervlogen. Hij heeft een test gedaan en hij komt terecht bij magazijnwerk. Zijn droom was werken bij freerecordshop. Hij heeft er nog niet gewerkt.

Misschien ooit computers maar het mag ook een beetje anders zijn.

F (18) heeft stage gelopen in restaurant en winkel en schoonmaken in een soort hotel.

Het leukst is het bij Blokker, in de winkel. Vriendelijke collega's, aardige klanten en een hele aardige baas. Hij doet er lossen van de kar, schappen vullen. Af en toe spiegelen als het er rustig is. Hij wil er graag vast komen te werken. Dat is wel zijn droom.

Van school heeft hij voldoende ondersteuning en begeleiding gehad. We kunnen hem niet beter helpen.

Hij heeft last van dat hij niet de juiste woorden kan vinden. En dan begrijpt de klant het niet. Hij zegt dan tegen de klant dat hij dat niet kan. Ik zeg het eerlijk en dan begrijpen ze het en hebben meer geduld met mij.

Over 10 jaar kan hij dat beter.

Wat hij moet kunnen om te werken is het goed omgaan met de mensen het belangrijkste. Conflicten zijner niet, alleen maar leuk.

Rekenen zou hij wel over willen doen omdat het zo leuk is en gemakkelijk.

Hij is goed in voetballen en niet in taal. Moet even doorbijten om dat goed te kunnen.

H is een jongen van 20 jaar en heeft 8 jaar op school gezeten. Hij heeft stage gelopen bij achtereenvolgens Erfgoedpark de Hoop (botenbouw), de Kruisberg (restaurant), Praxis en bij een bedrijf waar hij heftruck chauffeur was. Hij heeft hiervoor in Nieuwegein een certificaat gehaald.

Vanaf juli 2010 is hij van school en werkt achter het buffet van een restaurant. Hij werkt van 11 tot 11 op 4 dagen. Op dinsdag is hij vrij en doet dan altijd iets leuk met zijn zus.

Hij is heel positief over zijn werk en is blij met zijn salaris. Voor de stages kreeg hij ook wel iets, maar minder. Bij doorvragen blijkt dat hij door extra inzet geld kreeg, kerstpakket, enz.

Op school deed hij het prima, Hij is niet goed in rekenen en had meer begeleiding/hulp willen hebben. Bij doorvragen is hij eigenlijk wel blij dat hij niet extra hoeft te rekenen. Hij kan zich goed redden en kan met geld rekenen/omgaan. Hij werkt nu en ziet deze baan als opstap. Hij wil verder met Golf en als hij eenmaal geld genoeg heeft wil hij een bedrijf starten; pimpen en opvoeren van vrachtwagens

I (21) is nu ruim een jaar van school af. Hij kwam van het SBO, heeft 10 jaar op de Zevensprong gezeten en is nu Greenkeeper op de Golfbaan.

Op school heeft hij achtereenvolgens de volgende stage gedaan; lunchservice, inpakservice IJmond, Baltus kwekerij, golfbaan.

Vanuit de stage heeft hij een vaste baan gekregen via de Meergroep. Hij is gek op dit werk en hij vindt dat hij er leuke collega's heeft. Hij weet wat er van hem wordt verwacht en kan ook een aantal competenties noemen die je voor deze baan moet hebben, bv. Verantwoordelijk met de machines om kunnen gaan. Maar dat heeft hij van thuis meegekregen.

Het werk wat hij nu doet heeft hij geen diploma nodig. I wil de greenkeepers-opleiding gaan doen en hiervoor heeft hij een cursus nodig. Ter voorbereiding zit hij weer een avond per week op school voor taal/grammatica en rekenen. Je moet met vierkante meters kunnen rekenen en beter zijn in taal.

Wat school betreft merk je bij hem dat hij meer had geleerd op cognitief gebied. Aan de andere kant weet hij ook dat hij er niet goed in is. Maar hij denkt het wel te kunnen leren en dat hij hier op school er niet zo gemotiveerd voor was."ik was te gemakkelijk". Het lag aan zijn stemming of aan de leerkracht.

J (20) is nu ruim 2 jaar van school. Ze zit nu op ROC Horizon, Niveau 2, zorg en welzijn. Ze komt van de SBO en heeft erg veel weerstand gehad tegen de overgang. De eerste drie maanden was ze alleen maar boos. Ze moest immers naar een school. De Zevensprong was de enige school waar ik heen mocht. Langer blijven op de basisschool was geen optie; nadat je mee had gedaan aan de musical ga je van school en groep 8 overdoen is dan niet leuk.

Inmiddels heeft ze Niveau 1 gehaald en ze is er trots op omdat velen dachten dat ze het niet zou redden en nu doet ze niveau twee en straks wil ze Niveau 3. Dat heeft ze nodig om in een crèche te kunnen werken. Daar zijn ook baby's en dat is wat ze wil; werken met baby's. Zelf spreekt ze ook wel enige twijfel uit of ze drie kan halen maar als je het niet probeert dan weet je het nooit. Ze zegt er vertrouwen in te hebben, want niveau 1 heeft ze ook gehaald. Ouders willen het ook een kans geven. Op de Zevensprong heeft ze achtereenvolgens stage gedaan in de Parkgroep, inpakservice, kinderboerderij en 2 peuterspeelzalen. Vooral dat laatste heeft ze graag gedaan en veel geleerd.

T.a.v. school zou ze graag meer geleerd hebben. Ze is met een achterstand begonnen en haalt die niet in. Het kost haar veel moeite en tijd en het was beter geweest als de Zevensprong haar meer had laten leren. Zo heeft ze nooit huiswerk gekregen en er wel om gevraagd.

Ze is wel heel erg gegroeid maar had vooral in de laatste groep meer willen leren. Hier vonden ze de praktijk belangrijker dan de theorie. En voor leerlingen zoals ik, die naar een vervolgschool gaan, kunnen ze best wel meer aan taal en rekenen doen.

Bijlage 4. Vragenlijst ouders/verzorgers (met resultaat)

Beste ouders/Verzorgers

Graag vraag ik uw medewerking aan een onderzoek dat ik wil doen op de Zevensprong.

Ik volg een Master SEN opleiding bij Fontys, en een opdracht is om onderzoek te doen in je school.

Het onderzoek draait om de volgende:

Onderzoeksvraag:

“Op welke wijze kunnen de leerlingen van de Zevensprong VSO eigenaar worden van het transitieproces van school naar arbeid?”

Transitie is synoniem voor toekomstgericht onderwijs. De transitie is erop gericht om een zo naadloos mogelijke overgang tussen school en vervolg te garanderen. “De eerste werkdag moet er net zo uit zien als zijn laatste schooldag”. Transitie omvat meer dan alleen de overstap van school naar arbeid. Het is ook de overgang naar een eigen leven in een samenleving waarin de leerling participeert als burger.

In het kader van dit onderzoek beperken we ons echter tot de arbeidstoeleiding. Maar natuurlijk horen wonen en vrijetijdsbesteding daarbij.

De aanleiding voor mij om dit onderzoek te doen komt door onze leerlingen die samen met u als ouders/verzorgers op zoek zijn naar een zo succesvol mogelijk leven en participatie aan de samenleving op het gebied van werken en wonen en vrije tijd.

Ik wil graag weten hoe u denkt over de ontwikkeling van uw zoon/dochter op school en in zijn/haar stage. Wat zijn uw verwachtingen en doen we de juiste dingen op school. Kunnen we het nog beter doen?

Ik wil graag horen wat u vindt van een aantal activiteiten op school en hiervoor heb ik een vragenlijst gemaakt en wil u vragen die in te vullen.

Resultaten van het onderzoek:

Na de zomervakantie vertel ik u de resultaten van mijn onderzoek en kan ik misschien ook al de veranderingen aangeven die tot stand zijn gekomen of binnenkort gaan komen in de school zodat we de leerlingen beter kunnen ondersteunen op hun weg naar de toekomst.

Uitleg van de vragenlijst:

De vragenlijst bestaat uit 4 delen, A, B, C en D. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten. Uiteraard worden de vragenlijsten anoniem verwerkt en zal er zorgvuldig omgegaan worden met de presentatie van de resultaten. Er zijn geen goede- of foute antwoorden. Het gaat om uw mening. Omcirkel het antwoord wat het meest van toepassing is.

Met school wordt in alle vragen onze school bedoeld; de Zevensprong VSO. En waar “hij” staat bedoel ik natuurlijk ook “zij”.

Ik stel uw medewerking zeer op prijs en dank u hartelijk voor het meewerken aan dit onderzoek.

Graag ontvang ik de ingevulde vragenlijst **voor 27 april 2011** retour via of zoon/dochter.

Met vriendelijke groet,

Kasper Scholte Albers
teamleider VSO de Zevensprong

De vragenlijst:

Gegevens uit deze vragenlijsten worden anoniem verwerkt.

Indien u zich bekend wilt maken, kunt u hieronder de gegevens invullen
In het verslag van het onderzoek worden de persoonlijke gegevens niet opgenomen.

Persoonlijke gegevens:

Naam :			Jongen/meisje
Ouders/ver zorgers van :		Leeftijd van de leerling :	
Aantal jaren op de Zevensprong:		Relatie tot de leerling :	Vader/moeder/ Anders:

Hierna, op blz. 3 kunt u starten met het beantwoorden van de vragen.

De vragenlijst: De leerlingen op de Zevensprong

De volgende vragen a.u.b. beantwoorden door een cijfer te omcirkelen.

U kunt kiezen uit 1,2,3,4 of 5 en hieronder leest u wat er met de cijfers wordt bedoeld:

1 = niet van belang, 2 = beetje van belang, 3 = van belang, 4 = zeer van belang, 5 = noodzakelijk

Deel A: Over de stage. (zie figuur 4.8)

		A	B	C	D	totaal	gem
1	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter tijdens de schoolperiode stage gaat lopen?	5	5	5	3	18	4,5
2	Hoe belangrijk vindt u het dat ouders, familie en/of kennissen van uw zoon/dochter worden betrokken in het werven van stageplaatsen?	4	3	3	3	13	3,3
3	Hoe belangrijk vindt u het dat de stageplaats in overleg met uw zoon/dochter wordt gekozen?	4	5	4	3	16	4,0
4	Hoe belangrijk vindt u het dat de stageplaats in overleg met de ouders/verzorgers wordt gekozen?	3	4	3	3	13	3,3
5	Hoe belangrijk vindt u het dat de ouders/verzorgers mee beslissen over het leer- en stageplan van uw zoon/dochter	3	5	3	3	14	3,5
6	Hoe belangrijk vindt u het dat de ouders/verzorgers op de hoogte gehouden worden van de vorderingen op stage van uw zoon/dochter?	4	5	3	3	15	3,8
7	Hoe belangrijk vindt u het dat de leerling wordt betrokken bij de beoordeling van het leer- of stageplan?	4	5	4	5	18	4,5
8	Hoe belangrijk vindt u het dat de ouders/verzorgers worden betrokken bij de beoordeling van het leer- of stageplan?	3	5	3	5	16	4,0

Deel B; over eigenaarschap.

9	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter een keuze mag maken in de activiteiten tijdens het groepsdoorbrekend werken op dinsdag en donderdagmiddag?	4	4	4	3	15	3,8
10	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter in een gesprek met de leerkracht/mentor aangeeft wat hij/zij wil?	4	5	4	5	18	4,5
11	Hoe belangrijk vindt u het dat er goed geluisterd wordt door de leerkracht/mentor naar de mening van uw zoon/dochter?	5	5	4	5	19	4,8
12	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter op school bespreekt de manier van omgaan met elkaar, ook al zijn er geen problemen?	5	5	4	5	19	4,8
13	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter juist niet die dingen oefent waar hij/zij zwak in is maar juist de dingen waar hij wel goed in, die te oefenen en te herhalen?	4	1	3	5	13	3,3
14	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter deelneemt aan het gesprek op school tijdens de gespreksavonden?	4	4	4	5	17	4,3
15	Hoe belangrijk vindt u het dat uw zoon/dochter door school wordt begeleid na de Zevensprong?	4	3	3	5	15	3,8

Deel C:

De beantwoording van de vragen in dit deel is anders. U kunt deze vragen beantwoorden door een rondje te zetten om:
Nee of Soms of Vaak.

	1=NEE, 2=SOMS, 3=VAAK (zie figuur 4.9)	A	B	C	D	T	%
16	De leerling op de Zevensprong kan eigenaar zijn van zijn eigen ontwikkeling. Hij/zij kan zelf de regie voeren over zijn ontwikkeling?	2	2	3	3	10	2,5
17	Is de leerling op de Zevensprong in staat om zijn eigen keuzes te maken?	2	2	3	3	10	2,5
18	Kan de leerling in een gesprek met de leerkracht/mentor aangeven wat hij/zij wil?	3	3	3	3	12	3,0
19	Draagt het handelingsplan bij aan het zicht krijgen op de ontwikkeling van de leerling?	3	3	3	3	12	3,0
20	Krijgen de leerlingen de kans om hun talenten te ontwikkelen op school?	3	3	3	3	12	3,0

Deel D:

Bij het beantwoorden van de laatste twee vragen gaat het vooral om de stage en de overgang, straks van school naar werk.

21	Kunt u opschrijven wat er op school goed gaat en waar we dus niets aan moeten veranderen?
----	--

22	Kunt u opschrijven wat er op school anders zou moeten of beter zou kunnen?
----	---

De vragenlijst is hiermee ten einde.

Nogmaals wil u hartelijk bedanken voor het invullen van deze vragenlijst.

Omdat ik in de mei-vakantie de antwoorden wil samenvatten, vraag ik u de ingevulde lijst op te sturen in de bijgevoegde envelop voor 27 april.

Meegeven aan uw zoon/dochter is natuurlijk ook prima.

Kunt u opschrijven wat er op school goed gaat en waar we dus niets aan moeten veranderen? ANTWOORDEN

A	B	C en D
Contact Ernee en verzorgers. Zoeken van geschikte stageplaats Goed kunnen luisteren naar de jongere als het niet goed loopt.	Goede en leuke stageplaatsen Doorgaan met vooraf bezoeken van de evt stageplaats; kennismaken	Alles gaat goed

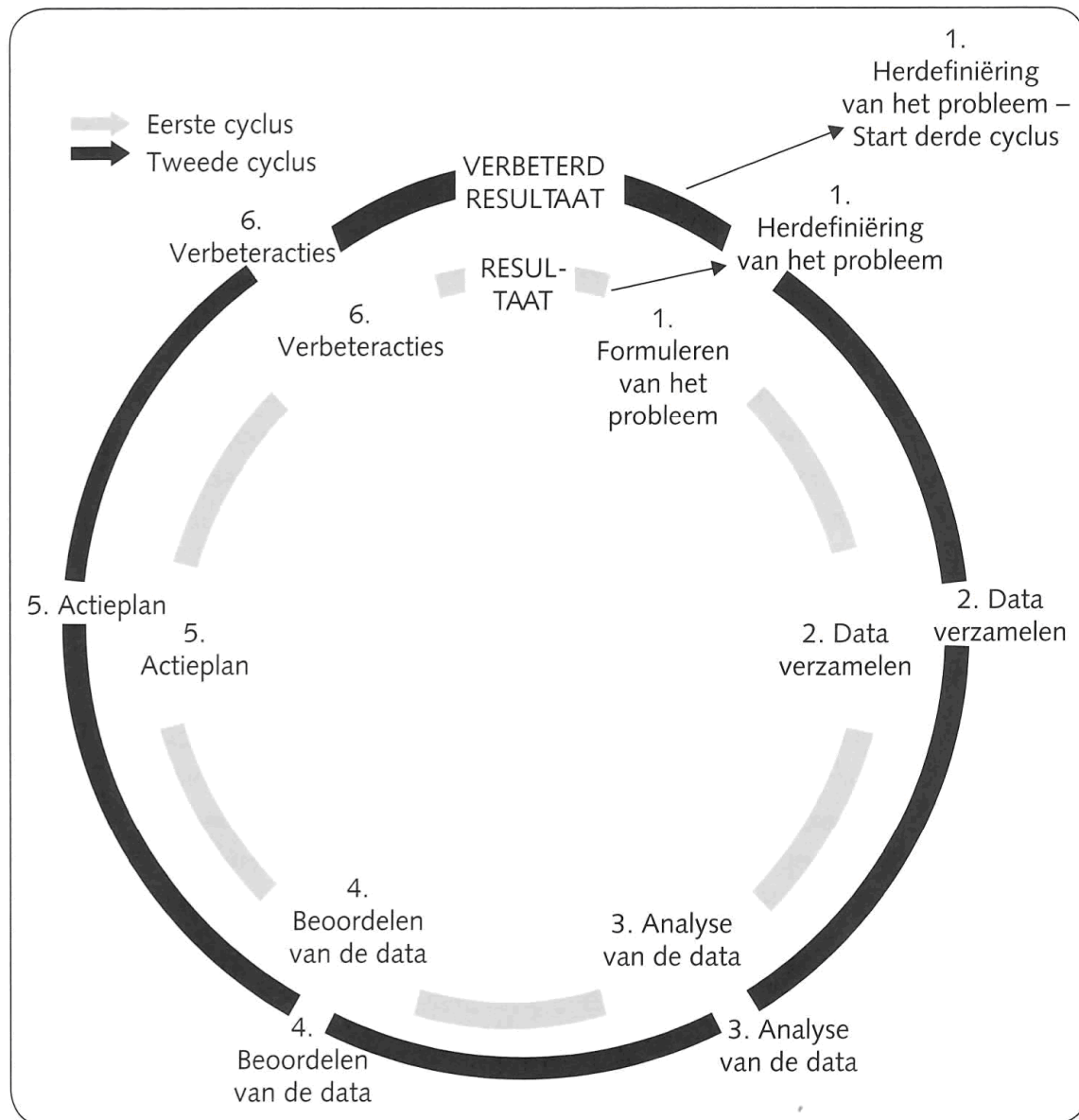
Kunt u opschrijven wat er op school anders zou moeten of beter zou kunnen?

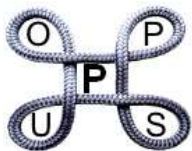
Gegevens over stage niet altijd gekregen (zoals tel.nr, namen van begeleiders Jongere loopt al stage en daarna komt de info pas. Jongere weet deze info zelf ook niet. Stagevergoeding is niet duidelijk.	Erg weinig overleg met stagebegeleiding. Contacten moet je zelf maken als ouder. Informatie krijg je via je kind en die is vaak niet betrouwbaar. Wil graag meer contact met de stagebegeleider over vorderingen en veranderingen. Kan ook telefonisch	Niets, gaat goed zo
--	--	---------------------

Bijlage 5:

Figuur A: Schumans model van actieonderzoek

Bron: Schuman, 2009

Bijlage 6: Richtlijn

1. Naam

Individueel Transitie Plan

a. Categorie	Intern/Uitvoering.
b. Procesgroep	8 Uitstroom.
c. Procesnaam	Voorbereiding en begeleiding van de transitie.
d. Procesoort	Werk.
e. Type document	Richtlijn.
f. Afzender	Directeur de Zevensprong.
g. Geadresseerden	De medewerkers.
h. Datum inwerking-treding	01-09-2011.
i. Geldigheidsduur	01-09-2012 (revisie).

2. Resultaat

- **Prestatie kenmerken** Bereiken dat er voor iedere leerling een transitie (voorbereiding, begeleiding en nazorg) is gerealiseerd en uitgevoerd wordt in een passend en overeengekomen plan en dat door de school met de ouders wordt overeengekomen.
 - Voorbereiding: Binnen 1 jaar VSO moet het transitieplan worden opgesteld.
 - Voor het 16de jaar is het Individueel Transitie Plan (ITP) vastgesteld.
- **Kritieke Prestatie Indicator** 80 % direct akkoord ouders.

3. Inhoud

- **Samenvatting**

Het ITP met uitstroomperspectief is een richtinggevende uitspraak over de opbrengsten en resultaten van het speciaal onderwijs. Gezien het grote belang van een goede overgang van het voortgezet speciaal onderwijs naar een vervolgsituatie, wordt een zorgvuldig meerjaren traject ingericht om zo goed mogelijk verantwoorde keuzes te maken.

We zetten veel mensen en middelen in om de 'output' en de 'outcome', ofwel de opbrengsten en de effecten van het speciaal onderwijs zo goed mogelijk in elkaars verlengde te laten uitkomen.

We vragen veel inzet van de professionele betrokkenen en doen een beroep op leerlingen en ouders om hun verantwoordelijkheid te nemen. Zodat we samen de best mogelijke opbrengst realiseren.

Met deze richtlijn anticiperen we op het waarderingskader van de inspectie van het onderwijs: kernkader VSO 2010
- **Achtergrond**
 - Moet voldoen aan de Wet op de expertisecentra, Wet op het onderwijstoezicht

- De leerling en diens ouders/verzorgers spelen een actieve en in toenemende mate zelfstandige rol bij de vorm en inhoud van het uitstroomperspectief door het realiseren van de geaccordeerde doelen t.b.v. wonen, werken, vrije tijd en burgerschap.
 - Het ITP met zijn uitstroomprofiel is gekoppeld aan het ontwikkelingsperspectief en kent drie stromen:
 1. Vervolgonderwijs en/of vrije bedrijf
 2. Arbeidmatig werken met begeleiding
 3. Dagbesteding
- **Voor wie** De richtlijn is opgesteld voor de commissie voor de begeleiding, de leerkrachten, directie en de leerlingen en hun ouders.
- **Door wie** De richtlijn is opgesteld door de werkgroep OPUS-P in 2010, bestaande uit:
M.K., orthopedagoog, J. v. B, leerkracht, Kasper Scholte Albers, teamleider VSO, E.J.K., beleidsmedewerker
B.T., directeur
- En vastgesteld na advies van de commissie voor de begeleiding.
- **Wat**
- De commissie voor de begeleiding koppelt in haar advies het ontwikkelingsperspectief/leerlingprofiel aan het uitstroomprofiel en hanteert daarvoor op criteria gebaseerde argumenten;
 - De leerkrachten vertalen het uitstroomprofiel in leerroutes, -doelen, lesinhouden en onderwijsopbrengsten volgens het beschreven curriculum en leggen de keuzes vast in groeps- en handelingsplannen en een (voorbereidend) individueel transitieplan (V)ITP;
 - Leerling en ouders werken aan een zo groot mogelijke zelfsturing (burgerschap/meedoen)
- **Activiteiten**
- Plan:
Commissie voor de begeleiding
- stelt het eerste leerlingprofiel op, of maakt een update van het vorige leerlingprofiel;
 - inventariseert informatie op uitstroombdimensies;
 - weegt de informatie en geeft een uitstroombadvies op grond van argumenten.
- Directie
- neemt kennis van het uitstroombadvies en stelt het stelt het uitstroomprofiel vast;
 - draagt de leerkracht op het onderwijs te plannen gericht op de verwachte opbrengsten in het uitstroomperspectief.
- Leerkracht
- neemt kennis van de uitstroombdimensie en profiel;
 - benoemt de leerdoelen, kiest een leerroute en lesinhouden en schrijft een concept groeps-, handelingsplan met (voorbereidende) transitie inhouden (v) ITP;
 - overlegt met leerling en ouders gericht op afstemming en overeenstemming.
- Leerling en ouders
- maken wensen kenbaar inzake het ITP.
 - nemen kennis van de voorstellen gericht op transitie.
 - stemmen in met het besproken ITP.

Do:
Commissie voor de begeleiding

- volgt de uitvoering van het curriculum en adviseert omtrent gewenste wijzigingen in doelen en/of leerinhouden
- legt haar bevindingen vast in voortgangsrapportages

Directie

- faciliteert de uitvoering van de onderwijsleerprocessen.
- volgt betrokkenen tijdens de uitvoering en intervenueert zo nodig.
- neemt kennis van de voortgangsrapportages.

Leerkracht

- voert de onderwijsleerprocessen uit.
- rapporteert aan de commissie voor de begeleiding, leerling en ouders omtrent de voortgang.
- registreert vorderingen en signaleert zo nodig afwijkingen die de opbrengst beïnvloeden.

Leerling en ouders

- zetten zich in om de overeengekomen opbrengsten te behalen
- melden zo nodig afwijkingen die de opbrengsten beïnvloeden.

Check:

Commissie voor de begeleiding.

- stelt halverwege het schooljaar vast dat de behaalde resultaten vertrouwenwekkend zijn; of
- formuleert zo nodig tussentijds aanvullende adviezen.
- rapporteert de bevindingen aan de directie.
- evalueert de opbrengsten aan het eind van het schooljaar.
- rapporteert de opbrengsten aan de directie.
- zorgt voor de satisfactiemeting aan het eind van het jaar onder leerlingen en ouders.

Directie

- neemt kennis van de voortgang- en eindrapportages.

Leerkrachten

- waarderen het onderwijsleerproces van de leerling, nemen toetsen af en registreren vorderingen.
- informeren leerling en ouders omtrent ervaringen en (tussentijdse) opbrengsten.
- rapporteren tussentijds en voor het eind van het schooljaar aan de commissie voor de begeleiding en de directie.

Leerling en ouders

- waarderen de ervaringen en communiceren hun beleving en inzet onderling en met de school.

Act:

Commissie voor de begeleiding

- onderbouwt eventuele voorstellen tot wijziging van het uitstroomperspectief en adviseert de directie.
- interpreteert de resultaten van de satisfactiemeting en adviseert de directie.

Leerkracht

- reflecteert op proces en opbrengsten met commissie voor de begeleiding, leerling en ouders en adviseert de directie.

Directie

- neemt kennis van de adviezen en formuleert zo nodig beleid met betrekking tot het uitstroomperspectief.
- zorgt voor een geactualiseerde richtlijn.

4. Randvoorwaarden

Voor het realiseren van het uitstroomperspectief is het volgende nodig:

- Kennis van de organisatie van de leerlingenzorg, stromen, de leerroutes, curricula voor de vak- en vormingsgebieden,

diagnostische middelen voor advies en vaststellen van de voortgang en opbrengsten.

- Vaardigheden op het gebied van leerlingenzorg, diagnosticeren, leerlingprofiel, plannen-uitvoeren-evalueren onderwijsleerprocessen, registreren- rapporteren opbrengsten, feedback bevorderen en reflecteren op opbrengsten.
- Voldoende capaciteit voor alle betrokkenen om de activiteiten conform de beschrijving uit te voeren.

5. Spelers

R	afdelingsmanager.
A	directeur.
S	commissie voor de begeleiding, leerkrachten.
C	leerling, ouders, paramedici, externe deskundigen.
I	alle belanghebbenden (opbrengsten).

6. Voorzieningen

De volgende documenten zijn nodig voor het ITP met uitstroomperspectief:

- Procesbeschrijvingen uitvoering schoolvoering en onderwijsondersteuning
- Handleidingen, instructies, formulieren en sjablonen voor registratie en rapportage behorend bij de processen.
- Instrumenten voor satisfactiemeting.

Alle bij voorkeur digitaal beschikbaar en toegankelijk.

7. Documentbeheersing

Efficiënte beheersing en archivering van de documenten in een document management systeem.

Opmerkingen

Aangezien de organisatie, op dit moment, niet aan alle aspecten in deze richtlijn kan voldoen, is er aanleiding om een overgangsfase, met tijdspad, te hanteren naar een volledig voldoen aan deze richtlijn.